

MLADIKA

LETNIK ENAJSTI-LETO 1930

6

Kamnarjev Jurij.

Spisal France Seljak.

14. Predvečer dela.

Jesenskega dne je bil poiskal Jurija neki delavec, ki je bil ves oštrkan od apna, in mu dejal: »Gospod Arturo Vas kliče v pisarno.«

Jurij je postal in pomislil. Nekaj svetlega mu je spreletelo obraz. Gospod Arturo, podjetnik v kamnolomih, pri katerem sta svoj čas delala on in njegov oče! S tem imenom je bil deloma vezan sladek spomin na preteklost. Naznanjalo se je delo, nova doba.

Od tedaj je bilo preteklo že več mesecev, ko se je vozil Jurij vsak večer od dela domov. Ker je bil nekega večera vlak prenapolnjen, so spustili nekatere delavce v voz drugega razreda. Jurij je ostal na hodniku, v oddelku sta sedela dva gospoda. Prvemu so bile videti le pisane hlače, drugi pa je imel nenavadno podolgovato obličje, besede je podčrtaval z rokama. Govorila sta o kamnolomih. Jurij je drhté poslušnil. Vlak je vozil mimo skalnatih sten, borovcev, grobov; šumé je požiral besede, le borni odlomki so prihajali na Jurijevo uho. S težavo jih je sestavljal v zmisel: »Signor Arturo... v vojni padli sin, prostovoljec... vojna odškodnina... novo delo v kamnolomih... marmor... stroji bodo hrumeli... konkurenca...«

Gospod v pisanih hlačah se je dvignil in držal cigareto. »Tudi naša družba bo morala pohiteti...« Imel je stisnjen obraz, sive brke, mežikajoče oči. Pred Jurijevimi očmi se je v mislih razgrnila nova Nabrežina. Drobno, prijetno je drhtelo v njem...

To vest je tedaj Jurij povedal ostalim delavcem, a mu niso verjeli. Čez nekaj mesecev se je vas nenadoma razburila: »Signor Arturo je najel delavcev.«

Težke, od solnca rjave roke so začele čistiti jave in delavnice od sledov vojne. V zapuščene jame so vozili grušč, posipali so z njim poti. Preluknjane in razdrte stene delavnic so bile popravljene. Nekatero dele sten je bilo treba podreti do tal in jih znova zidati. Vzravnavali in betonirali so

tla, na katerih se je bila razpočila granata in izdolbla lijak. Skozi strehe je že dolgo padal dež, sijalo solnce. Z vnetostjo, kot bi popravljali lastne kočice za hudo zimo, so zabijali delavci žeblje skozi eternitne plošče. Pajki so se poskrili v kote. Nihče ni ometal pajčevin. Pod rokami in obrazi delavcev, pod težkim prahom so se zrušile same od sebe. Pot, ki je vodila do jave, so očistili in izravnavali. Na mestu, kjer je prej stal lesen, že črn in trhel žerjav, je rastel iz betona nov iz prečnic, podoben pod nebo razpeti pajčevini. Sprva je rdeče žarel v solncu, nato je pod čopiči osivel. Njegov kljun je segal globoko nad globino in spuščal težko železno verigo do dna.

Izpolnjevalo se je, kar je Jurij svoj čas slišal in česar ljudje niso verjeli. Po cesti je škripal težek voz, na njem je ležal zaboj. Vprašali so voznika: »Kaj je v zaboju?« Odgovoril je: »Stroj, ki bo mlel marmor ko deca kruh.«

Ljudje so se bili naveličali povojne mrzlice, pijane nestalnosti in črne negotovosti. Obilica dela in zaslužka jih je že koj prve dni navdajala z nezaupanjem. »To je vse od danes do jutri.« Želeli so si urejenega življenja.

»Stroj, ki melje marmor?« Obrazi so se spogledali. »Ali ne bodo potrebovali rok?« In so zamahnili z roko: »Kaj bi brez ljudi! Ta je prvi, kmalu začnejo tudi drugi.« Nekateri so še z dvomi v srcu gledali na to vrvenje: »Kdo ve, če ni le prazen poskus. Meje so zaprte...«

Jurij ni vedel, kaj naj misli o tem. Če bi bil zagledal ob vrnitvi v domovino vrtinec prahu, ki se je sedaj dvigal nad delavnicami, bi mu bilo zaplalo srce. Tega dne mu je bil hrup ob kamnolomu, ki ga je zamamljal še kot otroka, tuj. Mati? Radi nje je imel razpokane roke in je zvečer trudnih udov legal k počitku. Dom? Kadar je zahrepenel po cesti, se je spomnil občutka, s katerim je bil pobožal mrzli kamen rodne hiše. Danica? Čustvo do nje, misel nanjo sta valovila ko morje. Da, rad bi bil šel na morje. Morda ne toliko radi kruha, kolikor radi lepote in sanj. Njegov ded je tako sanjal o tovarni; on si želi nazaj.

In vendar mu je dobro delo, ko je prejel vabilo: Gospod Arturo Vas kliče v pisarno! Vedel je, kaj to pomeni. Njegov oče je desetletja stal na istem mestu in klesal marmor. On je risal v kotu pisarne like, računal, dokler ga ni potegnila vojna v krvav vrtinec. Prijetno, božajoče mu je bilo v prsih.

Za dolgo mizo v pisarni je sedel suhljat gospod s sivimi brki in skrbno negovanim obrazom. Vrečice pod majhnimi, ostrimi očmi so trepetale, rahlo se je tresla tudi roka, v kateri je držal svinčnik. Dvignil je glavo in prikimal Juriju:

»Sedite! Minuto prosim.«

Znova se je zatopil v papir, na katerem so stale risbe in številke, spremljal je s svinčnikom slednjo potezo, ustnice so se mu pregibale neslišno kot da molijo.

Jurij se je ozrl po pisarni. V tem prostoru je on nekoč delal. Tam v kotu je stala njegova miza. Na steno pod koledar je pripel Maričino sliko, ki jo je bil izrezal iz neke skupine; pod njo je zapisal dan in ime. Sliko je nesel s seboj k vojakom, vzeli so mu jo v ječi. Na steni ni bilo več ne imena ne dneva. Bila je nanovo ometana in pobeljena. Na mizi je ležalo nekaj knjig. Papirji, vzorci in risbe. Povsod na mizah in na oknih so ležali majhni, gladko obrezani vzorci marmorja vseh barv, s Ktasa in iz Istre. Nekateri večji kosi so stali na tleh in se svetili ko zrcala. Na stojalu in v kotih so stale razvrščene okamenine. Kosi marmorja z ribami, kosti in rogovi živali. Sicer gole stene je krasilo nekaj risb spomenikov, poslopij, pročelj hiš... Eno izmed risb je spoznal; bila je njegova. Občutil je, kakor da se je življenje, ki ga je dihal pred leti, pomeknilo iz neznanе daljave predenj... Zamaknjen v risbo ni opazil, da je bil sivolasi podjetnik odložil svinčnik in se naslonil. Pomel je roke, ostre oči so prodirale v dušo. Ponudil mu je cigareto.

»Naše delavnice bodo pričele delati v enem mesecu, morda še prej,« je začel s pojočim glasom. »Pred vojno ste bili uslužbeni pri nas; zato sem čutil dolžnost... Skratka: ali sprejmete znova službo risarja?«

Jurij ni imel časa za razmišljanje. Slika na nasprotni steni mu je lebdela pred očmi. Vse ga je bilo prevzelo. Še negovani obraz in vonj cigarete...

Pritrdil je.

Gospod Arturo je gledal v nohte, ki so bili ostri, rdečkasti, svetli.

»Opozoriti Vas moram, da ne boste sami. Nastavil sem še enega risarja, ki mu boste podrejeni. Poleg tega: plača ne bo visoka. Če ste zadovoljni kljub temu...«

Jurij je občutil: podjetnik pričakuje, da se bo dvignil, se zahvalil in odšel. Ni imel moči. V tem prostoru mu je spomin na preteklost vezal besedo in voljo.

»Pridem.«

»Prav.« Podjetnik je nehal strmeti v nohte. Naslonil se je in znova prodirno gledal. Nenadoma je dvignil obrvi, vrečice pod očmi so se mu nategnile.

»Opozoriti Vas moram — tega mi ne smete zameriti —, da se ne smete vmešavati v politiko!«

Jurij je sprva onemel. Nato se je naglo izvilo iz njega: »V politiko se nikoli nisem vmešaval.«

»Vem. Vojna je ljudi v marsičem izpremenila. Pojavljajo se prevratneži, ki grozijo zrušiti dobrine, katere nam je prinesla vojna. Teh ne bom trpel v svojem podjetju...«

»Nisem nikjer vpisan,« se je nehote izvilo iz Jurija.

»O tem sem poučen,« se je nasmehnil gospod Arturo. »Morate se vživeti v novi položaj, opustiti tudi narodne težnje...«

Suhljata, sključena postava se je dvignila, suha roka z dolgimi prsti je molela čez mizo. Jurij se je dvignil in se nenadoma zmedel. Risba na steni mu je rogajoče se mežikala. Zdajci šele je razumel podjetnikove maziljene besede, postalo mu je zoprno. Kdo je bil kriv, da je bil njegov oče zaprt? Nekaj globokega, prej neznanega se je odpiralo pred njegovimi očmi. »Nisem nikjer vpisan.« Postal ga je sram. Občutil je, kakor da ga je roka zgrabila v dušo in mu tišči še misel med skrčenimi prsti.

»Saj razumete,« mu je podjetnik še vedno ponujal roko. »Kadar bo čas, Vas pokličemo.«

»Ne pridem,« je dejal Jurij ostro.

Podjetnik je umeknil roko, se prijel za sive brke, komaj viden smeh mu je spreletel obraz.

Jurij se je obrnil in trdo zaprl vrata za seboj.

Na cesti je pomislil. Ni krenil proti domu; šel je, da poišče Marka.

15. Marmor zveni.

Prvi kosi marmorja so se dvignili iz globin, prve delavnice so zašumele. Nova mrzlica je spreletela ljudi. Iz kamna sta si rezala kruh dva rodova. Zdaj še niso imeli vsi dela. Hiše so bile pozidane, nekateri so morali hoditi ure in ure, da so si prislužili kruha. Prerokovali so brezdelje in lakoto.

»Enemu šume stroji, se mu steka denar, drugi nimajo, da bi z mezincem genili.«

Prišel je pa dan, ko je zašumelo kakor v čebelnjaku. Na cesti je pred svojimi delavnicami

F. G. Waldmüller: K procesiji pojdejo!

široko stal zajeten mož, širil prsi in kazal rdeč, mesnat obraz. Zdravje in sila. Bil je navaden delavec, iz nič se je dvignil do veljaka. Trd, skop je sam pomagal dvigati kose marmorja. Njegova sirova odkritost in brezobzirnost sta bili ko jasen račun. Ni poznal zvitega smeha, na čelu si mu bral, kaj misli.

»Ali začnemo?« so ga vprašali.

»Na delo!« mu je prišlo grmeče iz ust. »Dovolj ste postopali po cestah!«

Možu je bilo ime Just, tako so ga imenovali znanci, po priimku je bil Culot. Prišel je iz Furlanije nekje, naučil se je tudi jezika, se sprijateljil z ljudmi, dasi so ga imeli za stiskača.

Z mrzlično naglico je šumelo delo. Delavci so po Justovi samozavestni hoji, po njegovem obrazu spoznali: ni za šalo, za res gre. Iskal je z očmi, hodil z rokami na hrbtu, zagledal med upognjenimi pleči moža, ki je imel sive lase, a je bil prav tako širok ko on.

»Jože, kje si, da te ne najdem? Ne boš več nadzoroval v javi, v delavnici boš ostal. Ti je prav?«

»Dela v javi sem vajen.«

»Za javo sem dobil mlajšega. Pri strojih boš gledal, če hočeš, seveda... Saj veš: roka roko umije...«

»Prav,« je dejal mož in se znova upognil. Culot mu je pomagal dvigniti marmornato ploščo. Včasih se mu je izpod trde skorje nenadoma prikazalo srce, drugič ga je radi dobička zatrl ko modrasa.

»Z delom začne tudi Cave Romana.¹ Še v večjem obsegu...«

»Vse v večjem obsegu. Ne več roke, ampak stroji. Vas postane mesto...«

»Vse s stroji. Stroji požrejo denarja in denarja... Manjši podjetniki bodo propadli.«

¹ Cave Romana, največje kamenarsko podjetje v Nabrežini; zaposluje tristo ljudi.

Govorili so na cestah, pri delu, v krčmah in ob ognjišču.

»Poklicali bodo tuje delavce...«

»Kdo zna obdelavati naš marmor? Kje bodo jedli in spali? Ali bodo zidali nove hiše za delavce?«

Kljub ugovorom je ostalo nekaj temnega v srcu.

* * *

Jurij je poslušal... Novi dogodki so prijetno vplivali nanj. Ni se kesal, da je bil odklonil ponujano službo. Odpirale so se mu nove možnosti. Kakor se z besedo še ni odločil za Danico, tako je nihal med morjem in kamnolomom. »V Gradežu sem videl staro barko; nekdo jo prodaja za nizko ceno,« mu je povedal Lovrenc. Jurij je vzdrltel. Ni si mogel misliti lepšega življenja. Brez večne skrbi, da ga vržejo na cesto, brez razrednega boja... Sredi narave sam svoj gospod, le morje in nebo, edini boj — boj z viharji. Včasih je to misel nenadoma zagrnila druga slika: dom, Danica in otroci okoli nje. Ta slika ga je prepričevala, da je treba pustiti sanje in prihajati vsak večer s trudnimi rokami domov, ob sobotah položiti denar na mizo, v nedeljo sedeti v razgovoru z materjo in ženo. Ni več mislil tako pogosto na preteklost in na morje ko na sedanost in na novo delo, ki se je polagoma od dne do dne kopalo iz razvalin. Poslušal je razgovore. Prvič v življenju ga je zaskelilo: ali bodo manjši podjetniki zmagali konkurenco? Občutil je, da sta delavec in gospodar po svoji usodi tesno zvezana med seboj, dasi pogosto zija globok prepad med njima.

Culot se je Jurijevemu dvomu grohotno zasmel. Dvignil je debele, klobasaste prste, ko bi grabil nevidne besede. »Bogati podjetniki so gospodje, ne primejo za delo. Plačujejo nadzornike in polne pisarne ljudi. To, strela, stane denarja. Podraži jim marmor. Tega meni ni treba.« Mežikal je v Jurija. »In ti? Boš pohajkoval?«

»Ponujal mi je delo v pisarni oni...«, se je ozrl čez ramo v nedoločeno smer. »Nisem sprejel.«

»Zakaj ne?« Ni čakal odgovora. »Pri meni je mesto risarja zasedeno. Če hočeš v javo... Pri žagi mi manjka enega.«

»Premislil bom.«

»Tu ni kaj razmišljati. Polagoma, če se mesto izprazni, lahko zlezeš med papirje...«

»Danes ne morem obljubiti. Če dobite drugega, bodi!«

Ni mu bilo do lažjega dela v pisarni. Saj se je bal, da ga po tolikih letih roka ne bo več ubogala, da bo morda sredi ravnih in ovalnih

likov, sredi številčk začel risati barke in ribe. Ob javi je bilo delo težje, v slabem vremenu so roke počivale, plača je bila višja. Nihal je v srcu. Treba je bilo obračunati s svojo notranjostjo.

»Prav,« je dejal Culot. »Preden se začne delo, te še enkrat opozorim.«

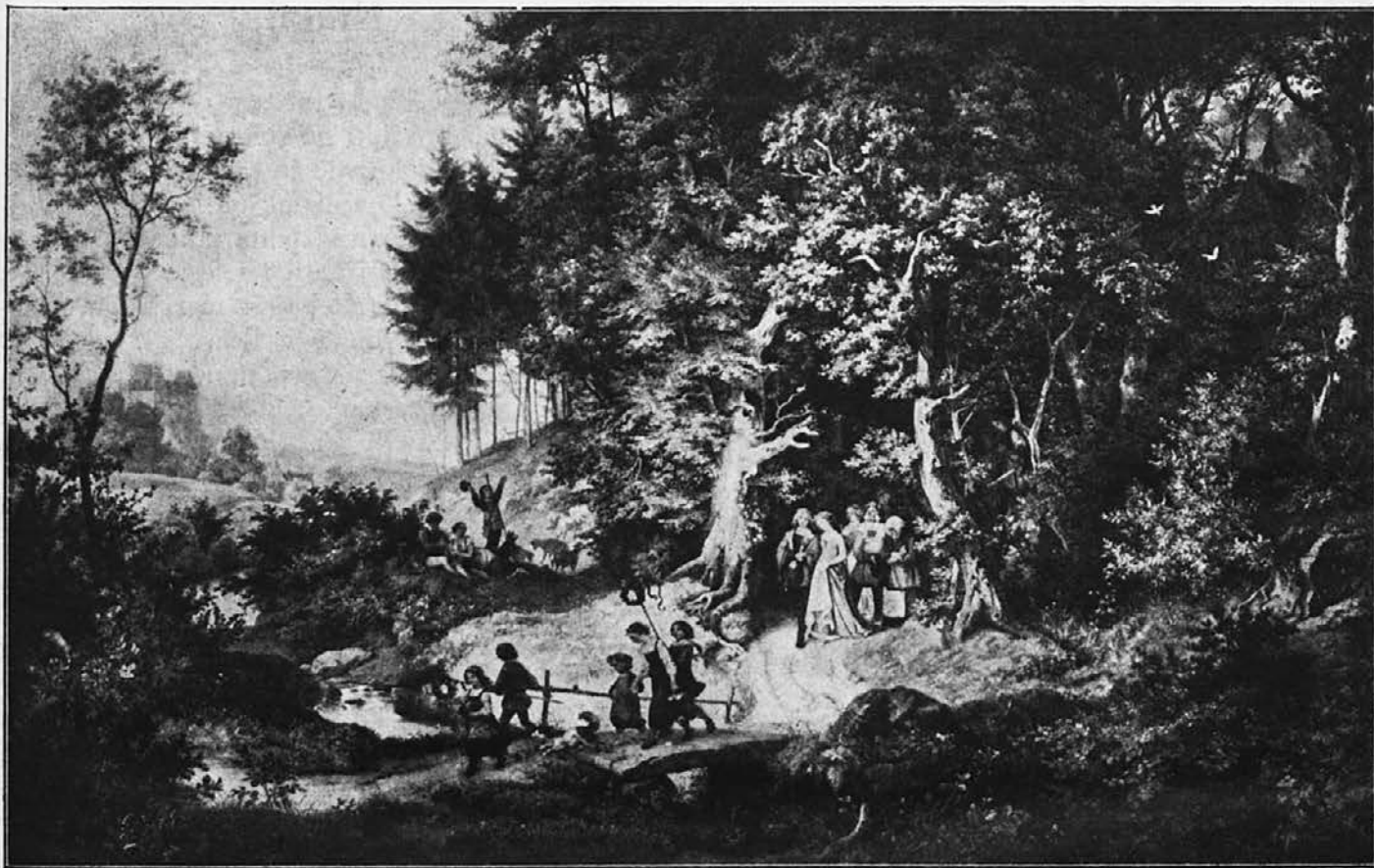
Nekaj očetovskega je bilo v tem glasu.

* * *

Just je brez prestanka hodil od delavnic do kamnolomov, vse opazil, grajal in ukazoval. Delavci so čistili javo grušča, od mraza razpokanega marmorja, da bi prišli do zdravih skladov. V trenutku, ko so se bili delavci po dolgih letih prvič ustavili ob žerjavu, prišedši na delo, je vse objela nema svečanost. Just je stal na robu brezna in zrl nizdol. Vrtelo se mu je pred očmi. Kak mesec dela, preden bo vse očiščeno, kar je nanesele poplava zadnjih let. Že dve leti je prihajal tja vsak teden enkrat in meril z očmi globino. Vsa leta vojne je z bolečino v duši prisluškoval, kdaj bodo nehali grmeti topovi in se bodo delavci povrnili v njegove jave in delavnice... Prišel je trenutek. Tedaj se tudi on, sicer mrzel in trd, ni mogel ubraniti svečanega čustva. Ni ga več strašilo, da je ležala globina ko kup razdejanja pred njim. Glavno je bilo storjeno: delo se je začelo. Ni pogosto mislil na Boga, zdaj se je skrivaj pokrižal.

Zidali so posute stene, ki so na eni strani podpirale odstranjeni grušč, kopali steze, popravljali strme stopnice in pokladali mostiče čez teže prehodna mesta. Dno jame so očistili prsti in grušča, iz katerega je raslo grmovje in trava. Izpod nasipine so se prikazali pragovi marmorja, pri katerih so bili pred leti opustili delo. Našli so nekaj špontarjev in pipo... Culot se je upognil in delal tudi on. Zdelo se mu je, da se vse roke same od sebe odzivljajo gibom njegovih rok. Čutil se je z delavci eno telo, z delom ena duša. Divji ogenj je gorel v njem, v enem hipu bi bil rad izkopal zemljo in grušč, prišel do zdravega marmorja, v trenutku popravil dvigala, izčistil tračnice za odvažanje drobnega kamenja in grušča, napeljal cevi za zračni pritisk, dvignil razdejane barake, v katerih so stala vretena z verigami, vretenca in žica, s katero so žagali največje kose marmorja, preden so ga odpeljali v delavnico. Dvignil se je, stal mogočen in rdeč, gledal v roke, katerih silo bi bil rad postoteril.

Solnce je sijalo. Nebo je bilo jasno, veter se je poigraval v grmičju, ki je bilo zraslo med skalami. Roka ga je zgrabila in odsekala; metulj, ki je sedel na enem izmed listov, je odletel. Ljudje so se zarili v zemljo, vrtali in grebli, kakor da

Ludwig Richter: Pomladansko svatovanje.

mislijo izdolbsti ves visoki breg in ga izravnati do morja. Ni bilo časa gledati ne se oddehniti. Zagrizli so se v trde žile marmorja, spreminjali gospodarjevo voljo v dejanje.

Tone Caharija je potegnil steklenico izmed kamenja in jo nagnil na usta. »Kavador¹ mora piti,« je dejal s pogledom na Justa. Natlačil si je pipo. »V enem mesecu, kaj praviš?«

Just je zgenil z lici. »Če ni mnogo marmorja razpokanega. Kdo bi ga bil pokrival vsa ta leta?« Pogledal je v globino; Marko je stal na pragih marmorja, ga čistil in ogledoval. »Kakšen je kamen, kjer stojiš? Razpokan, ko star porcelan?«

Marko je pogledal kvišku, nato je znova pokleknil na kamen. »V teh letih, da bi ne bil razpokal? Če bi bila škoda moja, bi mi osiveli lasje. Morda je tam, kjer je globlje zasut, kaj boljši.«

Culot je nemiren zgenil z rameni. »Preden to odstranimo, se nam bodo še potila čela.«

»Bolje, da bi bil pozimi odgrnil ženo in pokrival kamen,«² je menil Caharija.

»Vsa ta leta?« Culota je posilil smeh. Nena doma je zamahnil z rokami. »Na delo! V enem mesecu bomo naložili prve kose na ladjo.«

¹ Kavador, delavec, ki koplje v javah.

² Znan rek kavadorjev.

»Ali že imate naročilo?«

»Aleksandrija!« Zamahnil je z roko, obrnil hrbet, da bi se delavec ne motil v razgovoru z njim. Odšel je drugam. Nova bodrila, nova povelja. Kako je bilo v njem vse drugače ko nekdanj. Spomnil se je tistih let, ko je bil s prihranjenim denarjem začel podjetje. Imel je srečo, podjetje se je širilo. Zmanjkalo mu je denarja. Opravičiti se je moral pred delavci in jim izplačati le nekaj na račun. V tla bi se bil pogreznil. Opazil je, da so njihove roke delale počasneje, ni se upal zavpiti nad njimi. Prišla je sobota, znova so stali ljudje pred pisarno... V tistem hipu je prišlo bančno nakazilo. Od veselja bi se bil razjokal...

Vse to je bilo samo še spomin. Povojna doba mu je postavila nove ovire na pot, nove naloge. Mirno delo se je umikalo strojem, mrzlici zračnega pritiska. Znova je zrl v globino. V senci sten so se gibali delavci neumorno, še ozreti se niso utegnili. Roke so se dvigale visoko, marmor je zvenel. Justu se je zdelo, da mu poje najslajšo pesem. Delo se skoraj ni poznalo, a je vendar slednji izmed njih delal preko svoje moči.

Preko Krasa je pihal veter, zgibaval veje in listje dreves, skale so se belile v solncu ko razobešeno perilo.

(Dalje prihodnjič.)

Kresni večer.

Nocoj je čudežna noč,
nocoj vse polje drhti . . .

Pšenica na njivi,
na travniku bilke
in slavček v gozdu —
vse čudežno poje, vse radostno sanja . . .

Nocoj je čudežna noč,
na vasi kresnice pojo . . .

Nocoj se s poljem Bog pogovarja,
nocoj v klasju Bog zno ustvarja.

Oton Berkopec.

V kresni noči.

Vzplameteli kresi, rože so vzplamtele
v razkošnih vonjih po gredah bohotnih.
Na nebu daljnem zvezde so zapele
o vročih srcih in slasteh trenutnih.
Po vrtilih mrak kresnice je prižgal,
vonj suhega sena je z loke vstal.

Na vasi fantje so. In so zapeli,
pod okni tihimi potem obstali;
raz oken nageljni so vzkoprneli,
po belem zidu rdeče vzvalovali.
Dekleta v oknih se smejo skrivaj —
odprla sanjam pot so na stežaj . . .

O vse plamti, živi in hrepeni,
o vse je en sam silen kres,
goreč radostno, toplo do nebes!
Še v meni pod pepelom znova tli:
bolan sem bil in sam. Zdaj znova grem,
da mlad pridružim mladim se ljudem . . .

Vinko Žitnik.

Bridkó zaklenjen sem . . .

Bridkó zaklenjen sem v svoj mladi dan.
Na oknih težke mi visé zavese.
Pod okni žalostno šume ciprese —
ko da pod njimi sam sem pokopan.

Odklenil rad bi vrata v svet — zaman!
Odgrnil okna — trde so zavese . . .
Ah, zunaj pa vse rože razdehte se
in zarje vtonejo v polnočno stran — —

Tako je bolna, ranjena in vroča,
tako vsa trudna moja bela dlan —
po rožah rdečih plaho segajoča . . .

Čeprav mi je tam zunaj svet neznan,
mi duša, zdaleč rožne cvete zroča
že vsa drhti od tihih, sladkih ran . . .

Vinko Žitnik.

Hmelj.

I. A. Krylov.

Pognal je hmelj bil tam v ogradi
in se začel ovijati na suh natič;
a blizu mlad hrastič je rasel v polju zadi.

— »Le kaj koristi takšen izrodič
in vsa njegova žlahta zraven?«
o hrastu hmelj natiču šelesti.

»Kako naj on s teboj se meri? Ti —
gospod pred njim si še, ker ves si raven.

Je res, da z listjem je odet,
a kakšna raskavost in kakšen cvet!
Zakaj je neki zemlji hrane vreden?«

Medtem preteče komaj teden.

Natič razlomi gospodar v drva,
a hrast v ogrado presaditi da.

In delo se je dobro izplačalo:
Hrastič se je prijel, pognal brsti iz vej,
krog njega pa že hmelj se vije, glej,
ter hrastu poje čast in hvalo.

Lizun ravná in dela prav takó:
o tebi bajk nebroy lažnivih právi;
in da se trudiš ti na moč hudó,
nikoli te med dobre štél ne bo.

A brž ko te slučaj visoko kam postavi,
on prvi se v predsobi javi.

Poslovenil B. Vdovič.

Kamen in črv.

I. A. Krylov.

»Kako se je to razšumel, nesramen!«
o dežju govori na njivi kamen.

»A glejte si, kakó se ga raduje vse!
Kot gosta dragega so vsi čakali njega,
a je li vredno, kar je storil, tega?«
Vsegà je šel tri ure in še ne.

A naj o meni kdo poizveduje:
Od vekov sem že tu; ponižen, tih vsekdar,
ležim jaz mirno tam, kjer hoče oratar,
a »Bog ti plačaj' jaz še nisem čul nikdar.
Zastonj se svet zares ne obrekuje —
pravičnosti na njem še nisem uzrl.«

»Kár molči ti!« mu reče črv:

»Dežek ta, kakor je šel kratko vreme,
obilno njivo je zalil,
ki jo je znoj izsušil bil,
in kmetu up je v srce vлил,
a ti si njivi le za prazno breme.«

Tako se hvali marsikateri,
da služi štirideset let,
a, kakor v kamnu tem, nikjeri
koristi v njem ne najde svet.

Poslovenil B. Vdovič.

Vladika dr. Anton Bonaventura Jeglič

1850—1930

Doslovčanka, Dolenčeva Reza, je vozila od doma, kjer so suknarili, natkane kose sukna v Begne k Pogorevčkovim v valjavnico. Reza je bila zelo zelo šibko dekle, kosi sukna in raševine pa težki. Ko je razkladala z voza sukno pred valjavnico, se ji je najtežji, na dnu lojtrskega voza naloženi kos uprl. Ni ga zmogla. Ob cesti je stal fant in se ji je posmihal. Kar plane iz Pogorevčkove hiše študent, ošine s srepim pogledom fanta in sikne proti njemu: »Kako si grd!«, pograbi težki svitek raševine in jo sam dvigne iz voza ter odnese v valjavnico.

Ta študent je bil naš vladika, to šibko dekle pa moja pokojna mati. Kajkrat mi je to povedala in tedaj, ko je bil naš vladika imenovan za ljubljanskega škofa, je pomodrovala: »Že koj takrat sem vedela, da iz tega fanta nekaj bo. Ker je tako dobrega srca in tudi hud, če je treba.«

Nimam svoje matere za prerokinjo, pa je njena kmečka modrost tako živo zadela osnovni značaj škofa dr. Antona Bonaventura Jegliča, darovan mu po prirodi, izpopolnjen po nadnaravnih močeh, da mi ob osemdesetletnem jubileju ni mogoče ugotoviti drugačnega: *L j u b e z e n*, požrtvovalna brez konca, *o d l o č n o s t*, neustrašena do občudovanja sta vzporedni cesti, po katerih je teklo to dragoceno žioljenje in še teče. Dal Bog, da bi še ne poteklo! Ljubezen do sobrata: naj je bil to prosjak, ki mu je podaril zadnji kos lastnega perila, naj je bil reven dijak, za katerega si je v svoji škofovski pisarni izposodil, da ga je podprl. Ljubezen do sobratov, ko je jezdil po bosanskih hribih, pre-

nočeval ob živini po hanih in iskal bednih na duši in na telesu. Ljubezen do celokupnega slovenskega naroda, ko mu je gradil šole in zavod, ko je trošil ogromne vsote za slovenske knjige. Ljubezen, ko je preromal kot škof tolikrat vso škofijo, hodil do zad-

njih gorskih podružnic, povesod oznanjal evangelij in po cele noči tolažil, učil in krepčal bedna človeška srca v spovednici. Ljubezen ga je žgala, ko si je kradel skopi čas, da je pisal in izdajal knjige, vse v živem ognju za Mesijansko kraljestvo. Ljubezen ga je vodila na daljna potovanja, še preko morja, dabi dalčast Eoharističnemu Kralju, pa da bi svoje ožje brate Slovence v tujini videl in jih prisrčno pozdravil. Ljubezen ga je gnala do borih rudarjev v tujini, kjer še malo ni mislil, da je knez in škof. Bil je brat delavec - misijonar med bratidelavci-rudarji. Ljubezen mu je narekovala pot v Pariz tedaj, ko

smo po svetovni vojni kot otroci tako živo zaupali v pravico. Šel je, da bi pomagal otimati Slovincem, kar nas tako silno boli, ko se takrat oteti ni dalo...

Neustrašena odločnost, porojena iz prav te ljubezni, pa je bila tako močna, da stoji ob velikih in redkih — tudi on-junak. Naša zgodovina zadnjih treh desetletij piše trenutke, ko so voditelji slovenstva oklevali: on ni omahnil. Bil je prvi, ki se je upal dvigniti prapor za pravdo naroda ob pretežki uri in ga še danes krepko nosi v pogumni roki.

To prosimo Boga, naj ga nosi še in še!

Pa — to so glasovi zvonečega zvončka. Za pol stoletja bo slovenski kulturni zgodovinar šele mogel pravično ugotoviti in zapisati, kdo in kaj vse je bil

Slovincem njihov škof Anton Bonaventura.

V naših krajih pred 150 leti.

Posnetek po takratnem potopisu. — Jos. Wester.

I. Osebnost Benedikta Hermanna.

Poleti l. 1780 — torej prav pred 150 leti — je prepotoval našo domovino Benedikt Franc Hermann, znamenit mož, ki se je od skromnega solarskega učenca povzpel do časti najvišjega rudarskega poglavarja v ruskem carstvu. To svoje potovanje je opisal v obliki pisem v treh zvezkih.¹

Z Dunaja, kjer je bil v pisarniški službi pri knezu Schwarzenbergu, je odpotoval dne 8. maja ter preko Dunajskega Novega mesta, Semmeringa, Brucka, Leobna, Judenburga došel dne 11. maja v Unzmarkt. Tu se je pri svojih znancih mudil mesec dni in je dne 12. junija odrinil dalje preko Neumarkta na Koroško. Preko Brež (Friesach), št. Vida ob Glini, Gosposvetskega polja je došel dne 15. junija v Celovec. Rano v jutru dne 27. junija je odjezdil iz Celovca in prispel preko Ljubelja, Tržiča in Kranja še isti večer v Ljubljano. Tu se je pomudil dva dni; odtod je odpotoval v Idrijo, kjer je ostal do dne 4. julija. Nadaljnja pot ga je vodila preko Hrušice v Postojno in dalje v Trst, odkoder je dne 15. julija odpotoval v Benečijo.

S tem je označena proga, na kateri je ta zanimivi mož imel priliko, da je bliže opazoval naše kraje in proučeval tedanje naše gospodarske in kulturne razmere. Potovanje v tisti dobi seveda ni bilo tako zložno kakor dandanes, ko se z vsakršnimi vozili lahko prevažamo iz kraja v kraj, ko hité železniški vlaki preko ravnin in skozi gorske predore, ko brzé avtomobili in motorna kolesa po vseh cestah, ko že celo aeroplanski promet veže najvažnejša mesta. Način krajevnega in mednarodnega prometa se je v zadnjih osemdesetih letih, odkar je stekla po naši domovini prva železnica, silovito izpopolnil in razširil; vendar pa nas brzina današnjega potovanja ovira, da ne moremo natančneje opazovati pokrajine, po kateri potujemo, in globlje proučevati prirodo in ljudi ter njih življenje in delovanje. Danes potujemo naglo, brzo, nekam burno in nervozno, v prejšnjih časih pa se je to vršilo polagoma, dobrodušno zložno. Seveda je tudi potnik na poštnem vozu ali jezdec na konju doživljal razne nezgode in vremenske neprilike; ni bilo na izbero udobnih nočišč, vsaj v manjših krajih ne; o tujskem prometu v današnjem pomenu ni da bi govorili. Zato pa je bil tak popotnik bolj navezan na gostoljubnost svojih znancev in prijateljev.

Sploh pa tedanji popotnik ni iskal zabave in razvedrila kakor današnji izletniki, ki pač dosti gledajo, a le malo vidijo, temveč v tujino so ga vodile ali poslovne zadeve ali znanstveni nameni. In eden izmed takih potnikov je bil tudi naš potopisec, ki ga je privedla v naše kraje želja, da bi jih proučil glede rudnin (mineraloško) in glede zemljeslovja (geološko) ter spoznal njih prosvetne, gospodarske in industrijske razmere.

Preden nam pisatelj pove, kaj je pri nas vse videl in doživel, je prav, da se seznanimo z njegovim zanimivim življenjem.

Benedikt Hermann je bil mož, ki se je spričo svoje neutrudne podjetnosti, spričo neumorne vneme za pridobivanje višjega znanja povzpel iz kroga preprostih ljudi na visoko stopnjo zaslug in časti. Bil je mož, ki je lepo dušo družil s temeljito učenostjo in ki je s svojo modro delavnostjo v pridobljenih znanostih in s plemenitim človekoljubjem veliko dobrega storil. Tako ga označuje njegov življenjepisec Sartori.¹

Rojen je bil l. 1755 v Marienhofu v okolici Judenburga na Štajerskem. Prvi šolski pouk je dobival v mestecu Murau, kamor se je bil oče preselil in si kupil majhno posestvo. Desetletnega dečka so poslali na Koroško v Breže k dominikancem v nižjo latinsko šolo. Tu pa ni dobro uspeval, ker ga je pater oskrbnik, ki ga je mučil protin, bolj uporabljal za svojega strežnika kakor ga navajal k učenju. Zato ga je oče poslal na Zgornje Štajersko v Aussee, kjer naj bi se naučil solarstva. Kakor znano, slovi Aussee kot najdišče in pridobivališče kaméne soli še dandanes. Tu je ostal nekako dve leti. V oskrbi je bil pri solinskem uradniku, ki je pač gledal, da se je mali Benedikt praktično uril v solarski stroki, a ga je kot spretnega dečka uporabljal tudi v pisarni, da mu je spise na čisto pisal. In tu se je dečku pripetila nezgoda, ki je postala za ves nadaljnji njegov življenski potek usodna. Strogi predstojnik je bil nekoč Benediktu naročil, da naj neke važne in nujne liste prepíše, da bi jih še istega dne oddal na pošto. Mudilo se je, že je bila zadnja stran prepisana, in nesreča — ali sreča — je hotela, da je Benedikt, namesto da bi bil mokro pisanje potresel s sipo, ga polil s tinto! Spisa s črno packo ni smel oddati, nanovo pisati ni več utegnil, pred osornega gospodarja pa se s pomazanim papirjem ni upal. Ves preplašen pusti vse, kakor je bilo, pobegne skrivaj iz hiše in jo ubere na cesto. Vzela ga je noč — in tako je taval dalje po cesti, z 12 krajcarji v žepu. Prenočil je v nekem skednju na slami in drugo jutro je nadaljeval svoj beg, vedno

¹ Reisen durch Oesterreich, Steyermark, Kärnten, Krain, Italien... im Jahre 1780. (Wien, 1781—1784.)

¹ Dr. Franz Sartori, Oesterreichs Tibur. Wien, 1819, str. 351.

Julien Dupré: Košnja. (Pariz, Luksemburški muzej.)

v strahu, da bi ga kdo dohitel ali zalotil. Krenil je z velike ceste v stran in po neznanih potih in stezah je preko Nizkih Tur — najbrže čez sedlo Sölk — v več dneh dospel v očetovo hišo. Le pred očimo si 13—14 letnega fanta, ki je iz strahu pred nezasluženo kaznijo begal kakor tihotapec po neznanih mu gorskih predelih brez brašna v torbi in skoraj brez novca v žepu, ves čas v nevarnosti, da zgreši pravo smer ali ga doleti nesreča, iz katere bi mu ne bilo rešitve!

Doma mu tega pobega menda niso kaj zamerili. Sprejeli so ga za pisarja v dohodarstveni pisarni v Murau-u. Ker se je izkazal za spretnega in zanesljivega delavca, je dobil boljšo službo v računskem uradu kneza Schwarzenberga v Nemškem Gradcu. Tu se mu je vedoželjnost zbudila z nepremagljivo silo, tako da je ves svoj prosti čas porabil za učenje: poslušal je predavanja na univerzi in si od svojega skromnega zaslužka plačeval učitelje za latinski, francoski in italijanski jezik. Usoda mu ni bila naklonjena: zopet je moral iti nazaj v Murau kot pisarniški uradnik in se

odreči nadaljnjemu znanstvenemu izobrazovanju. Toda kogar je priroda obdarila z neutešno željo po izomiki, ta ne klone niti v najtežjih razmerah. Tu v odljudnem kraju mu je bilo čitanje poučnih knjig najljubša zabava; tu se je pričel baviti z rudninoslovjem in kovinsko stroko, ki je postala v poznejših letih njegov pravi življenski poklic.

Leta 1777 je zopet vstopil v službo pri Schwarzenbergih na Dunaju. Tu je kot 22 leten mladenič upravljal glavno blagajno s tako vestnostjo in natančnostjo, da mu je glavna uprava knežjih podjetij izdala najugodnejše izpričevalo: vsaj 3.000.000 goldinarjev je šlo v dveh letih skozi njegove roke, a ni bilo nobene pomote v računih niti ni manjkal ne krajcar denarja. Tudi na Dunaju je ves prosti čas porabljal za strokovne studije, zlasti v fiziki, prirodoznanstvu in kemiji. Da bi si pridobil še več praktičnega znanja v mineralogiji in rudarstvu, je l. 1780 na lastne stroške prepotoval avstrijske dežele, kjer je proučeval obrat v rudnikih, solinah in raznih tvornicah ter se seznanil z najiminenitnejšimi strokovnjaki. In

ta pot ga je privedla tudi v slovenske kraje. Vrnivši se na Dunaj, se je potegoval za stolico tehnologije (nauka o obrtih in rokodelstvih) na univerzi in uspelo mu je, da je dobil dovoljenje za izredna predavanja o tej znanosti. Tu je objavil prvo znanstveno razpravo, s katero si je pridobil priznanje v učenem svetu.

Radi svoje prostodušnosti in preveč svobodomiselnih nazorov — Hermann je bil pristaš prosvetljene struje kakor tistih dob v naši domovini n. pr. Baltazar Hacquet — si je nakopal dovolj protivnikov in je doživel dosti neprilik. Zato se je odpovedal profesuri in se umeknil z Dunaja. Ta korak je imel za Hermanna dalekosežne posledice. Šel je proučevati sloveče soline v Wielički in Bohniji pri Krakovu. Odtod je prišel v Varšavo in konec leta 1781 v Petrograd.

Tu v glavnem mestu ruskega carstva se je pričela zanj velika doba strokovnega udejstvovanja njegovega talenta. Prosvetljena carica Katarina II. je v želji, da bi pospešila v svoji državi razvoj znanosti in industrije, sprejemala v državno službo strokovnjake z evropskega zapada, zlasti Nemce. In tako je ruska carska akademija znanosti takoj prvo leto imenovala Hermanna za svojega dopisujočega člana s pravico do pokojnine. Za to veliko čast se je Hermann oddolžil s tem, da je svoje delo »Reisen durch Oesterreich itd.« posvetil omenjenemu ruskemu znanstvenemu zavodu.

Nenavadno je bilo napredovanje v službi tega avstrijskega učenjaka. Carica ga je poslala na Ural, da bi tam ustanovil prvo jeklarno. Leta 1783 je došel v Perm in nato Jekaterinburg (sedaj: Sverdlovsk), ki je še sedaj središče uralskega rudarstva. Tu je res zasnoval veliko jeklarno. Sicer ga je l. 1784 vabil cesar Jožef II. nazaj v Avstrijo, vendar je Hermann ostal nadalje v ruski službi, kjer se mu je odpiral vedno širši delokrog. Uredil je moderno obratovanje srebrnih rudnikov v Kolivanu v Sibiriji v altajskem okrožju. Leta 1796 se je zopet vrnil v Petrograd ter je postal tu redni član akademije in profesor mineralogije. Leta 1799 je bil imenovan za inspektorja carske rudarske šole, l. 1801 za ruskega državnega svetnika, nato pa za višjega rudarskega poglavarja s činom generalnega majorja in naslovom »ekscelenca«, kar se je v tisti dobi smatralo za najvišjo uradniško čast. Končno je postal zapovednik vseh državnih rudarskih podjetij na Uralu. V Jekaterinburgu je ustanovil tiskarno, prvi zavod te vrste v Sibiriji, ter več dobrodelnih naprav za rudarje. Svoje bogate izkušnje in znanstvene izsledke je objavljaval v raznih spisih v nemškem, francoskem in ruskem jeziku; njegov življenje-

pisec jih navaja nič manj ko 58. Nad trideset let je deloval Hermann med ruskim narodom ter se povzpel do najvišjih časti: tisti skromni solarski vajenec, ki je iz strahu zbežal pred osornim gospodarjem v Ausseeju, je postal v Sibiriji vrhovni poglavar več tisoč rudarjev in več ko stotisoč podanikov-mužikov! In ime nekdanjega preprostega pisarja-samouka je blestelo v vrsti akademikov ruske carske akademije!

Hermann je v starosti 60 let umrl v Petrogradu l. 1815.¹

II. Hermannov potopis.

1. Iz Celovca do Ljubljane.

Zdaj, ko smo s kratkimi potezami označili življenjski potek in delovanje našega potopisca, ga hočemo spremljati na njegovem potu po naših deželah.

Na Gosposvetskem polju je prvič stopil na slovenska tla. Naravno, da omenja sloveči vojvodski prestol, zložen iz rimskih kamnov, ki še dandanes stoji na tem mestu in priča o davnih časih, ko so naši predniki na njem vmeščali svoje vojvode in jim prisegali zvestobo, pri čemer so se vršili staroslavni obredi,² ki jih »prosvetljenec« Hermann nazivlja »smešne«. V Celovcu se je seznanil s slovečim prirodopiscem Francem Ksav. Wulfenom, ki mu je pokazal rokopis latinski pisane razprave o kristalizaciji svinčenih rud, ki se nahajajo v Pliberku.³

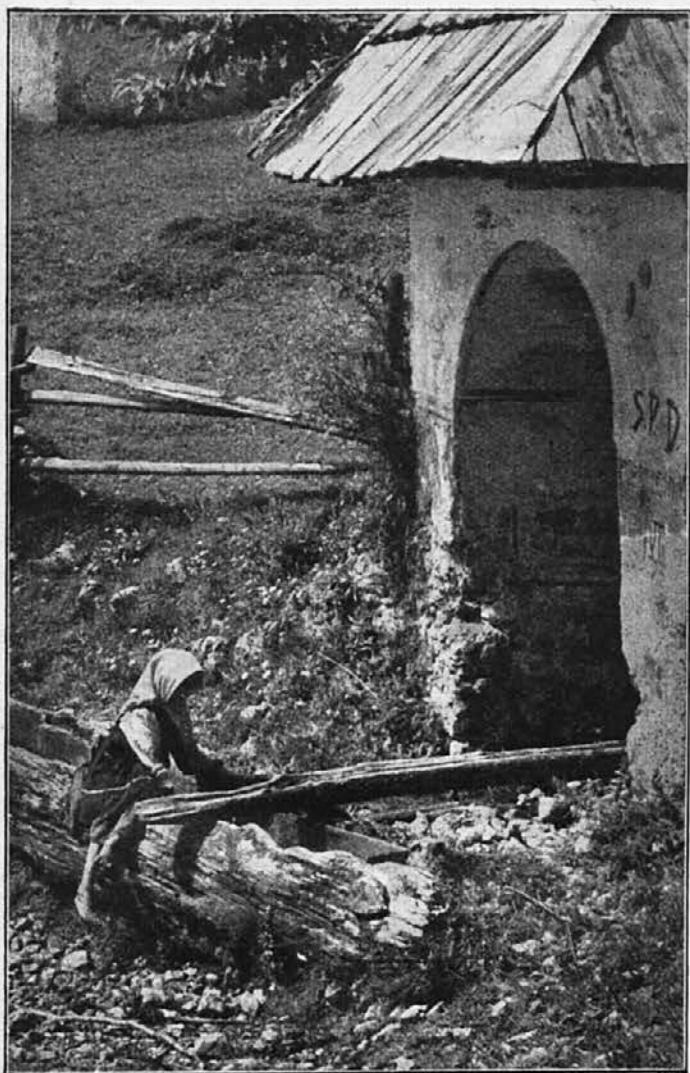
Istotako se je Hermann v Celovcu seznanil z drugim učenim možem, Baltazarjem Hacquetom⁴ iz Ljubljane. Le-ta je bil na svojem »fizičnem« potovanju tiste dni došel v Celovec. Mož mu je spričo svojega živahnega in prikup-

¹ Biografski podatki so posneti iz spisov: Sartori, Oesterreichs Tibur; Annalen der Literatur und Kunst des In- und Auslandes, letn. 1810, zv. IV, str. 542—556; Wurzbach, Biographisches Lexikon, zv. VIII, str. 380—385.

² Prim. Gruden, Zgodovina slovenskega naroda, stran 57—58. — Znani obredi so imeli svoj globlji simbolični pomen, ki pa Hermannu ni bil znan.

³ Wulfen, rojen l. 1728 v Beogradu kot sin avstrijskega častnika, je bil že v 17. letu vstopil v jezuitski red; v letih 1762 in 1763 je v Ljubljani predaval logiko in metafiziko, od l. 1764 pa je živel v Celovcu kot profesor matematike in fizike; največ pa se je bavil z botaniko in je v tej znanstveni stroki veljal za temeljitega učenjaka. Umrl je l. 1805 v Celovcu.

⁴ Baltazar Hacquet, rojen l. 1759 v Bretanji na Francoskem; l. 1766 je prišel kot zdravnik v Idrijo, od l. 1773 do 1787 je živel v Ljubljani kot profesor anatomije in kemije. Hacquet, sin prosvetljene Francije, je prepotoval vse naše pokrajine, da jih je proučeval zlasti v mineraloškem, geološkem, a tudi narodopisnem pogledu. Spisal je v nemškem jeziku več znamenitih knjig, ki pričajo o njegovi izredni delavnosti in razbournosti. Umrl je na Dunaju l. 1815. — Več o Hacquetu glej Mladika 1925, str. 56—57; Pirjevec, Slovenski možje. Mohorjeva knjižnica, zv. 20, str. 64—67.

Mlada perica. Pri Sv. Ambrožu. (Fot. Fr. Krašovec.)

ljivega vedenja tako ugajal, da sta se takoj sprijatljila.

Za svojega bivanja v Celovcu je Hermann nekega dne napravil izlet v Borovlje, ki so že takrat slovele po svojih tvornicah za puške. Kraj je bil nedavno pogorel in je kazal radi tega prav žalostno lice, tem bolj, ker leži — tako pravi Hermann — v »najpustejši« pokrajini. Mojstrov puškarjev je bilo takrat okrog 500, pri čemer je vpoštevati, da je bil skoraj vsak delavec obenem mojster. »Delitev dela se vrši na angleški način: eni kujejo in vrtajo cevi, drugi vstavljajo jedro, zopet drugi polirajo, drugi izdelujejo lesena kopta (za puške) in okove.«

Hermann je dne 27. junija navsezgodaj odjezdil iz Celovca proti Ljubljani po cesti, ki drži preko Drave mimo Kožentavre in Rídofta čez Ljubelj.

Zanimivo je, kako Hermann to pot opisuje: »Ljubelj je ena izmed najvišjih gorá v tej pokrajini ter obstoja iz nadvse strmih in strašnih apnenskih pečín. Toda preko tega na videz skrajno

pustega gorovja drži izborna cesta. Da se nahajajo tod, zlasti na koroški plati, najsočnejši travniki in da se nudi popotniku marsikak mikaven pogled, ki ga s svojo divjo lepoto kar očara, to menda ni splošno znano. Jaz vsaj sem občutil izredno zadovoljstvo, ko sem se v vedrem poletnem jutru vzpenjal po lepi, široki cesti, kakor da bi se šetal med neprekinjenimi drevoredi hrastovja, bukovja, orehovja in smrečja. Čim više prideš, s tem večjo slastjo vdihavaš čisti, z vonjem tisočerih zdravilnih rastlin prepojeni zrak. Ne vidiš ne v daljo ne mikavne doline pred seboj... Toda gore, gozdovi, trate in potoki ustvarjajo sliko, vredno čopiča najboljših pokrajinarjev.«

Te vznesene besede pričajo, kako mogočno je vplivala na dovtetnega popotnika veličastnost planinske prirode ob pogledu na gorske velikane Košute in Karavank, med katere se kot najgloblja useda zajeda Ljubeljsko sedlo (visoko 1366 m).

Ne smemo zamolčati, kar pripoveduje Hermann o še dandanes sloveči gostilni pri Nemškem Petru (»Zum deutschen Peter«), ki je edina omembe vredna na koroški strani. »Ime ima odtod, ker je gostilničar Nemeč, sicer govoré preprosti ljudje, bivajoči med Celovcem in Tržičem, vseskoz le slovenski (»windisch«); tisti, ki je prišel malo dalje v svet kakor le na domači zelnik, razume sicer tudi nemški, toda materni jezik je tu slovenski, ki ga tudi v Celovcu ugledni meščani govoré.« Iz tega lahko posnamemo, da je tam v tisti dobi prevladovala v medsebojnem občevanju še slovenščina; saj vemo, da je bil Celovec še v šestdesetih letih preteklega stoletja torišče slovenskega slovstvenega delovanja in da so n. pr. našo Družbo sv. Mohorja osnovali koroški rodoljubi v Celovcu.

»Gostilna pri Nemškem Petru je najbornejša kočá, ki jo moreš videti, a vendar zmore njen lastnik, kakor so mi zatrjevali, svojih trideset tisoč goldinarjev; po zunanosti bi ga cenil komaj na par sto goldinarjev. Da pa svojega premoženja ne izdaja na zunaj, tiči razlog v tem, da se boji roparjev, za kar ima v tej odljudni pokrajini pač dovolj dobrega vzroka. — V tej bajti sem naletel na dva Kranjca iz Kočevja, ki jih splošno imenujejo Kočevjarje (»Gotscheber«). To so ljudje, ki jih kamnita, neplodna zemlja sili, da si gredo kruha drugam iskat. Tako krošnjarijo z lovorjevimi listjem, citronami, slamniki i. dr. po vseh avstrijskih in drugih deželah ter se vračajo domov s skromnim dobičkom v žepu. Ta dva sta se s svojo slabo obleko in z grdo nemščino (»abscheuliches Deutsch«) takoj izdala; bila sta očé

in sin. Prišla sta bila iz Zgornje Avstrije, kjer sta prodajala tirolske, salcburške in švabske ósle (bruse). Ti ljudje odpotujejo z doma navadno spomladi, nabavijo si nekaj sto ósel in jih na drobno ponujajo po deželi. Lahko si mislimo, da vrže taka kupčija kaj pičel dobiček.«

Ljubeljski prelaz se je zdel našemu potopiscu silno imeniten. Saj je ne samo cesta v tehničnem pogledu drzno izpeljana, še imenitnejša pa je pokrajina, ki se odpre potniku, ko pride skozi v živo skalo vsekano preseko in obstoji pred obema obeliskoma, ki sta bila prej mejnika med Kranjsko in Koroško. Bržčas je že stare Rimljane vodila tod pot iz Emone (sedanje Ljubljane) v Virunum (sedanje Gosposvetsko polje). V drugi polovici 17. stoletja so zgradili umetno cesto, po kateri se je vršil tovorni in poštni promet. Prvotni predor vrhu Ljubelja se je bil zrušil in tedaj so napravili za cesto globoko zarezano, več ko sto metrov dolgo preseko. Zgodopisec Kranjske dežele Janez Vajkard Valvasor si je bil v svoji razboriti domišljiji zamislil pravi pravcati predor skozi goro, da bi držala skozenj cesta od Št. Lenarta na koroški do Sv. Ane na kranjski strani in bi se tako izognila strmim vzponom in ostrim vijugam, ki so za gorske ceste, kakor je ljubeljska, značilni.

Na kranjski plati vrhu prelaza je bilo takrat glavno prekladališče tovarnega blaga. Zakaj med obema deželama, Kranjsko in Koroško, je veljala pogodba, da so smeli Korošci vse železo in jeklo, ki so ga pošiljali v Trst, le semkaj na mejo dovažati. Tu so kranjski vozniki prevzemali blago in ga na vozeh ali saneh dalje odpravljali, da so tako pri tem svoj zaslužek imeli tudi oni. To prekladanje se je vršilo na vrhu prelaza in zato je bilo tu vedno živahno vrvenje.

Hermann nadalje omenja, da je cesta na kranjski strani prav lepa in trdna, čeprav je zgrajena v strmih vijugah, tako da se potniku lahko v glavi zvrtili. »Ko pa dospe do znožja in se ozre nazaj na goro, se mu v duši zbudi spoštovanje do graditeljev te ceste. Zdaj jo je lahko vso pregledati in v trenutku preceniti ves čudoviti trud, ki ga je stala njena graditev. Ker je povsod z zidovjem podprta in obrobljena, se vidijo te ride kakor velikanski amfiteater, kar je očem presenetljiv pogled.«

Na nadaljnji poti proti Tržiču so se mu nudili planinski pojavi: gole robate pečine, ki so se mu zdele, kakor da bi bile z apnom pobeljene; globeli, napolnjene z melom in gruščem; mogočne peči, ki so se bile nekdanj na višinah odkrhnil in prikotalile v dolino.

Tržič, uškrnjen v gorske tesni, omenja kot neznamenat, a dobro obljuden trg z nekaj nad sto hišami. »Kakor znano, se izdelata tu mnogo železne posode, jekla, kosá, volnenega blaga, ki se imenuje mezlan (»Masselan«), in volnenih nogavic, ki jim pravijo »Socken« (kopice); te se valjkajo ter rdeče, modro, rjavo ali sivo barvajo; prav radi jih nosijo preprosti domačini, a tudi Korošci. Skoraj v vsaki veži pri vratih so sedele take pletilje nogavičarice, med njimi tudi dokaj otrok, starih od 7 do 10 let, ki delajo z veliko spretnostjo in si na dan vsaj po 6 do 7 krajcarjev zaslužijo, kar za take malčke že nekaj pomeni.«

Na poti proti Ljubljani je bil Kranj edini kraj, ki ga Hermann nakratko omenja kot »staro, neznamenatno, malo mesto«, v njem pa grad »Kieselstein«, ki je bil nekdanj stolnica kranjskih vojvod, a je sedaj že napol razpadel. Doli ob Savi pa je opazil mlin, ki je zbudil njegovo pozornost. Takega drugje še ni videl: mlin na pet ali šest tečajev; mlinska vretena visé premično na železnih verigah, tako da se more mlinsko kolo dvigniti ali niže spustiti, kakršno je pač stanje vode; tako kolo molí tri do štiri sežnje ven nad reko. Zato ni treba posebnih vodotočev ali rák in tudi ni nevarnosti, da bi voda kaj škode na njih napravila. Hermann je mnenja, da bi se taki mlini tudi ob drugih rekah obnesli, zlasti tam, kjer niso v navadi mlini na ladjah.

Nadalje ima Hermann v mislih Sorško polje, kjer je videl dobro obdelane njive in izvrstne travnike. »Kako uro od Ljubljane¹ se pričinja sicer ne velika, toda prijazna ravnina, kjer zori ponajveč oves. Tu se vidi mnogo tako zvanih kozelcev (»Harfen«), proti katerim se je Hacquet v spisih »Ekonomičnega društva za Kranjsko« — bila je to predhodnica današnje Kmetijske družbe — upravičeno oglašal; to so lesene, 3 do 8 sežnjev visoke brajde (»Geländer«), ki obstojajo včasih le iz ene, večkrat iz dveh, a tudi iz štirih proglednih sten, in so navadno krite. V njih sušé žito, seno in deteljo, kar ostane tudi čez zimo tam spravljeno. Če ne služijo zadnjemu namenu, pomeni taka stavba pač nepotrebno potratno lesa. V drugih deželah, kjer tudi morajo žito in krmo sušiti, kozelcev ne poznajo; le na Koroškem se vidi tu in tam kateri.« — Kritičnemu pogledu našega potopisca so bili taki samčasti kakor vezani kozelci nenavaden pojav; ker ni vedel, da našemu kmetovalcu boljše pridujejo kakor planinski stogi, jih kot štedljiv gospodarski mož obsoja kot potratne naprave.

(Dalje prihodnjič.)

¹ Hermann ne rabi slovenskega imena, temveč piše največkrat »Laubach«, a tudi »Labach« in »Laybach«.

Zametene stopinje.

Avtoriziran prevod iz francoščine. — Prva knjiga.

Henry Bordeaux — Krista Hafner.

VI.

»Tu je,« je rekel prior in se ustavil pred celico.

Tiho sta hodila po dolgih hodnikih skozi ogromno poslopje. Mark je skušal zadržati srce, ki mu je divje utripalo: ker sta prehitro hodila ali ker je stal tik ob preteklosti? Oče Dornaz je povzel z nežno zapovedujočim glasom:

»Počakajte nekaj trenutkov! Moram jo pripraviti.«

Potrkal je, vstopil ter pustil vrata napol odprta. In po nekaj stavkih, ki so se tikali njenega zdravja, je slišal Mark tale razgovor:

»Hoteli ste videti svojega moža, gospa. Prišel je. Tu je.«

Glas, ki ga je dobro poznal, je razločno in prestrašeno ponovil:

»Tu je?«

»Da, gospa! On sam me pošilja. Naj ga pokličem?« je nadaljeval prior.

»Oh, ne, ne še, moj Bog! Ne takoj! Počakajte, da se pripravim.«

»Čaka, da ga sprejmete.«

»Ali veste to natančno? Me res hoče videti?«

»Prav zares, zato je prišel. Pogum, otrok moj, Bog Vam bo pomagal. Bog ne zapusti nikogar, ki Vanj zaupa.«

Za hip je vse utihnilo; nato je slišal:

»Prav imate, oče! Torej ga pokličite, če hoče priti. Še hipec: blagoslovite me!«

Bilo je le mrmranje, ne človeški glas, in vendar ni skozi odprtino zgrešil Mark niti zloga. Tudi v slabosti in bojazni je bolnica govorila jasno; njen glas je bil le nekoliko tih in je trepetal. Še drugi glas, moledujoč in zgovoren, mu je udarjal na uho in se hipoma mešal s temi glasovi in mu zaživel v spominu. Zopet je videl svojo ženo na pragu hiše, iz katere jo je bil spodil. Videl jo je v črni zametasti obleki, ki jo je obrobjala motno rdeča kožuhovina in jo jasno izdajala. Vračala se je od ljubimca in ustnice so ji bile še vse mokre, skoraj krvaveče od njegovih poljubov. In pozneje so jo našli gori v mrzlem snegu, ko je ležala ob tem ljubimcu in bila zvezana z njim, zvezana kakor za vedno. Sovrašstvo in čut ponižanja, o katerima je mislil, da ju je bil že za vedno premagal, sta se vrnila z nezmanjšano silo samo zato, ker je zopet slišal njen živi glas. Sam ni vedel, kako je napravil še nekaj tistih korakov, ki so ga ločili od nje, in že je bil v sobi ob vznožju postelje. S kakšnimi čustvi se je pri-

pravil na to svidenje! Redovnica, ki je bedela ob bolnici, ga je prva opazila; odšla je mimo njega iz sobe. Za njo so se zaprla vrata. Priorja je ta prehitra vsiljivost nekoliko vznemirila, približal se mu je, kakor bi ga hotel zadržati. Toda Mark je sam obstal, kakor bi mu bile noge prikovane, in čezmerno odprte oči so iskale posteljo, kjer je ona tožila. Med njima pa je nastal molk, strašna puščava molka.

»Otroka,« je rekel končno oče Dornaz in prekinil to grozeče pričakovanje, »Bog vaju čuvaj!«

Tudi on je počasi odšel in Mark in Tereza sta ostala sama. Nihče od njiju še ni bil spregovoril.

Večkrat si napačno predstavljamo resnično življenje, ko pa stoji pred nami, čakamo in ga nočemo spoznati, ker je tako različno od naše domišljije in ker je njegova preprostost čisto drugačna ko naše razburjeno pričakovanje.

Iskal je pred seboj poraženo sovražnico, ki bi ji narekoval pogoje; v veliki beli postelji pa je našel ubog, shujšan in od bolesti razjeden obraz z ovenelo kožo in ožganimi ustnicami, prav nič več ni ostalo od nekdanje miline. Po traku, ki ji je ovijal čelo, je opazil, da so ji morali odrezati lase zaradi krvi, ki se je v njih strdila — o tiste lepe in mehke njene lase, ki so trepetali ob najmanjši sapici in so ji padali skoraj do tal. Pred seboj je videl le še majhno, ubogo stvarco, kup zmučenega mesa, iz katerega je zbežalo vse življenje in se zateklo v oči, njene temne oči, ki so prosile, obupno moledovale in iz katerih je odseval strah.

Ni se zavedal svojih čustev, ki so ga prevzela, in sam ni vedel, kaj prinaša: osveto svoji ljubezni in svojemu ponosu ali odpuščanje, svečano in zaničljivo odpuščanje, ki varuje ponos in v katerem ni ljubezni — ali ono drugo odpuščanje, ki se družijo z našo čustvenostjo in našimi željami in v katerem telesno objemanje utopi duha. Da, prav to je prinašal, slučajno kakor žetev, ki je nismo sejali; in kakor več ne bi poznal samega sebe, je hipoma pokleknil ob postelji in zajeceljal:

»Terezika moja, koliko si prestala!«

Oči, temne oči, ki so moledovale, so se napolnile s solzami, ki so polzele po uvelih licih. Tudi ona ni kaj takega pričakovala in bilo ji je kakor ob požirku pijače, ki jo je izpila po onem smrtnem boju.

»Vi...« je mrmrala, »ti..., ti si prišel?«

Prijel jo je za roko, ki je mrtva počivala na odeji.

»Kako ne bi bil prišel? Saj si me klicala.«

Ni se več spominjal svojega odlašanja in svojega upora. Prihitel je na pomoč bitju, ki je

bilo v obupu in ki se je njemu zaupalo. In govoril ji je nežno, prav tesno ob njej, kakor govorimo bolnici, ki je ne smemo vznemirjati, da se ji mrzlica znova ne povrne. Vstal je in se sklonil nad njo... Napol se je pomirila. V prenapeti volji še živeti — to voljo je ta sprejem še povečal — in v pogumu, ki ga je bila že pokazala, se je ona — ne on — prva spomnila preteklosti.

»Da,« je rekla, »klicala sem te. Klicala sem te, ker sem že skoraj umirala. Nisem hotela oditi tako, saj razumeš. Potem pa nisem umrla. Toda nisem jaz kriva.«

Ob teh zadnjih besedah se je skušala nasmejniti, pa je bil v smehljaju njen obraz še grši. Že je oni odgovoril:

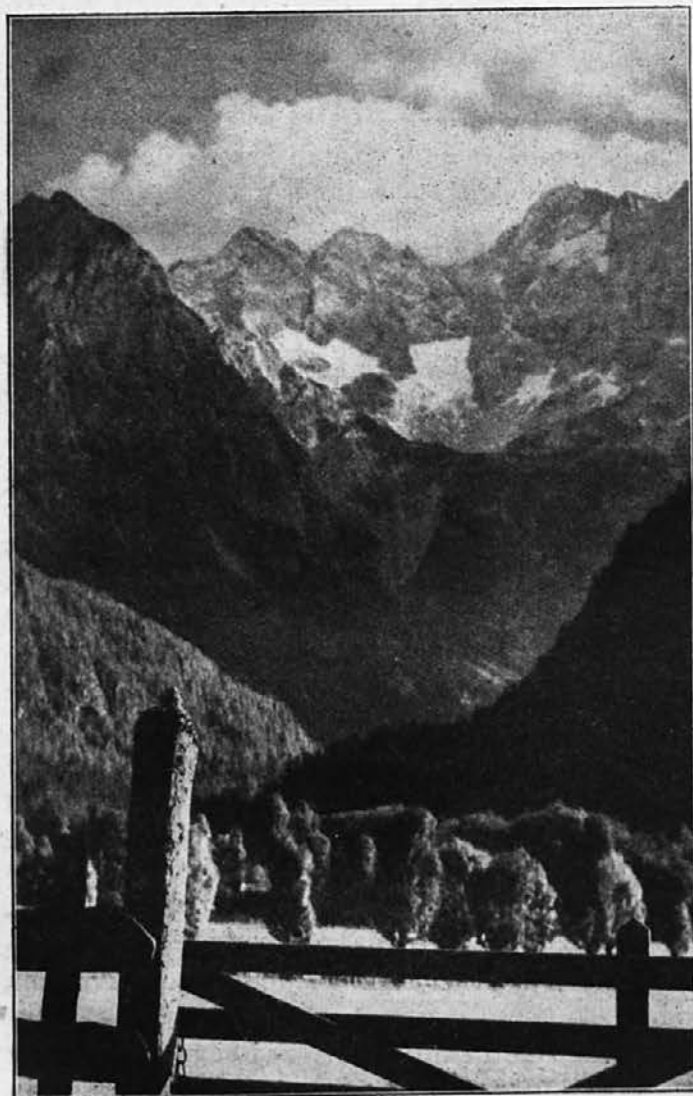
»Tako sem se bal med vožnjo.«

»Bal?... Česa?«

»Da te ne bi več našel žive.«

»Oh!«

Zamižala je. To pot se ni upala iti dalje. Trepetala je v blaženem upanju. Vsa je odmrta v prihodnost, ki se je pripravljala in v katero je

Na Jezerskem. (Fot. Fr. Krašovec.)

zopet verovala. In na ustnicah se ji je porodilo ime, ki ga je klicala njena duša in katerega še ni bila izgovorila.

Oni je nadaljeval: »Zdaj vem, da si rešena. Toda mnogo počitka boš še potrebovala. Stregli ti bomo, boš videla, vse bo še dobro.«

»Da, zelo si dober!«

Spomnil se je na pripovedovanje Mihaela Monestierja in brez premisleka se je odločil:

»Nastanil bom vaju obe v Caux.«

Ni vedela, če je prav razumela, in boječe je vprašala:

»Obe?«

»Seveda. Julka je tudi tu.«

»Julka!«

V tem kriku je bilo odrešenje matere, kakor bi bila znova dala življenje svojemu otroku. In možev roko, ki je še vedno držala njeno, je dvignila k ustnicam.

»Prijatelj moj!... Mark!... Torej si mi za res... odpustil?«

»Tiho!« je zapovedal Mark z gospodovalnim in obenem nežnim glasom, da se mu je čutil sam, kakor bi poslušal nekoga drugega — nekoga drugega, ki je imel v sebi moč odpuščanja, duhovniško moč.

Odtegnil ji je roko in položil prst na ustnice, da bi še bolj poudaril svojo zapoved, naj molči. Nato pa je dostavil:

»Ne govoriva nikoli več o tem! Nikoli, nikoli!«

Trdno in svečano se je obvezal. Ni se pripravil na to; trenutek ga je bil prevzel in ga dvignil nad njegove moči. Zdelo se mu je, da je za vedno izbrisal one težke čase iz njunega življenja. Dvignil se je nad nemirno ozračje dvoma, duševne in srčne zbežanosti in je dosegel kraj, ki je določen notranjemu miru in resnobi — kakor po dolgi poti nič več ne pazimo na poslednje korake, v trdni zavesti, da je pred nami vrh, in smo mahoma na ravninici, kjer nam polni pljuča zrak, ki je lažji in ostrejši, kakršnega še nikoli nismo vdihavali. Obšla ga je nova radost, svetla in neizmerna, ki ga je vsega prevzela, a mu ni vzela razsodnosti. V tem veselju so se mu živci pomirili, namesto da bi ga vsega pretresli. Vanj se je navel mir, neka svežost bistre vode — po dolgi vrsti spominov, ki so ga bili mučili med vožnjo, po solzah v prečuti noči, ko je iskal po nevščnem jutru in neusmiljenem izpraševanju edino okno, ki je še ostalo razsvetljeno. Tudi v ljubezni ni bil nikoli bolj srečen: kakor je žena ponosna, ko zasliši prvi klic življenja, ki ga je v bolečinah porodila, tako je tudi on občutil trepet duše, ki

jo je znova odkupil, in ta nepozabna minuta mu je obilo poplačala vse prestano trpljenje.

Ta mir, v katerem se je sprostilo vse njegovo bitje, se je širil tudi okoli njega; tako je bil prepričan o tem, da je videl njegov odsev tudi v ženinih očeh? Sklonil se je nad njo, toda videl je le ubogi, zmaličeni, brezizrazni obraz — bolnica je bila veke zaprla. Pazljivo je motril ta bedni obraz brez lepote in brez izraza. Rad bi ji bil poljubil rane, toda kadar se srca srečajo, je vsaka nežnost odveč. Čez nekaj hipov se je začudil tem vekam, ki se niso odprle, nato pa se je zbal, da so se morda za vedno zaprle.

»Tereza!« je poklical.

In zopet je videl oči, te velike oči, ki so bile še pravkar polne žalosti, v katerih pa je zdaj počival mir, kakor si je on želel. Brez besede, brez giba sta se znova našla tesneje nego v ljubezni in smrti. In prav je bilo tako.

Ona pa se še vedno ni zgenila in še vedno je molčala. Zavedel se je, da jo je to snidenje prehudostreslo, in zdaj je sam prosil odpuščanja, kakor da je bil nasilen:

»Gotovo si zelo trudna. Naj li odidem? Vrnem se pozneje. Ali pa naj ostanem tu, tih in miren tam v kotu?«

»Ne, ne, prijatelj moj! Saj ni trudnosti v meni. Ne morem ti povedati... Tako mi je dobro, tako dobro!«

Položil ji je roko na glavo, tja nad trak.

»Odrezali so ti lase, tvoje lepe lase.«

»Morali so jih.«

Iskal je, kaj bi jo čimbolj pomirilo, in vprašal je:

»Hočeš, da grem po Julko?«

»Da, da, pojdi ponjo!... Julka!... Tako dolgo je že... Je zrastle?«

In tiho je dostavila:

»Se me še spominja?«

»Pravkar je govorila o tebi.«

»Je mogoče? Li ve, da sem tu?«

»Še ne. Pripravil jo bom. Gotovo je z gospo Acherjevo pri jezercu ali pa pri psih. Vedno je imela rada pse.«

»Res je. Pojdi hitro!«

»Naj ti li pošljem redovnico za čas, ko mene ne bo tu?«

»Ničesar ne potrebujem, ker si ti tu. Ničesar, samo svojo malo.«

Iz postelje je iztegovala roke po svoji mali. Videl je njeno vznemirjenost.

»Samo malce potrpi, Tereza, takoj se vrnem z njo.«

Odšel je iz sobe in na hodniku se je čudil lahkoti lastnih korakov, veselju, v katerem je stopal in prostemu dihanju. Veselje ga je nosilo. Kakor bi bil prekoračil brezna človeškega življenja in dosegel nov kraj, kjer ne vladajo več isti zakoni o težnosti in kjer prebiva sreča, po kateri vedno vsi hrepenimo in katere obraza ne poznamo! Prepustil se je bil svojemu občutju, prost je bil vse tegobe in grenkosti in začutil je v sebi kakor občutek milosti, ki ga imajo duše, katere so v zvezi z Bogom.

Na koncu hodnika je srečal patra Dornaza, ki je bil ostal v bližini in ga je zdaj objel s pogledom, ki razbira misli.

»Kaj že zapuščate bolnico?« je rekel prior s komaj vidnim smehljanjem.

»Nikogar ne potrebuje. Čaka hčerko, ki jo grem iskat.«

»Dobro je! Idite, prijatelj.«

Duhovnik se je umeknil in ga pustil mimo iti.

Jutro v Logarjevi dolini. (Fot. Fr. Krašovec.)

Solnce se je znova prikazalo in je vabilo potnike na sprehod. Gostišče je bilo skoraj prazno. Mark ni našel nikogar, ki bi mu bil povedal, kam so drugi odšli. Na slepo srečo se je nameril po poti proti Italiji, po kateri je hodil že zjutraj. Ob robu jezera je gledala Julka pod nadzorstvom vzgojiteljice, kako je oče Sonnier učil pse. Imel je pet do šest učencev v motnordeči in beli halji. Psi so vihali nosove in pazljivo sledili vsaki učiteljevi kretnji. Menih je bil pokrit s čepico in je razlagal posebno težek slučaj. Voda, ki je bila navadno temna, se je svetlikala v žarkih in se je ob jasnem obzorju v barvi ujemala s snegom na pobočjih, ki so kot mogočna ograja obrobljali ravnino. Otrok je pazljivo sledil pouku na prostem ko pravemu pouku v Muette. Z obema rokama je deklica objela največjega psa, ki je najbrž že dobil zrelostno spričevalo in je bil oproščen pouka. Njene majhne rokice so se izgubile v gosti dlaki. Zdaj pa zdaj je z obema rokama objela debelo glavo in jo, ko je gospa Acherjeva ni gledala, poljubila na gobec. Žival ni trenila z očmi, ni se zgenila ter se ni branila, da je otrok ravnal z njo ko z mrtvo stvarjo. Kakor bi se bala, da bo z enim samim gibom prestrašila svojo novo prijateljico; ko pa jo je otrok raztresen zapustil, se je žival spet približala in se vzpela na otrokovo obleko kakor bi prosila ljubkovanja in božanja.

Mark je nekaj časa opazoval ta prizor, nato pa je poklical hčerko. Ta je ugovarjala:

»Oj, atek, saj še nismo končali!«

Oče Sonnier, ki je bil navidez le gorski junak, je vendar spoznal položaj in je zbral svojo čredo:

»Zdaj gremo domov, gospodična! Za te gospode bo čas, da gredo jest!«

»Že? Torej bom še enkrat objela Barija.«

»Živali ne objemamo,« je pripomnila gospa Acherjeva in jo skušala odstraniti.

Otrok pa je že pritisnil svoja usteca na belo čelo med dvema rdečima lisama:

»Sem ga že.«

»Zakaj ne slušaš?« je vprašal Mark malomarno.

Pokazala je psa, ki se je bil pridružil svojim tovarišem, in rekla:

»Rešil je gospo.«

»Katero gospo?«

»Tisto, ki se je ponesrečila.«

Tako je otrok nevede in po svoje častil rešitelja svoje matere.

Mark jo je hitro odvedel in medtem, ko jima je vzgojiteljica vsa upehana in brez sape sledila in kmalu zaostala in ni več mogla slišati njenega

glasu, se je sklonil k Julki, da ji je bil bliže, in ji hlastno zaupal:

»Bi rada videla mamo?«

Morda bi bil moral bolj previdno ravnati s to čustvenostjo, ki se je vdala ob vsakem tresljaju ko drobna bilka v vetru. Že si je očital, toda mala ni bila prav nič presenečena, niti razburjena in odgovorila je le zadovoljno:

»Saj sem vedela, da jo bomo tu našli.«

»Ah!« je del Mark začudeno, »kako si to vedela?«

»Nu, vsa ta dolga vožnja in z menoj! In potem mi je Silvin očka govoril o njej. Zato sem tudi rekla gospe Acherjevi!«

Že ves večer je njena osemletna domišljija delovala in nehote je dognala resnico. Spustila je očetovo roko in vsa ponosna, da je imela prav, in vznemirjena od velikega dogodka, se je obrnila in zmagoslavno naznanila vzgojiteljici:

»Gospa, gospa, mama je tu!«

Ta dobra novica ji je spletla okoli glave sij nezmožljivosti: kako se ne bi takoj pobahala?

Mark bi bil rad še nekaj časa obdržal skrivnost zase. Gospa Acher, ki ni bila na to pripravljena, je pohitela, da ju ujame. Zdaj je moral govoriti. V kratkih in nedoločnih besedah ji je povedal: Gospa Romenay se je ponesrečila v gori; njeno življenje zdaj ni več v nevarnosti in rada bi videla otroka. Stara gospa je poslušala in v njej ni bilo veselja. Sicer ji gospodar ni nikoli pravil zaupnih reči, vendar je slutila in ugenila vso žalostno zakonsko zgodbo. In ko je gospodarica odšla, je še podvojila svojo pažnjo in skrb za gospodarja in njegovo hčerko, ki so jo njej zaupali. Njena vloga je bila tedaj važnejša, težja, toda tudi bolj častna. Zdaj pa bo zopet ob ves sijaj. Že vnaprej je videla, kako pojema njen vpliv. Kakšen pa bo vpliv gospe Romenay, ki jo je ona morala zaničevati? Kako le naj izroči skrb in vzgojo otrokovo taki nestalni ženski? Toda moška slabost jih izroča na milost in nemilost takim zvitim ženskam, ki jih znajo očarati. Vse te misli so ko muhe brenčale okoli nje, medtem ko je slabe volje poslušala suhoparno Markovo obvestilo; Julka pa jih je zbrala v kratkem stavku in jo vprašala:

»Zdi se, gospa, da niste prav zadovoljni.«

»Seveda, seveda sem!« je hitela.

In kljub starosti je zardela. Zakaj sram jo je bilo čustev, ki so se ji porodila v duši. Hotela je popraviti in je vzpodbujala svojo učenko:

»Pojdite k materi in pridna bodite! Ne delajte preveč hrupa, če jo ropot vznemirja.«

»Kaj ne greste z nami?«

»Pozneje bo prišla tudi ona,« se je oglasil Mark.

In odvedel je hčerko, ki je bila vsa srečna, da je šla pred vzgojiteljico. Toda mama je mama in kadar smo majhni, je vsa naša; pozneje, ko dorastemo, je morda drugače?

Na hodnikih zavetišča jo je pogum zapustil. Oče je čutil, da se ji roka trese ob dotiku in skušal jo je pomiriti:

»Le mirno, mirno! Poslušaj: mnogo ti moram še povedati. Veliko je prestala.«

»Uboga mama!«

»Videla boš, da se je zelo spremenila.«

»Kaj za to? Pa kaj za to?«

»Toda boš videla: kmalu bo spet zdrava. In potem vaju bom nastanil v Caux.«

»S Silvijo Monestier?«

Bila sta pred vrati. Ko se je oče ustavil, je rekla:

»Je tu?«

Mark je hotel vstopiti prvi in pripraviti Terezo. Toda od znotraj je slaboten glas poklical Julko.

»Mama!« je vzkriknil otrok.

Poskočna ko gorski potoček je vdrla v sobo. Za hip je obstala, ker so zavese zakrivale posteljo: na drugi klic pa je planila k materi, ki se je komaj vrnila v življenje in je ležala tu z obvezanim čelom, pobitim obrazom in vsa spremenjena, ki pa jo je vendar spoznala po glasu.

»Mama! Mama!«

Kaj je bilo njej mar, če je njena mati lepa ali grda, mlada ali stara, zdrava ali ranjena! Tako dolgo je bila brez nje in že je mislila, da je več nima, da je nikoli več ne bo imela. In se je — kako je to mogoče? — celo zabavala brez nje, igrala in smejala se je brez nje, kar privadila se je že temu. Zdaj, ko jo je našla, je vse gorelo v njej in vendar se je bala nečesa temnega, kar se je bilo zgodilo v njeni odsotnosti: njena živa mati je bila kakor mrtva in zato nevidna, celo pozabljena. Čudna mešanica čustev se je je polastila in jo napolnjevala s srečo in skrivnostno zagonetnostjo. Ni razmela, ker še ni mogla razumeti, in pričela je jokati. Solze povedo vse, ob njih ni treba besed.

Mark je opazoval objeto skupino in užival je njuno srečo, ne da bi zahteval kaj zase. To je bilo njegovo delo in v njem že tudi njegovo plačilo. Nič mu ni motilo srčnega miru. Užival je dalje to neobičajno življenje. Niti senca mu ni zatemnjevala jasnega obzorja in sreča drugih je bila tudi njegova sreča. Okoli postelje bolnice, ki je bila še včeraj zavržena, se je zbrala razkropljena družina.

»Mark!« je rekla končno in nekoliko odrinila hčerko, »kako zelo si dober!«

Deklico je minilo prvo genotje, bila pa je še vedno razburjena in je pričela čebljati brez prestanka ter pripovedovala kopico zmešanih stvari; govorila je o zgodovinskem pouku, o zemljepisju, o Silviji Monestier, o psih Svetega Bernarda, o Napoleonu in gospe Acherjevi. Oče jo je skušal prekiniti, pa zaman; bal se je, da ne bi mučila bolnice.

»Pusti!« je mrmala, »žejna sem in zdi se mi, da pijem njen glas.«

Toda Julka sama se je utrudila in izročili so jo vzgojiteljici. Ko je odšla, je molk nadomestil njeno čebljanje. Mark in Tereza sta bila vsa srečna, da sta skupaj in si nista imela kaj reči ter sta menjavala le brezpomembne besede. Saj bi z besedami zopet priklicala preteklost, ki sta jo hotela pozabiti. In drug vpričo drugega sta se bala besed. To ogibanje je bilo prvi znak, da preteklosti ne bo moči izbrisati. V tem hipu pa na to nista pazila; vendar pa jima je bilo žal, da sta odpravila malo, in ko je prišel prior na obisk ko vsak večer, sta ga sprejela z občutkom olajšanja.

»Zdaj,« je rekel oče Dornaz in njegov glas je bil prepričevalen, »zdaj je konec obiskov. Gospa bo použila nekoliko juhe, nato pa bo počivala. Za danes je že dosti napora. Zdaj mora ostati sama.«

Tudi najbolj zaljubljeni človek ostane ob bolniški postelji le toliko časa, kolikor mora. Samo ženske poznajo potrpežljivost, ki ne usahne. Mark se je brez ugovora vdal priorjevi prošnji. Položil je ustnice na del čela, ki ga trak ni zakrival, želel svoji ženi lahko noč in odšel. Toda na pragu se je obrnil: videl je velike, temne oči, ki so mu sledile, in v njih izrazu je bilo toliko nežnosti, da se je ustavil.

»Priatelj moj, je mogoče?« je mrmrala Tereza.

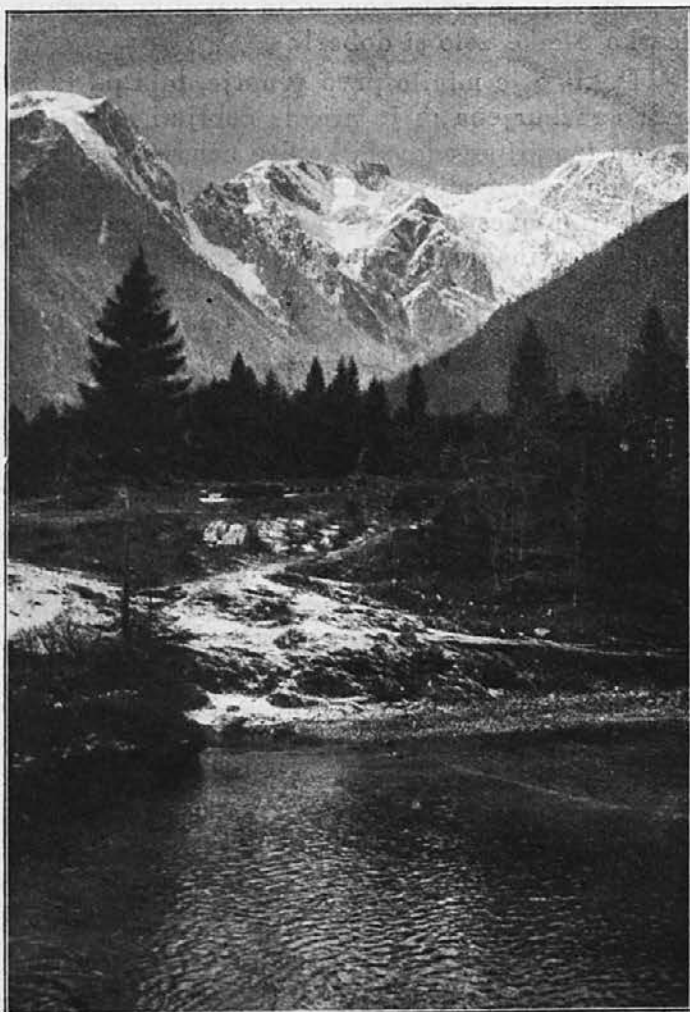
»Spavaj mirno do jutri.«

»Boš zopet prišel?«

»Prav gotovo!«

Mark je bil vesel, ko je zunaj zopet našel življenje, prihajanje in odhajanje potnikov. Prihajali so iz Aoste ali iz Martignya, z vozom, na mulah in peš. Hišnik je skrbel za postelje. Gostišče je bilo sicer že v senci, zahajajoče solnce pa je še vedno blestelo na sneženih vrhovih gora. Bil je mil večer, ves čist, ves miren, ki je napovedoval trajno lepo vreme.

Med gručami je opazil svojo hčerko, ki se je prav tako zadovoljno sprehajala po Velikem svetem Bernardu kakor po malem vrtu v parku Muette. Našla je zopet svojega najljubšega psa

Pri izviru Kamniške Bistrice. (Fot. Fr. Krašovec.)

Barija, ki jo je bil prvi spoznal, in ni varčevala z ljubkovanjem.

»Saj vendar veš, da ga ne smeš poljubljati. Gospa Acherjeva ti je prepovedala.«

Toda nezaslišano predrzno se mu je uprla:

»Oh, pa ga bom kljub temu poljubila.«

»Julka!« je ukazoval.

»Rešil je mamo!«

Čisto sama si je bila v duhu strnila dogodke o nesreči, ki jih je le napol slišala, in njena vera je bila tako živa, da jo je oče spoštoval.

»Zaradi vzgojiteljice, veš!«

»Saj je ni tu!«

In smejala sta se svoji zaroti. Otrok je bil nervozen in je moral izliti svojo ljubezen, Bari pa je ponujal svojo lepo glavo...

Pri večerji je Mark poslušal razgovor dveh vodnikov, ki sta prišla iz doline. Razgovarjala sta se o pogrebu, ki je bil davi v Martignyju.

»Po maši so prenesli truplo ponesrečenca na kolodvor,« je rekel eden izmed njiju.

Ko se je spomnil mrtvega, ni bilo v Marku več niti zaupanja niti sreče. (Dalje prihodnjič.)

Iz anatomije.

O snoveh v našem telesu (plin).

Dr. Janez Plečnik.

Vodik (Hydrogenium; H; 1766) je plin; nima duha, nima slaja; spaja se (tudi) s kisikom in spojek je voda. Telo nam je nasičeno vode, pa je torej obilo vodika v telesu.

Nepripojenega (»prostega, kemično nevezanega«) vodika je redno precej v črevesu. Le-ta vodik nastaja v črevesu pri razpadanju kvasočih se hraniv. Hraniva razpadajo (se kvase, ona vro) v želodcu in črevesu po čiljivosti (Einwirkung) živih in neživih kvasil.

Kvasila (Gährmittel; Fermente), pridejana, vmésena hranivom, razkrajajo, kvasé hraniva — tako skušnija. Kvasila so dvoja: živa in neživa. Živa kvasila (lebende, geformte Fermente; mikroorgazmi) prekvašajo hraniva prav s tem, da žive v hranivih, da žive ob hranivih. Neživa kvasila (Enzyme; ungeformte Fermente) nastajajo v celicah našega črevesa in razkrajajo hraniva, pa tudi približno ne vemo kako. Govorili bomo še o tej zadevi ob dobri priliki. Zadeva je povsem nejasna — opozarjamo na to že danes; tudi mnogo tiskanih strani je ne bo razjasnilo.

Nastajajoči (nepripojeni, prosti) vodik se pripaja v črevesu (deloma) na žveplo pa nastaja žvepleni vodik (H_2S). Žvepleni vodik je strupen; duh njegov je močen, neprijeten; povohaj gnilo kokošje jajce pa poznaš duh žveplenega vodika. Žvepleni vodik je gorljiv.

Vodik se pripaja v črevesu (deloma) tudi na ogljik; nastali spojek (CH_4) ima ime metán (methán; Sumpfgas; Grubengas). Slovenci bi torej govorili o metanu kot o móčvaru (Sumpfgas) in govorimo o metanu kot o treskavi sapi (Grubengas). — Móčvar (metán) je spojek ogljika in vodika, je torej »organski« spojek. Tem več se zbere móčvarja v črevesu, čim več jemo sočivja pa sploh zelenjave. Preiskali so pline, nastale v črevesu človekov, ki so se hranili ali le z mlekom ali le z mesom ali le s sočivjem. Dognali so móčvarja (v sto próstornih centimetrih nastalih plinov) pri prehrani z mlekom 0·9, pri prehrani z mesom 27·5, pri prehrani s sočivjem (Hülsenfrüchte) 55·9 kubičnih centimetrov.

Metán (móčvar) je gorljiv. Metán nastaja v velikem ob petrolejskih vrelcih. »Sveti« ognji goré ob Kaspiškem jezeru (Baku) že od pamtiveka, in ti »sveti« ognji so (goreči) mogočni pihi, mogočne sape metana, ki jih tla hlape. Metán nastaja tudi v rudnikih na kameno oglje (premogovnikih); nastaja v kamenem oglju in puhti iz njega v rove in se pomeša v teh z zrakom. Le-ta mešanica je

močno udarna (explosiv), če jo vžgemo. Treskavost (udarnost) le-te mešanice je obče znana pa pravijo metanu tudi *t r e s k a v a s a p a* (Grubengas). Metán puhti tudi iz gnilega dneša močvarjev, jezer in lokev in bi Slovenci klicali metán tudi za móčvarja (Sumpfgas). Dosti je le-takih močvarnih voda v severovzhodni Nemčiji in na Poljskem. Jezera zamrznejo pozimi in móčvar se nabira pod ledom v mehurjih. Otroci navrtajo led nad mehurji, prižgo izpuhtevajoči plin in — jezero gori.

Vodik, móčvar (metán), žvepleni vodik nastajajo torej v črevesu ob prekuhi hraniv; oni razpenjajo črevo in črevo jih hiti iztrebljati kot sapo (flatuus; Winde; prdce) po danki.

Pleteršnik (Caf) ima za »Quacksalber« kaj primerno besedo »prdovrač«. Oznaka spominja na nemško »Dreckapotheke«.

Rekli smo: celice so prav take kot smo mi in mi smo časih leni, delamržni. Pa skupki celic (udi, organi) so tudi taki, kot smo mi in so časih tudi mečkavi. Črevo je skupek celic in je časih lenobno. Razkrajajoče se hranivo zastaja v črevesu; nabirajo se pri tem in zastajajo tudi obile množine (za živetje) nerabnih plinov. Zaspajo črevo ne žene ne trebirja (Darminhalt) in ne plinov. Plini raztezajo črevo v močni meri; plini napihujejo črevo in trebuh; raztegnjeno črevo potisne (jetra in) prepono v koš čez pravotno mero in — mi dihamo teže. Plini, zbrani v črevesu (»sape, vetrovi«), premaknejo tudi srce, ki leži nad prepono in ki se opira na prepono, in pognejo dosrčne in odsrčne žile nad pravotno mero; čezmerna pognjenost je ovira dotekanju in odtekanju krvi; dihanje postaja nezadovoljivo in pričinja nas dušiti (astma); srce skuša s čezmernim delom popraviti motnje, pa bije močnejše, bije »čutno«, je »razburjeno«. — Ponovni taki naporji ne ostanejo brez trajnih posledic za srce.

Prav jasno si predstavimo črevo: večkrat in precéj neporedno (regellos) zavita cev je, ki drži od želodca do danke. Prav jasno si predstavimo tudi imovino črevesa: skoraj tekoča je in mehurji plinov so pomešani vanjo in le-ti mehurji so kar vedno v najvišjih odmerkkih cevi. Lega mehurjev se spreminja ob gibanju črevesa in lega mehurjev se spreminja (pri mirnem črevesu) — to je umevno — tudi ob spremenkih lege telesa.

Stezanje in gibanje črevesa ima ime *p e r i s t a l t i k a*.

Pa so stresanja in pretresanja telesa (vožnja, jahanje, smeh) dobro znana sredstva, ki premikajo črevo pa tudi imovino črevesa in torej tudi vetrove. Premikamo telo pri vsakem telesnem delu, ne le pri sportu. Premikamo telo in ga pre-

Kočna in Grintavec iz Kokre. (Fot. Fr. Krašovec.)

lagamo tudi pri oranju, pri prekopavanju grude: žena premika telo tudi pri snaženju domačije, pri pripravljanju kosila. »Delo in prelaganje telesa v ,soparni, vroči, slabo prezračevani kuhinji in v ozkem, duščem stanovanju' menda vendar ni priporočljivo in ne nadomesti sporta?« Res je to! Skrbimo torej vedno in povsod za zračna stanovanja in protivimo se ob vsaki primerni priliki, da bi človeki — velja tudi za delavce, hlapce in deklet — delali v »soparnih, vročih, slabo prezračenih kuhinjah, delavnicah ali v ozkih, duščih stanovanjih«.

Sluznica črevesa, oziroma kri, krožeča po sluznici črevesa, prisrka (adsorbira) seveda nekaj metána, vodika, žveplena vodika in nosi prisrkanne pline po vsem telesu, telo pa odstranja prisrkanne pline po pljučih. Kri prisrka tem več plinov iz črevesa, čim več je plinov v črevesu, čim dlje so plini v črevesu, čim bolj plini tišče na ostenje črevesa, s čim več ostenja pridejo v stiko.

Vetrovi (sape) se zbirajo pri vsakem človeku v črevesu: pri tem več in pri onem manj; nabira se vetrov pri tej hrani obilo, pri oni hrani pičlo. Zdravnik kar ne dvoji o tem nabiranju in o izpihavanju vetrov iz črevesa (oziroma izdihavanju vetrov iz pljuč) in ne dvoji o tem tudi pri tistih »nežnih« človekih, ki vihajo nosove ob našem razgovoru. Govóri s takimi nežniki ob drugi priliki, pa boš slišal tožbe o prenočevanju na »skupnih ležiščih« po planinskih kočah. Pokazali bomo še, kako je razgovor o le-teh zadevah močno opravičen. — Res pa je in res ostane: izločki iz telesa so nam gnusni kar vsi in »vetrovi« so še posebej gnusen in neprijeten izloček. Govoré torej o njih (»govorili naj bi torej o njih«) le zdravniki in bolnik.

Prisrskani plini so nekake smeti v krvi in so (žvepleni vodik) tudi strupeni. Plini se pri zapečenih prelivajo po črevesu: zapečenim ropota, govori, ropoče, kotali, kóta, taklja, talóka, kruli po črevesu; takljá se zapečenim po telesu; zavija zapečene po črevesu. Obče je znano, da »vetrovi«, zaprti v črevesu, vplivajo neugodno na naše početje: glava nas boli in masten pot izstopa na kožo; obče je tudi znano, da olajšanje nastopi koj ali vsaj kmalu po iznebi »vetrov«. Pa je torej naša umnost, brihtnost, telesna silnost v neki meri odvisna od plinov, zbranih v našem črevesu. Čim manj jemo, tem manj se zbira plinov.

Dodajmo nekaj Hyrtl-ovih pametnic. »Človek uživa živali in rastline, v obojih so hraniva, človeku primerna. Hraniva od živali so dostopna našemu želodčnemu soku od vseh plati; hraniva od rastlin pa so pospravljena v celice, ki imajo trdno, težko prebavno ostenje (iz celuloze) in torej niso dobro dostopna želodčnemu soku. Povrhinja rastlin (epidermis) je kar neprebavljiva. Govorim o tem le v želji, da bi omehčal urnoroke (praktisch) glave, ki še danes menijo, da prebavimo rastlinsko hrano laže od živalske in, da so prikuhe boljša hrana za bolnike od mesa. Drugače sodim o rastlinski hrani, ki jo predelajo za kuhinjo, in omenjam le moko. Sestavine nam pridne so več ali manj izproščene pri predelani hrani, saj pri predelavi odstranijo ostenje celic. Vzel sem to le v misel in podrobneje razpravljal ne bom. Moj omenek pa jásní dejstvo, zakaj se driska pogosto loti človeka, ki živi ob prikukah, in naj jásní, zakaj razpoznamo zaužito zelenjavo še v blatu, zakaj skrbno žvekanje stori zelenjavo prebavnejšo — žvekanje in prežvek je pri živalih, ob zelenju živečih, dosti važnejši opravek kot pri mesojedah —, zakaj sape napenjajo trebuh ob prehrani z zeleničjem, zakaj tudi obilo zaužita zelenjad ne da človeku moči, ki jo delaven človek potrebuje, pa — zakaj kruh in iz moke sočivja pripravljena jela, ki jih javne kuhinje dajejo in ki so v navadi po jetnišnicah, nadomeščajo do

neke mere meso in ga prav res nadomeste pri angleških vegetarijancih. — Jelo postaja škodilo, ki nam dela bolezní, manj po kakôči kot po kolikôči (!). Jej štrasburške pastete, indijska lastovičja gnezda, kavijar, gomoljike (Trüffel) ter še druge oblikke, pa ostaneš zdrav pri le-takih jestvinah, če jih z mero uživaš; jej pa take proškarske laskrnine (Leckerbissen) z dneva v dan, pa te bosta protin in skrnina — pa kar na urno — zajela. Velja tudi za težka vina.«

Hyrtl piše na drugem mestu še tole: »Izbirčni so v jedi; žro obilo; ne prenesejo tega, to ni zanje, ono pa, ono je njih jed; izmetajo težek denar za lukulične in apicične pojedine! Pa: kos kruha ali klobase bi bil za njihovo telo kar povoljnije jelo! Ne gre jim torej za utáženje potreb izčrpanega telesa; gre jim za podnet in spodbado golti, torej za zabavo. Vsi veliki misleci malo jedo, vsi butci in topoglavi bratci obilo jedo. Novici pitagorejski so se hranili ob peščaju fig; mršavi so postali pri tem, postali so pa tudi veliki misleci in so spazili harmonijo sfêr in oslovski most. Človek — tudi težák — shaja ob dosti pičlejši hrani kot je je vajen. Čudimo se južnjakom, ob kako malem žive. Lazzarone živi ob par režnjih melone, španski vojak živi ob par čebulah, francoski vojak v Afriki živi ob črni kavi in s koščkom namorskega suhárja (Schiffszwieback), pa so mu dolgi in težavni hodi v nalogo. Beduin pomeša rižno moko in vodo na dlani, posrkne tri take kaše — pa je opravil s kosilom. Davni irski zakoni (Brechon) so dovoljevali vojnim ujetnikom le mleko za hrano, in tudi mleka ne več, kot ga spraviš v 12 jajčjih lupin. — Čim mlajši je človek, tem teže prenese stradež!

* * *

Kar pa nas stori žive in zdrave, prav to nas stori tudi bolne. — Zanesi vrečo moke v svoj dom. Živiš ob moki in zdrav si ob njej. Toda: razpraši se nekaj moke; razpršena in razprašena moka so smeti, ki se v njih prisadila, zate smrtonosna, redé, ki te ugonobe ob slabi priliki. Čim več je moke, tem več je smeti. Odpraviš pa smetjé z delom. — Mraz je in pridno zalagaš peč s kurivom. Saje se zbirajo, se zbero, se vnamejo. Čim bolj kuriš, tem več je saj. Odpraviš saje z delom.

* * *

Uživaš hraniva. Hraniva te store živega in zdravega — smeti pa odpadajo od hraniv in smeti te store bolnega. Odpraviš telesa smetjé z delom.

Duševna dejavnost trpi torej škodo ob telesni lenivosti. Duševno delamo vsi in sleherni dan: kmet in gospod. Jemo vsi in sleherni dan: kmet in gospod. Telesno delamo vsi in sleherni dan? Kmet in gospod?

Gospoda ne dela s telesom sleherni dan, pa nekaj gospode nadomešča delo s sportom. Sport (v neki meri) je telesno delo pa je zdravju priden. Sport ima le prerad številne izrodke in je menda prav poudariti, da je delo na polju, v gozdu, na njivi zdravju tudi prikladno. Le-to »navadno« delo navaja človeka na pravotno in potrebno medsebojščino, in to v večji meri od sporta in je torej »navadno« delo nad vse priporočljivo.

Z vsilo je poudariti nujnost telesnega dela. Samo, golo in čisto razmišljanje, zapisavanje razmišljanj, pripovedovanje razmišljanj (»predavanja«) ne dajo ubranosti med dušo in telesom. Gola razmišljanja prerada vodijo v namišljaje, ki niso izvedljivi, vodijo do neubranosti med dušo in telesom. »Zgolj misleci« so slabi vzgojniki in slabi gospodovavci.

Hyrtl govori prav: »Udi v trebuhu nas ohranjajo pri življenju; od udov v trebuhu pa izhajajo cele trume bolezni. Iztreba blata je, ki oznanja dobro ali slabo gospodinjstvo organov v trebuhu. 'Kako je z iztrebo blata?' — je eno prvih vprašanj, ki ga zdravnik stavi bolniku, in prvi cilj zdravnika je, da uredi in olajša iztrebo blata pri bolniku. Nepravilnosti v iztrebljanju ali trajno zaostajanje iztrebe kaže na bolezni udov v trebuhu; mineralne vode so nam pri urejevanju teh bolezni služnejše od lekarniških zdravil. Mrčnost in klavnost (Melancholie und Hypochondrie) prihajajo in zginjajo z zapečenostjo.

Voltaire, v samotnih starih letih, je neprestojno imel posla s slabo prebavo in zaprtjem pa obenem tudi z otožnostjo in se je naveličal življenja. Mrčalast in slezenjakarsk (spleen) Anglež je obiskal Voltaire-ja v Ferney-u. Klavrna naša dva filozofa sta razsodila, da življenje ni prida, da pa ima eno dobro plat: otreseš se ga, kadar hočeš; sklenila sta, da izvršita ta svoj častiti (löblich) sklep. Anglež je prišel naslednji dan k Voltaire-ju in ga je opozoril na njiju skupno namero. Voltaire se je odrezal: 'Oprostite gospod! Davi me je tako dobro izpralo, da mi je iztrebilo vse moje nōre misli. (Pardonnez-moi, Monsieur, mais mon lavement a très-bien opéré ce matin, et cela a changé toutes ces idées - la.)'«

* * *

Jelo postaja škodilo, ki nam dela bolezni, manj po kakōči kot po kolikōči. — Knjige, ki »uvájaj« otroka v dobo dozoritve, »poučnih« živih slik, ki naj ponazorijo otroku »dozoritev«, predavanj, ki naj »prebrihtajo« otroka v »zrelega« človeka — imam to mnenje — je preveč. Vemo: kar nas hrani, dela nam tudi smeti, in vemo: več

hrane več smeti. Veliko smeti ostane v otroku pri neprestanem »poučevanju«, brihtanju in v glavo vbijanju, veliko smeti se zbere in postanejo ob zbranih prilikah — pogibelne za otroka. Pouk o dozorevanju ni »predmet« in je kos življenjske celote. Pouk o dozorevanju pa prav res ni »šolski« predmet. Zadeva je to, ki nanjo gledamo, in nihče je ne razgleda, ki jo vidimo, in nihče je ne razvidi. Približno presodno razgleda in razvidi to zadevo umen oče pa brihtna, odkritosrčna mati. Zasek-otrok je — v celem — še najbolj sličen zasku-očetu in zasku-materi in je njunemu spoznanju še najbolj dostopen.

Vzgojniki in šola jemljejo kar sploh staršem pravic več in več iz rok. Jemljejo jim iz rok to, kar naj starši uče otroke doma, in prepuščajo staršem, kar naj bi šola učila otroke. Starši pa — v nemožati skrbi za otroke — pripuščajo vse to. Slédi poved moža, ki se večkrat menim z njim. »Moj oče« — tako mož — »je bil nad vse brižen zame; imam ga v dobrem, lepem spominu. Moj oče je imel le eno, veliko napako. Pogledal je ob koncu šolskega leta spričevalo in pohvalil me je, češ: same 'ene' si prinesel, priden si bil — in pograjal me je, češ: dve 'štiri' imaš, len si bil. Prav! Toda: oče me ni ni enkrat vprašal: fant, pokaži vendar enkrat kaj z naš, izkaži se s tem, kar si se v šoli naučil.«

Prav le-oni mož pravil mi je še tole poved: »Posedal sem časih po cele ure po čeških in slovaških kmetijah in sem opazoval ženske, ki so pitale gosi. Ženske so stisnile gos med kolena in so vtikale gosem svaljk za svaljkom v kljun. Ženske so poteknile napitane gosi v gajbice; napitana gos je legla in zadremala. Kaj meniš,« — je mož vprašal — »da more taka naphana gos še sama, še po svoji volji, po svoji preudarnosti, po svoji potrebi jesti? Vidiš: hodijo v šolo; pitajo jim po petdeset, šestdeset, sedemdeset ur na teden dušo. Kaj meniš, da taka naphana, napitana človeška duša more še razmišljati sama, po svoji volji, po svoji preudarnosti, po svoji potrebi? Glej! Legla bo in bo dremala.« Spomnil sem se E. Mach-ovih lepih besedi: »Ne strinjam se z mnenjem številnih učiteljev, da ni preveč deset delavnih ur dnevno za šolsko mladino. Prepričan sem, da tisti zreli možje, ki to blebečejo, sami ne zmorejo baviti se dnevno in uspešno po deset ur s katerokoli njim tujo tvarino, n. pr. elementarno matematiko in fiziko. Prosim vse one, ki niso mojega mnenja, da storé skušnjo na samem sebi.«

Hrana postaja škodilo, ki nam dela bolezni, manj po kakōči kot po kolikōči. (Hyrtl.)

(Dalje prihodnjič.)

Zgodovina obleke.

Dr. St. Vurnik.

4. Baročne noše.

Z nastopom renesanse se začneja novi čas v znamenju modernega materializma. Ta sestavina v duševnosti Evrope se je izza renesanse stalno ojačevala preko XVII., XVIII. in XIX. stoletja, v katerem je že končoveljavno umrl vsak čisto idealen

Španska noša proti koncu XVI. stoletja.

privesek obleki. Konec tega takšnega razvoja živimo danes v oblekah, ki niso nič drugega več kakor samo še praktične in porabne.

Navidezen presledek v rasti materializma je baročna doba, doba borbeno nastopajočega katoličanstva za protireformacije. Tačas se noše zopet nekaj idealizirajo, čeprav v drugačni obliki in manj izdatno kakor v srednjem veku.

Baročne noše kakor baročna umetnost se razvijajo v znamenju mod pri romanskih narodih, zlasti Špancih, Italijanih in Francozih. Ta novi baročni, romanistični idealizem si oblikovno dobi izraza v zunanji mogočnosti. Vsaka oblika se v razmerjih čeznaravno pretira. Človeško telo se v slikarstvu oblikuje čeznaravno debelo, težko in mišičasto, kretnje so silne, stóje bahaški razkoračene; v stavbarstvu nosijo po trije ali več stebrov to, kar bi nosil en sam, v pesništvu mrgoli pretiranosti izraza. Še pisava tega časa je nepotrebno nakičena s pentljami in z nezmiselnimi vijugami. Prav podobno je z nošami.

Zgodnjebaročne težnje je deloma kazala že opisana španska noša, ki je bila v težnji za polnost udov in gladkost oblik debelo podblazinjena, kazale so jih one španske krinoline in napihjene janke, visoki ženski prsniki. Okrog leta 1600 zrastejo na oblekah vsa razmérja v pretiranost.

Renesančne špranje sicer izginevajo, toda uveljavijo se drugačne novotarije. Možak iz začetka XVII. stoletja ima vse, kar ima oblečenega, ali predolgo ali preširoko. Ponižni baret ali ozkokrajni španski klobuček je zamenil ogromni široko-

krajnik (nem. Schlapphut) z nojevo perjanico, kolesasto gubanje okrog vratu je zrastle v velikost skoro voznega kolesa ali manjšega mlinskega kamna. Hlače so preširoke, spodaj se odpno, da predolge padajo čez koleno, nad njimi je čisto kratko — krilo. Rokavi in nogavice so za ped ali več predolgi in se lijakasto zavihujejo ali povešajo navzdol, na šolnih so ogromne pentlje ali rozete, na previsokih škornjih se gornji del zavihuje nazaj. Čevlji dobe tedaj prvič v zgodovini pete, radi katerih se zdi moški tudi znatno večji. Tudi stara moda dolgih brad in kratkih las se sedaj zavrže. Brada se ostriže do muhe ali mušice pod spodnjo ustnico, lasje pa zavihrajo do ramen. Toda še so prekratki, da bi zadovoljili baročni okus. Tu jim pride na pomoč francoska nakodrana vlasulja, ki daje človekovi pojavi neko bahavo dostojanstvenost.

Podobno je z žensko zgodnjebaročno nošo. Trdi ovratik obdaja glavo kakor pava razčepreni rep, trdi telovnik je zlezal navzdol v predolgo, ostasto konico, ki daleč preseže pas, lijakasta krinolina je predolga in preširoka; nje robna bordura je neizmerno debela. Rokavi so predolgi, čipkasto obrobljeni in zavihani daleč nazaj, plašč je mogočno naguban in vihra za postavo. Taka obleka je v skladu s kraljevsko mogočnimi stojami in kretinjami, ki so bile tedaj v modi in ki jih moremo opazovati na tedanjih podobah. Vsak čas je imel namreč tudi svojevrsten okus glede kretanja telesa.

Tako so tudi baročne noše odsev duha svojega časa. Telo je malone zopet kakor v srednjem veku izginilo pod težo obleke, ki zopet ni več udobna,

Zgodnja baročna noša v prvi polovici XVII. stoletja.

umerjena lupina telesu kakor v renesansi, marveč zopet neke vrste idealen kostum, zopet nekaj soroden s predolgo srednjeveško obleko. Še pred sredo stoletja se Francija uveljavi kot merodajna dežela za nove mode, in to je Francija ostala prav do našega časa. Vse se oblači in celo govori tiste čase francoski, tudi Nemci in Slovenci, čeprav neradi. Naš stari Valvasor se je pri nekem popisu

Francoska noša v drugi polovici XVII. stoletja.

starih, ljudomilih »kranjskih« navad v XVI. stol. tudi obregnili ob novega francoskega duha, ki se je pri nas kakor po vsej Evropi udomačil, češ, namesto stare poštenosti imamo sedaj »francosko nezaupnost, goljufno priljudnost, zakrinkano hinavstvo« itd.

Pred sredstoletjem jame zoreti barok v nošah v svoj višek. Gubanje izgine z vratov, nadomesti ga platnen ovratnik, ki se, s čipkami obrobljen, uleže na ramena, sredi stoletja pa zavladava francoska visokobaročna noša.

Moški nosijo široke, mahedrave, pod kolena zopet zvezane hlače, nad njimi pa kratka krila, ki pokrivajo ledja kot predpasnik. Jopič je tako kratek, da sega le do trebuha. Pasu in del prsi ne pokriva razen nagubane srajce ničesar. Povsod robijo obleko široke čipke, ki so v tem času vsesplošno cenjene in uporabljane. Okrog vratu je okrogel bel ovratnik, izpod katerega gleda ovratnica iz bele tenčice. Prva kravata! Na noge se obuvajo usnjeno rumeni šolni ali nizki škornji s široko, lijakasto odprtino, na prstih imajo čevlji pentlje, na peti rdeče pobarvane pete. Na gladkoobrite glave si moški stavijo mogočne vlasulje, ki pošiljajo po dva toka kodrov na prsi in enega na hrbet. Na vlasuljo pride plahutast klobuk s perjanico ali štula. Na vsej obleki, od klobuka do čevljev je toliko »port«, vezi in pentljic, da menda nikoli v zgodovini še ni bilo tako »napucanih« ljudi kakor so bili francoski in francozarski gizdalini druge polovice XVII. stoletja. Neki pesnik, ki je imel baje pretenka meča, si je obul na noge po enajst parov svilnatih nogavic...

Ženske, seve, so skušale moške v obleki vsaj doseči, če že ne prekositi. To se jim je tem lažje posrečilo, ker so moški vsaj napol rabili čisto žensko okrasje: gladke obraze, vlasulje, šminko, čipke, pentlje... Ženske so tedaj vladale tudi države, bile vladarice salonov in zabav, pa so imele

besedo tudi v umetniških in znanstvenih krožkih. Nosile so dvoje oblek: drugo nad drugo. Spodnje krilo s kratko vlečko je bilo bogato vezeno in obrobljeno, gornje je bilo spredaj čisto razklano in se je z vogli zavihovalo nazaj ter pritrjalo pod hrbet. Rokavi so segali le do komolcev, vratna odprtina je bila široko obrobljena s čipkami. Rame so bile najčehče gole, gol tudi preznaten del prsi in hrbta. Lasje so bili ženskam zviti v umetne vozle in vijaje, nakodrani, padajoči na ramena. V lasih je bil zataknjen pahljačast okras.

To je bila obleka v stilu visokega baroka. To je noša zunanjega blestečega videza, časa gromovitih pa praznih besedi. Vlasulja, pravi hudomušno neki popisovalec noš te dobe, je bila pravi znak časa. V njega duhovnem in oblikovnem, telesnem oziru. Vlasulja tiči, pravi, na glavah in na vsem, kar izhaja iz teh napihnenih mehov, vlasulja je na strehah palač in v kronah dreves v parku, vlasulja v verzih tedanjih pesnikov in v zaviljajih tedanje pisave.

(Konec prihodnjič.)

Sama.

Sama sva,
moja duša in pa jaz
in oba sva žalostna.

V mrak in temo gledava,
misli si oba razpredeva,
trudne in težké,
misli motne, žalostne.

Pa oba jih ne premeriva,
pa oba jih ne razrešiva...
Le oba se trudno gledava...

Venčeslav Sejavec.

Želja.

Hodil bi po gozdu in Te čakal:
če prišla bi, bi smejal se ali pa bi — plakal...

Sam ne vem,
zakaj Te ljubim,
sam ne vem,
zakaj Te čakam,
sam ne vem,
zakaj zaplakam,
če Te videti ne smem...

Hodil bi po gozdu, sanjal bi o Tebi,
bi smejal se, ali pa bi — plakal, plakal...

Jože Kastelic.

Alpska Slovenija in njeni gorski koti (kočne).

Dr. Jos. C. Oblak.

Današnja Slovenija v območju Jugoslavije je podobna v svojem zahodnem delu šiljastemu trikotu, ki mu je odbita ost. (Klanška jezera s Trbižem.) Celotna Slovenija, segajoča od Celovškega polja in Vrbskega jezera do Furlanske ravnine in Jadranskega morja, ima lepo narodno pa tudi geografsko zaokroženo ozemlje (Savsko, Dravsko in Soško rečno omrežje) in je po velikem delu izrazito alpska dežela. Poprej, da si razdeljena po avstrijskih provincah (kronovinah), je bila razen beneških Slovencev vsaj v eni državi, ki pa jo je vladala sebično in krivično, to se pravi: v vsaki kronovini z drugim merilom in na drug način, hujskajoč narod zoper narod. Zdaj pa je Alpska Slovenija stisnjena takorekoč v — kot med Karavanke in Julijske Alpe, drugi del pa je v glavnem stisnjen med Pohorje in Kozjak v Dravsko dolino. Nekako somerno se družita na eni strani Savinjska s Savsko, na drugi Dravinjska z Dravsko. Sicer pa nudi Slovenija kljub tej somernosti zaradi tolikega odtrganega in tujim, neslovanskim državam priklopljenega ozemlja žalostno sliko brezsrčno razmesarjenega narodnega telesa...

Ta mali, a krepki narod slovenski je v svetovni vojni utrpel največ žrtev ne le po številu odtrganega prebivalstva, nego tudi po velikosti ozemlja: več kot ena tretjina naroda in zemlje ni v eni in isti slovanski državi združena, nego je drugima državam na milost in nemilost izročena. Kje na svetu je še narod, od katerega bi bili oblastniki zahtevali toliko žrtev? S Soško dolino je bila Slovenija v glavnem izrazita alpska dežela. Zdaj je ostalo po raznih barantanjih v isti državi le dvoje večjih izrazito alpskih dolin: Savska in dolina Savinje. Velik del Dravske doline z Rožem in Zilo in Soško dolino — vse to smo izgubili. Ostal nam je Bled, ta rajsko lepi kot že skoro na skrajni meji, dočim je tičal poprej takorekoč sredi alpske Slovenije z Julijsko skupino in Triglavom. Danes je Triglav samo še mejnik v kotu med gornjo Savsko in Bohinjsko dolino, ki se pod Bledom združita.

Pohorje nad Dravsko dolino je čisto samostojno gorovje, tudi po svojih sestavinah. Pesem zase je,

pogorje brez vrhov, kjer se izživiš v njegovem počju... Prelepo, mirno ozadje je slovenskemu Meranu, po svoje lepemu Mariboru.

Najzanimivejši v vsakem oziru — v zemljepisnem in lepotnem — so sklepi alpskih dolin, ki se končajo v veličastnih, lahko dostopnih gorskih kotlih. V Pohorju seveda takih alpskih kotlov s posebno izrazitim alpskim obeležjem ni.

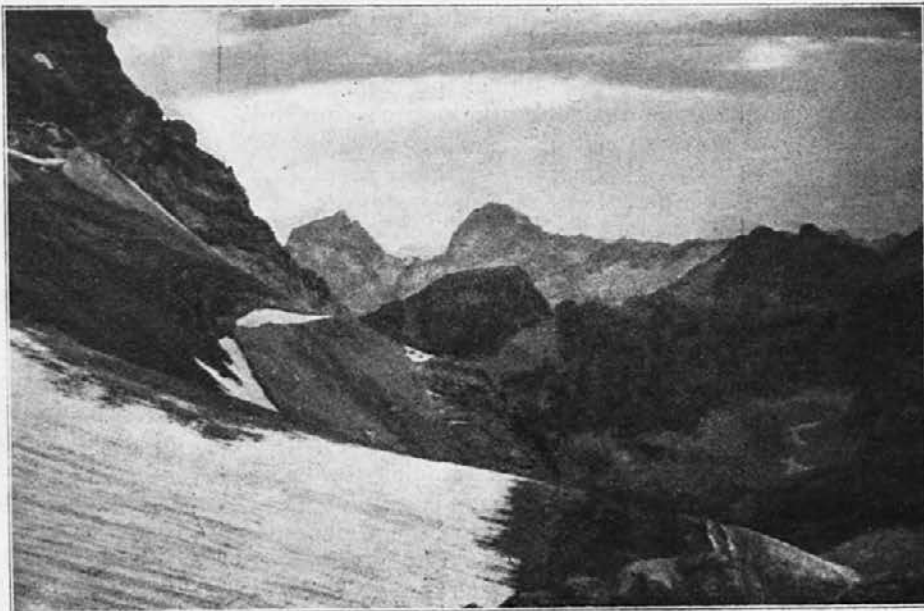
Pet najznamenitejših sklepov dolin nam je še ostalo: Jezersko s Štularjevim kotom, Vrata, Planica, Kamniška Bistrica in Logarjeva dolina — vse drugo je šlo...

Pesniška Trenta, gorenja in spodnja, in ena najlepših: Zaježera, Koritnica, Rabelj — cela Koroška razen Meže s Peco! Ostalo nam je res še vedno mnogo najlepšega — kar je pa za nas bolj slaba tolažba, ko smo vendar prav tako ljubili Predel z Mangartom in Soško dolino kakor Triglav in Bohinj ter bili z vsem srcem in z vso dušo navezani na naš Javornik in Nanos s svetovnoznano Postojnsko jamo v bližini, in na notranjski Snežnik prav tako kakor na našo planinsko pravljico stran Prisanka in Bogatina... Saj vse to je bilo tako lepo na nedeljeni slovenski zemlji, ki ima še danes toliko pokrajinskih sprememb v razmeroma majnem okviru kakor nobena druga zemlja! In vse to ozemlje je od nekaj pristo slovensko! Pregrenka je usoda, da nam je odtrgana naša Trenta, kraljestvo Zlatoroga! Trenta, ki je po svojem pesniškem obeležju in veličastnosti presegala vse drugo in ni v njej niti pol odstotka tujega življa!

Tako imamo zdaj še pet glavnih gorskih kotov, iz katerih se vzpenjamo k svojim »najvišjim«: iz Vrat na Triglav in njegovo steno k Aljaževemu stolpu, iz Planice na ponosni Jalovec, z Jezerskega in Kamniške Bistrice k najvišjim vršcem Savinjskih ali Kamniških planin, in prav tako iz Logarjeve doline, ki ji daje pečat zbog svoje izredne oblike prelepa naša planinska Ojstrica, in z njo se bori za prvenstvo na polju lepote oblik visoko gori v Gorenjskem kotu samo še njen lepotni tekmeec Jalovec.

So še drugi gorski koti, ki jih je otvorila šele najnovejša turistika; eden najmogočnejših je pač Martuljek z značilnim Špikom, svoje dni čisto pozabljen manjši in stranski gorski kotel v Julijskih Alpah, da ne omenjam Krnice z obema Pišnicama pri Kranjski gori in Matkovega kota v Savinjskih Alpah.

Čim bolj stisnjena je naša ožja domovina v isti državi, tem bolj jo pač moramo ljubiti, gojiti in se poglobiti v njene podrobne lepote in vrednote. Tako je eden prvih sadov tega poglobljenja naš lepi Martuljek, ki ga je pred leti komaj kdo poiskal. Vse je bilo osredotočeno v Bohinju in v Vratih, z njimi je tekmovalo le še Velo polje in dolina Sedmih jezer — to Aljaževov kraljestvo! Jakob Aljaž, ta nepozabni naš narodni svečenik, je otvoril ta vrata na stežaj velikemu svetu ter napravil iz našega Triglava to, kar je danes: skoro svetovnoznana gora! Aljažev ime pač ostane za večno združeno z njim, kakor Julija Kugyja, prvega duševnega brata pesnika najlepše alpske pesnitve »Zlatoroga« — R. Baumbacha.

Večer pod Triglavskim ledenikom. (Fot. Fr. Krašovec.)

Bogve: da ni bilo Aljaža, ali da je bil Aljaž tam gori v Ratečah, ali ne bi bila Planica s svojim Jalovcem isto, kar Vrata s Triglavom? Lepa in veličastna je Triglavska stena, prelep je tudi Peričnik ob vhodu, toda ozadje Jalovca, izvir Save Nadiže, stena Mojstrovke in Ponce, so lepote, ki so zaradi njih premnogi že davno dali prednost — Planici ter iztrgali palmo — Vratom. Pozimi pa za naše alpske smučarje živi mimo Bohinja sploh le Planica... S Planico in njenim Jalovcem v ozadju se je kosal svoje dni samo še zdaj pod Italijo padli kót pod špikom nad Policami in Višem — edinstvena Zajezera. Poleg Trente so Zajezera za nas Slovence najtežja izguba glede planinstva in prirodne lepote.

Velik kos prave alpske Slovenije s svojimi divnimi dolinskimi sklepi je bil odsekan, tako da je današnja Slovenija v jugoslovanski državi po precejšnjem delu prišla v gorski sostav Dinarskih Alp, katerih smer gre od Triglava na jug. Kar je izrazito alpskega severno in zahodno od Triglava — in to je veliki del — je danes v tuji državi. Nihče tega tako bridko ne občuti kot slovenski planinec... Kajti ves ta del, dokler se razmere ne uredijo, je za izdatnejšo slovensko turistiko začasno izgubljen; saj je bilo celo za Prisank in Mojstrovko nad Kranjsko goro in pristno slovensko Trento skoro neizogibno potrebno napraviti preko severnih sten sicer prekrasne plezalne poti, da se more po naši zemlji brez sitnosti sosednih stražarjev na naše vrhove, ki pa že niso več čisto »naši«, nego samo še na — pol... Prisankov sosed Razor pa sploh ni več naš. Pač bridek občutek! Pozna ga samo srce pravega planincea.

Judovske shodnice.

M. Munda.

V življenju judovskega naroda po babilonski sužnosti in za Kristusa in po razdejanju prestolice Jeruzalema so najvažnejšega pomena shodnice ali sinagoge. V njih je bilo osredotočeno vse versko življenje Izraelcev, tu so jim razlagali Mozesove postave in zasluga shodnic je, da niso Izraelci kot narod nikdar več zašli v malikovalstvo. Naravno je torej, da je tudi Jezusovo javno delovanje bilo mnogokdaj v shodnicah in da tvorijo prav shodnice najtesnejšo vez med judovstvom in krščanstvom, zakaj krščanska Cerkev je imela v njih svoje prvo bivališče in je po njih posnela mnogo obredov. Zato so ti obredi za nas kristjane zelo zanimivi.

Začetek shodnic.

Leto 586 pr. Kr. je bilo za Izraelce žalostno: odvzelo jim je samostojnost, opustošilo Jeruzalem in zarisalo v socialno in versko življenje globoke izpremembe. Središča, jeruzalemskega templja, ni bilo več, sijaj bogočastja je zatemnel, daritve so prenehale. Večina naroda je živela v babilonski sužnosti, sredi malikovalcev. Edino sredstvo, ki jim je ostalo za tolažbo v nesreči in za ohranitev vere, so bili sestanki pri bogaboječih in pobožnih možeh. Ti sestanki so se pozneje imenovali shodnice. Da so za te sestanke, kjer so se poučevali v svoji veri in opravljali bogočastna opravila, postavljali vsaj ob koncu sužnosti posebna poslopja, ni dokazano, pa je vendar zelo verjetno, zakaj shajanje v posebnih poslopih, shodnice imenovanih, je Izraelcem tako priraslo k srcu, da so si po vrnitvi iz sužnosti v domovini zidali po vseh količkaj večjih naselbinah shodnice. Dasi te niso bile več neobhodno potrebne, ker so imeli kot versko središče zopet tempelj, vendar niso prenehale, ker so se v sužnosti izkazale kot najuspešnejše versko sredstvo. Shodnice so nastale v žalostnem času zapuščenosti v babilonski sužnosti, natančnejšo ureditev so jim pa dale nanovo urejene razmere v domovini po sužnosti, krog 4. stoletja pr. Kr. Najbolj značilno je, da so Judje po

sužnosti skrbeli edinole, kako bi spoznali božjo voljo in postavo do pičice natančno po črki, v duha postave pa niso prodrli. Zato je v shodnicah prevladovala zunanost, učenjakarske podrobnosti, katere Jezus tolikrat biča.

Ime.

Slovensko ime shodnica pomeni isto kot grško ime sinagoga. Pomenilo pa je, kakor pri nas cerkev, dvoje: družbo vernikov, ki so se shajali, in poslopje, kjer so se shajali. Poslopje se v spisih včasih imenuje tudi hiša shodnica ali hiša molitve, člani shodnice se pa včasih nazivajo otroci shodnice.

Vodstvo.

Po vrnitvi iz sužnosti niso bili Izraelci nikdar več politično popolnoma samostojni, ampak podložni raznim državam, za Kristusa Rimljanom. Shodnice so si postavljali povsod, v zunanjih naselbinah (diaspori), v palestinskih mestih, pa tudi v Jeruzalemu, čeprav so tu kot versko središče zopet sezidali tempelj. Kjerkoli so bili Judje v večini in so ohranili še svoje posebno politično pravo, tam je bilo politično vodstvo obenem tudi vodstvo shodnice. Kjer so pa bili v manjšini in niso ohranili nič ali le malo političnih svoboščin, tam pa vodstvo shodnice ni bilo odvisno od političnega predstojništva, ampak so si Judje izmed sebe izbrali posebno vodstvo. V vsakem primeru so bili pa predstojniki shodnice vedno le Judje.

V prvem primeru je imelo vrhovno vodstvo shodnice istočasno politično predstojništvo, namreč krajevno starešinstvo, ki se je imenovalo mali sinedrij ali sodni dvor. Štel je v večjih krajih 23, v manjših pa 7 članov, sodnikov ali starešin. Ta mali sinedrij je bil podložen velikemu sinedriju, ki so ga tvorili veliki duhovnik in 70 mož in je bil njegov sedež v jeruzalemskem templju.

Volitve za sinedrij so bile vsako leto v septembru. Sodišču je načeloval heruziarh. To sodišče je imelo najvišjo sodno oblast nad Judi in je bilo obenem najvišja instanca za shodnice.

Razpolagal je s tremi kaznimi: s šibanjem ali bičanjem, z izobčenjem in s smrtno kaznijo.

Za manjše prestopke so grešnika bičali v shodnici. Dobil je 39 udarcev. (Tako je bil bičan sv. Pavel.)

Izobčenje je bila primerna kazen za Jude, ki so živeli med malikovalci. Za manjšo nepokorščino je bilo izobčenje začasno, za nekaj mesecev, za velike pregrehe pa trajno, in v najhujših primerih združeno s smrtno kaznijo. Na te kazni misli Jezus v evangeliju sv. Mateja, ko pravi v 5. poglavju, 22. vrsti: »A jaz vam pravim, da vsak, kdor se jezi na svojega brata, bo kriv sodbe; kdorkoli pa reče svojemu bratu rakà (t. j. norec), bo kriv zbora.« Besede »bo kriv sodbe« pomenijo kazen bičanja; besede »bo kriv zbora«, pa pomenijo kazen izobčenja in smrti.

Ta mali sinedrij je imel torej tudi vrhovno vodstvo nad shodnico, katerega pa ni izvrševal neposredno, ampak po posebnem predstojništvu (magistru), ki je skrbel za vodstvo in nadzorstvo shodnice; božjo službo v shodnicah so pa opravljali po vrsti vsi zmožni člani shodnice in tudi gostje. Tako vidimo v shodnici pogosto nastopati Jezusa in apostole, zlasti sv. Pavla, kar je bilo za rast Cerkve gotovo velikega pomena.

Neposredno predstojništvo, katero je imela vsaka shodnica, čeprav ni bilo v dotičnem kraju posebnega sinedrija, je imelo več članov.

Načeloval je poglavar, arhisinagog, tudi glava shodnice imenovan. On je vodil bogočastje, določal navzočne za molitev, branje in govor; on je pazil, da se ni v shodnici zgodilo kaj nedostojnega; on je skrbel za materialno stanje shodnice in vodil inventar. Redno je bil samo eden, v izrednih primerih jih je pa bilo več; da, v poznejšem času je bil to še samo časten naslov, ki so ga podeljevali celo otrokom in ženskam. Arhisinagog sam po sebi ni imel nobene skupnosti s sinedrijem, vendar je bil često izvoljen iz njegove srede in je bil torej obenem starešina. Imel je razne pomočnike: minister (služabnik) shodnice je moral pometati shodnico, s trombo naznanjati soboto, prinašati sv. pismo za branje; obenem je on izvrševal bičanje in učil dečke brati; bil je torej nekaj zakristan, učitelj in birič — vse obenem. Nekaj imenitnejših mož je oskrbovalo miloščino: dva zbiratelja in vsaj trije delilci. Miloščina se je stekala v dva nabiralnika, iz katerih so potem delili potrebnim bodisi v denarju ali

v živilih. Iz prvega je dobil, kdor ni imel sam za 14 obedov, iz drugega pa, kdor ni imel sam za dva obeda. (Podobna je ustanova diakonov v prvih časih Cerkve.) Poleg teh so opravljali službo v shodnici: legat (poslanec), ki je molil v imenu vsega zbora, bralec, pisar, razlagalec, govornik; vendar ti niso bili v pravem pomenu služabniki shodnice, ker niso bili stalno uslužbeni, ampak so se vrstili v tej službi vsi člani shodnice.

Zanimiva je ustanova takozvanih desetih brezdelnih mož. Javno bogočastje se je moglo vršiti samo, če je bilo vsaj deset mož navzočnih. Ko niso bili v poznejši dobi Judje za

Sveta omara, »armarij«, »sveto«, v judovski sinagogi.

božjo službo nič več tako vneti in je bila nevarnost, da bi se morala zato opustiti, so za denar najeli deset mož, ki so bili vsak dan navzočni v shodnici. Ime so jim pa dali zato, ker je bila ona naselbina posebno imenitna, v kateri je bilo vsak dan vsaj deset mož lahko brez vsakega dela.

Zelo zaslužni možje so dobili naslov »oče shodnice«, in žene »mati shodnice«; pa to so bili samo častni naslovi, brez vpliva na vodstvo.

Zidava in notranja ureditev.

Shodnice so zidali na skupne občinske stroške. Lahko pa jo je sezidal na svoje stroške zasebnik, tudi žena, celo drugoverec. Ti so bili dobrotniki shodnice. Če je bil dobrotnik drugoverec, so mu v preddvorju postavili zlat ali srebrn venec ali kip; če je bil pa Jud, je dobil prvi sedež v shodnici. Često so zidali shodnice v čast in srečo vladarjev.

V nekaterih krajih, zlasti kjer so bili Judje v manjšini, so zidali shodnice zunaj mesta, navadno blizu reke ali sploh kake vode, da so se lažje vršila zapovedana umivanja. Pravilno pa je morala shodnica stati sredi mesta, na vzvišenem prostoru, tako da je njena streha nekako kraljevala nad strehami drugih hiš. Obrnjena je bilo z vhodom proti vzhodu ali še bolj pravilno tako, da je ljudstvo v njej gledalo proti Jeruzalemu. (Turki so uredili po tem zgledu mošeje tako, da ljudstvo gleda proti Meki.)

Stavba kaže deloma znake grške in rimske arhitekture, deloma ima pa tudi lastne značilne znake. Značilni so številni stebri. Okrasje obstoja iz živalskih podob: levov, orlov itd.

Shodnica je bila zidana iz rezanega kamna ali marmorja v obliki četverokota (n. pr. 50 komolcev dolga, 25 široka, 7 visoka), navadno razdeljena po dveh vrstah stebrov v tri ladje, ali po štirih vrstah stebrov v pet ladij. Streha je bila lesena.

V notranjščino so vodila trojna vrata, srednja večja od stranskih. Nekatero shodnico so imele predvorje, kjer so bili razni napisi in kjer so viseli zaobljubljeni darovi.

Nasproti vhodu je bil ob steni najimenitnejši prostor, armarij, včasih tudi »sveto« imenovan. Tu je bilo shranjeno sv. pismo, pisano na pergamentu, v svitke zvito, s platnom ovito in položeno v vložek.

Na obeh straneh armarija so bili častni sedeži, obrnjeni proti ljudstvu. Prve prostore na teh sedežih so si izbirali Judje kaj radi.

Sredi dvorane je bil vzvišen prostor, obdan od štirih stebrov, kjer je stal pult, na katerem je bralec čital sv. pismo.

Ostali prostor so polnili leseni sedeži, na katerih so možje in žene, razvrščeni po dostojanstvu in stanu, prisostvovali bogočastju.

Med armarijem in pultom je bil sedmeroroki svečnik. Razen njega so tudi viseče svetiljke poveličevale sijaj bogočastja.

Pri vratih na levi strani vhoda je stal umivalnik, kjer so si bralci in govorniki umivali roke.

K inventarju moramo prišteti še rogove, s katerimi so naznanjali novo leto, in trombe, ki so naznanjale začetek in konec sobote, praznikov in postov.

Bogočastni obredi.

Shodnica je služila raznim namenom. Bila je nekaka osnovna šola za otroke, ki so se v njej učili brati, pisati in verstva. Tu so postavno razpravljali in odločevali o raznih verskih in drugih dvomljivih vprašanjih. Tu so javno šibali. V shodnici so objokovali mrlice in včasih je bila tudi za politična zborovanja.

Praktično je bila shodnica tudi kraj za rabinske pojedine; v njej so pogoščevali tujce; dasi je bilo to prepovedano, se je vendar trpelo.

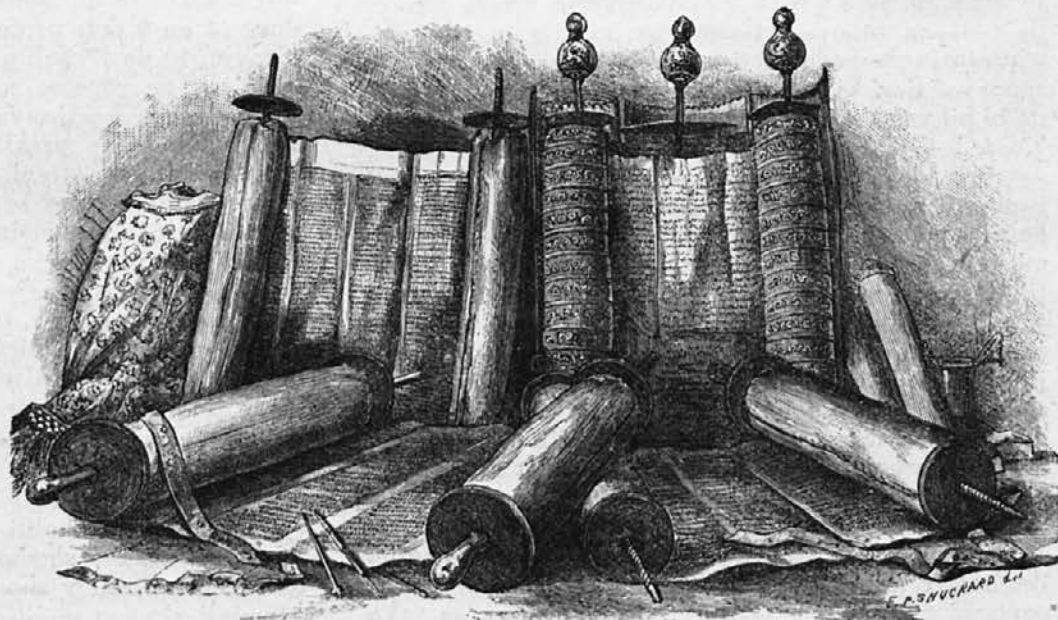
Toda predvsem in vedno je shodnica služila bogočastju in versko-poučnim zborovanjem Judov, ki so bili oropani politične svobode. Značilna za ta zborovanja je bila skupna molitev kot nadomestek za daritve, ki so jih opravljali v templju.

Obrednik za ta javna verska zborovanja ni bil takoj od začetka natančno določen, ampak je šele sčasoma postal v glavnih obrisih za vse shodnice enak; v podrobnostih je pa vsaka shodnica imela proste roke.

Pri judovskem bogočastju v shodnicah ni bilo središča, neke prvotne temeljne vodilne misli, katero bi drugi deli pripravljali in dopolnjevali (kot je to n. pr. pri nas pri sv. maši), ampak posamezni deli so stali drug poleg drugega brez medsebojne, vzročne zveze.

Zborovanja so bila ob Kristusovem času ob sobotah in praznikih, pozneje tudi ob torkih in četrtnih.

Ob sobotah so se shajali redoma zjutraj in zvečer; v nekaterih večjih shodnicah tudi opoldne. Vsaj deset mož je moralo biti zbranih za javno božjo službo. Navzočni so navadno sedeli, razen pri nekaterih delih. Ljudstvo in legat so bili obrnjeni proti armariju. Imenitnejši možje (v diaspori [razkropljeni po raznih krajih izven domovine] tudi žene) so sedeli na prvih sedežih in so bili obrnjeni proti ljudstvu.

Svitki svetopisemskih rokopisov, pisanih na pergament (koženico).

Bogočastje moremo razdeliti na pet delov: Molitev »Poslušaj«, tako imenovana po prvi besedi, je sestavljena iz treh odstavkov Mozesovih knjig, ki Izraelce opominjajo, naj si božjo postavo in zapovedi dobro zapomnijo in se jih vedno spominjajo. Glasi se:

»Poslušaj, Izrael, Gospod, naš Bog, je edini Gospod. Ljubi Gospoda, svojega Boga, iz vsega svojega srca in iz vse svoje duše in iz vse svoje moči. In te besede, ki ti jih danes zapovem, naj bodo v tvojem srcu in jih pripoveduj svojim otrokom ter jih preišluj, ko sediš v svoji hiši, ko hodiš po poti, ko ležeš in ko vstaneš. In priveži si jih kot znamenje na svojo roko, in naj ti bodo in naj migljajo med tvojimi očmi, in zapiši jih na podboje in vrata svoje hiše. Ako boste tedaj pokorni mojim zapovedim, ki vam jih danes zapovem, da ljubite Gospoda, svojega Boga, in mu služite iz vsega svojega srca in iz vse svoje duše, bom dal dežja vaši deželi, zgodnjega in poznega, da spravite žito in vino in olje in seno s polja živini v klajo, in da tudi sami jeste in se nasitite. Varujte se, da se ne da zapeljati vaše srce in da ne odstopite od Gospoda in ne služite tujim bogovom in jih ne molite, da se Gospod ne razsrdi in ne zapre neba, da bi dež ne padal in zemlja ne dajala svojega sadu, in da vi naglo ne poginete s predobre zemlje, ki vam jo bo dal Gospod. Vtisnite si te moje besede v svoja srca in duše in privežite jih v znamenje na roke in denite jih med svoje oči. Učite svoje otroke, da jih preišljujejo, ko sediš v svoji hiši in hodiš po poti in ko ležeš in ko vstaneš. Zapiši jih na podboje in vrata svoje hiše, da se množe tvoji dnevi in dnevi tvojih otrok v deželi, ki jo je Gospod s prisego obljubil, da jo bo dal tvojim očetom, dokler stoji nebo nad zemljo. Ako namreč ohranite zapovedi, ki vam jih zapovem, in jih spolnujete, da ljubite Gospoda, svojega Boga, in hodite po vseh njegovih potih in se njega držite, bo pokončal Gospod vse te narode pred vašim obličjem in vi se boste polastili njih, ki so večji in močnejši kakor vi... Tudi je Gospod rekel Mozesu: Govori Izraelovim otrokom in jim reci, da si naredite čopke na voglih plaščev in jih privežejo z višnjevimi pentljami, da ko jih vidijo, se spominjajo vseh Gospodovih zapovedi in da se ne ravnajo po svojih mislih in očeh in ne hrepene po mnogoterih rečeh, temveč da bolj na zapovedi Gospodove mislijo in jih spolnjujejo in da bodo sveti svojemu Bogu. Jaz sem Gospod, vaš Bog, ki sem vas izpeljal iz egiptovske dežele, da bi bil vaš Bog.« (5 Moz 6, 4–9; 11, 15–23; 4 Moz 15, 57–41.)

Bog torej zapoveduje, naj imajo Izraelci njegove zapovedi zapisane na rokah in na čelu. Te besede hočejo poudariti, kako važno je, da se vedno spominjajo zapovedi in so v podobi razumeti, kakor so jih Izraelci pred sužnostjo res razumeli. Po sužnosti so jih pa tolmačili dobesedno in so nosili posebne napise postave, od rabinov »molitve« nazvane (ker so jih nosili ob času molitve), vselej pri molitvi »Poslušaj«, razen ob sobotah in praznikih, ko so jim ti dnevi že sami po sebi klicali v spomin Boga in zapovedi. Pozneje so jih nosili tudi ob sobotah in praznikih.

Napisi postave so bili dvojni, za na levo roko in za na čelo. Tak napis je obstojal iz pergamentne škatlice, v katero so bili vloženi pergamentni lističi, popisani z besedilom »Poslušaj«, v napisu za na roko na enem lističu, v napisu za na čelo na štirih lističih;

ti so imeli vsak svoj prostor v škatlici. Na čelu so škatlico privezovali okrog glave s trakom, ki je potem visel na prsi. Na roki so jo pa privezovali s trakom, ki je moral biti večkrat ovit okoli zapestja in potem okoli treh prstov. Farizeji so zelo tenkovestno pazili na te zunanosti, radi česar jih Kristus pogosto graja.

Enako so Mozesovo zapoved, naj si Gospodove besede zapišejo na vrata, kar je bilo tudi v podobi izraženo, Judje po sužnosti razumeli dobesedno in so na podolgasto ustrojeno kožo v štirih oddelkih napisali besedilo »Poslušaj« in ga pritrdili na vrata na desni strani vhoda. Le vrata templja in shodnic niso imela tega napisa, ker so ta poslopja že sama po sebi klicala v spomin Gospoda.

Obrobki so bili okraski iz volne ali prediva in so bili pritrdjeni na plašč v obliki roba. Na štirih voglih plašča so nosili čope. Tudi obrobki so bili Judom v to, da bi jih vedno opominjali na Gospodove zapovedi. Farizeji so nosili zelo široke obrobke, ker so hoteli veljati za najbolj pravične.

Tako opremljen z napisi in obrobki je vsak odrasel moški Izraelec odmolil vsako jutro in vsak večer molitev »Poslušaj«, ob navadnih dnevih doma v hiši ali zunaj na prostem, ob sobotah in praznikih pa skupno v shodnici. Ženske in otroci niso imeli te obveznosti. »Poslušaj« prav za prav ni bila molitev, marveč opomin, naj se vedno spominjajo Gospodovih zapovedi. Pred besedilom »Poslušaj« je bil blagoslov in kratka molitev, katero je lahko eden opravil v imenu vseh navzočih. Besedilo »Poslušaj« pa je moral vsak sam izgovarjati, ker se je vsak sam moral vedno nanovo posvetiti Bogu in radovoljno sprejeti nase njegov jarem.

Drugi bogoslužni obred se je imenoval »Osemnajst«, namreč osemnajst blagoslovov. Ta molitev je bila že za Kristusa v navadi, in v 2. stoletju po Kr. je bila to poglavitna molitev. Imela je osemnajst delov (pozneje 19, toda ime je ostalo) in vsak del je obsegal blagoslov in molitev. 1., 2. in 3. del je slavil božjo mogočnost in Boga zahvaljeval. 18. del je obsegal zahvalo za božjo dobrotljivost in prošnjo za blagoslov. Ti deli so bili vedno enaki, srednji se je pa včasih spreminjal. Ta je obsegal krajše prošnje in blagoslove: 4. do 9. del: prošnja za spokornega duha in za zdravje; 10. do 17. del: prošnja za združitev razpršenih Izraelcev, za zopetno sezidanje templja in obnovitev teokratskega kraljestva (bogovlade). Najvažnejši je bil 12. del, ki je preklinjal kristjane. Glasi se: »In Nazareni (t. j. kristjani) in krivoverci naj hitro poginejo; izbrišejo naj se iz knjige življenja in naj se ne pripisejo s pravičnimi. Česčen bodi Jahve, ki ponižuješ prevzetne!«

Molitve »Osemnajst« je bila zapovedana vsem Izraelcem brez izjeme, tudi ženam in otrokom; bila je namreč res molitev. Molili so jo trikrat dnevno: zjutraj, ob času večerne daritve in zvečer. Ob dnevih, ko se je v templju opravljala še dodatna daritev, so jo molili še četrtič, in sicer navadno pri jutranjem zborovanju v shodnici. Na veliki spravi dan in postne dni so jo molili še petič, namreč ob večernem mraku.

Lahko so jo molili kjerkoli, vendar je bila posebno zaslužna v shodnici. Zato so se pobožni Judje tudi sicer zbirali v shodnici, in ko jih je bilo deset, so začeli skupno moliti. Če je eden prepozno prišel, je čakal, da se jih je nabralo zopet deset.

Desetorica je izvolila izmed sebe enega, ki se je vstopil pred armarij in stoje glasno bral »Osemnajst« in je bil z obrazom obrnjen proti Jeruzalemu. Drugi so stali in pri vsakem delu odgovorili amen. S tem so si molitev nekako prisvojili.

Tako so molili ob navadnih dnevih. Ob sobotah in praznikih pa je legat shodnice po končanem »Poslušaj« vzpodbujal vse navzočne, naj počaste Boga, in nato odmolil okrajšano »Osemnajst«. Ljudstvo je govorilo samo nekaj odgovorov, zlasti amen.

Branje sv. pisma.

To je bil glavni namen shodov v shodnici, zakaj prejšnji dve molitvi so lahko opravljali tudi zase.

Razločevati moramo branje postave in prerokov. Važnejše je bilo prvo, za katero je bil določen poseben obrednik. Pred branjem in na koncu je bil blagoslov z besedami: »Češčen bodi Gospod, ki si nam dal postavo.« Bralce je določil arhisinagog, ob sobotah in praznikih po sedem, ob torkih in četrkih po tri. Vsak je moral brati vsaj tri vrstice. Izven Palestine je mogel brati vse samo eden. Bralce je stal in bral (»molitev pel«) v natančno določenem pevskem tonu. Bral je lahko vsak član shodnice, tudi še nedorasli. Če so bili navzočni duhovni in leviti, so imeli pri branju prednost.

Vseh pet Mozesovih knjig so razdelili na oddelke glede zborovanj v shodnicah. Ta razdelitev je bila različna po raznih krajih in časih. V Palestini so prebrali vso postavo v treh letih, torej je bila razdeljena na 154 delov; v Babiloniji vso v enem letu, torej na 54 delov; če ni bilo 54 sobot v letu, sta se po potrebi združila dva manjša dela v enega.

Začeli so s prvim delom »V začetku« v soboto pred praznikom šotorov; isti dan so brali zadnji oddelek. Tako je bil konec leta združen z začetkom.

Drugo je bilo branje prerokov. Brali so iz knjig prerokov in nekaterih drugih svetopisemskih knjig, in sicer samo pri jutranjih shodih ob sobotah in praznikih in na spravnih dan. Bral je vselej samo eden, ki si je lahko tvarino sam izbral. Namen tega čtiva je bil, da bi se z zgodovinskim zgledom in preroško besedo podžgali za to, kar so prej slišali v branju postave.

Govor.

Navadno je branju postave in prerokov sledil govor, ki je obrazložil prebrano tvarino. Govoril je lahko vsak sposoben Izraelec, četudi je bilo samo slučajno navzočen. Med govorom je sedel. V manjših shodnicah je govor pogosto odpadel, v nekaterih je pa govoril šolski učitelj.

Blagoslov.

Kot zaključek so verniki prejeli blagoslov, ki je obstojal iz treh delov: Gospod naj te blagoslovi, naj se te usmili, naj ti da mirú. Blagoslov so prav za prav smeli dajati samo duhovniki, Aronovi potomci. Če je bil kateri izmed teh navzočen, se je obrnil proti ljudstvu in govoril blagoslov. Ljudstvo je odgovorilo amen.

Če pa duhovnik ni bil navzočen, se je prvotno blagoslov opuščal, pozneje pa ga je govoril legat shodnice v obliki prošnje, namreč: »Gospod naj nas blagoslovi« itd. Slovesen amen vseh navzočnih je zaključil obred.

Martuljek. (Fot. Fr. Krašovec.)

Nove knjige.

Ksaver Meško: **Legende o sv. Frančišku in druge**. Maribor, 1928. Tisk in založba tiskarne sv. Cirila v Mariboru. — Prva izdaja teh legend je izšla v Gorici (Kat. k. 1927). To je druga izdaja, zdi se mi z nekaterimi pomnoženimi. (Nimam pri roki knjige, da bi primerjal. Pogrešam pa — vsaj pri kazalu — podatkov, kje so bile te legede že natisnjene.) Že ko je Meško prvič priobčil legendo o sv. Frančišku, nam je bilo jasno, da je tak predmet zanj zelo hvaležen. Ni lahko zadeti pravega stila. Meško ga je. Le tu in tam bi bil s pridom še kaj preocvetličnega črtal. Uvod Najlepša skrivnost je do zvezdic tako dober in popoln, ker ustvari pravo razpoloženje v bralcu, da bi bil zase tam nehal in kar začel z življenjepišom. Po življenjepišu je zbranih 9 legend o sv. Frančišku in tri druge (o sv. Ceciliji, o sv. Agnezi, o sv. Juriju). Vsi narodi imajo odlične pisatelje, ki so se bavili z legendaričnimi snovmi. Ustvarili so dela, ki gredo po vsem svetu in kar nič ne zastare. Pri nas je menda edini Meško, ki se je lotil tega, in moramo priznati, da mu je uspelo. Saj pa je tudi legenda o svetniškem življenju tista lepa verska poezija, ki išče samo verno

srce in izključuje vsako pusto in suho razumarstvo. Zato sem uverjen, da bodo Meškove legende brane z užitkom kadarkoli in bodo med njegovimi deli živele premnogim v toplo, versko veselje. F. S. F.

France Bevk: **Julijan Sever.** Založila Književna družina »Luč«. V Trstu, 1950. Str. 111. Cena broširani knjigi 28 Din, v platno vezani 58 Din. — Leta 1926 je izhajala pričujoča novela v »Domu in svetu« in spada k psihološkim spisom. Neizprosna in vendar tako vsakdanja je usoda nesrečnega junaka novele, Julijana Severja: obsojen je na smrt, saj je jetičen in ni nobenega leka več zanj. A on hoče živeti, uživati ljubezen, njegovo dekle, Anica, je polno življenja, zdravja, smeha — poročil bi se rad, ustvaril si dom, družino. Obupno se bori z boleznijo, strastno se oklepa življenja, vendar mu smrt ne prizanesi. Julijanova mati Olga se bori zanj: zoper smrt in zoper dekleta, a tudi ta njen boj je brezupen. Ni knjiga poseben dogodek, tudi ne še vrh pisateljstva. Toda Bevk piše živahno, blesteče, nekatere dušeslovne črte so izredno dobre. Je časih nekoliko raztrgan — čisto sodobni človek. T.

Reimichl: **Zagorski zvonovi.** — Dr. M. Slavič: **Na Sinaj.** Ljudske knjižnice 52. zvezek. Založila Jugoslovanska knjigarna. V Ljubljani, 1929. Str. 234. Cena 30 Din, v platno vezano 42 Din. — Kar čuditi se je, kako more v današnjih dneh iziti toliko dobrih in tudi cenjenih knjig, kot nam jih mnogo nudi Ljudska knjižnica. Povest »Zagorski zvonovi«, ki obravnava dogodke o zidanju cerkve v Zagorju, je vseskozi napeta in prikupna. Njen junak je Osojnikov Marko, ki je za novo cerkev žrtvoval vse svoje posestvo in je bil za svojo vneto v čast božjo tudi obilno poplačan. Zlasti podeželskim slojem bo nudila ta povest dosti užitka, saj se bere, kar je tudi zasluga dobrega prevoda Vere Pirčeve, kot bi bila napisana iz naših krogov in za nas. — V drugem delu tega zvezka pa opisuje vseučiliški profesor dr. Slavič svoje potovanje po Sinajskem polotoku, ki ga je prehodil l. 1927 in se zlasti zanimal za kraje, ki so v zvezi s sv. pismom. Pestro, zanimivo in nazorno nam je predložil svojo pot, značaj ondodnih puščav in oaz in vsega življenja teh krajev. Tuji so nam, vendar v knjigi kar živimo v njih. Jezik je preprost in prijetno slovenski. Toplo priporočamo ta novi zvezek Ljudske knjižnice vsem slojem. K.

Uvod v glasbo. Stanko Vurnik. I. Sistematični del. V Ljubljani, 1929. Izdala in založila »Nova založba«. 176 strani. — Ta knjiga je spet nov dokaz našega prizadevanja, da se dvigamo v izobrazbi više in više. Je prvo moderno muzikološko delo v našem znanstvenem slovstvu. Obravnava ob številnih notnih primerih najprej formalno, potem predmetno, dalje estetsko in končno stilno vsebino glasbe. Vurnik je v tem delu ustvaril sistem glasbenoumetnostne teorije, razmeroma trdne terminološke pojme in sistematiko, s katero se da glasba z lahkoto in preciznostjo obravnavati. Knjižica je namenjena, kakor pravi predgovor, v prvi vrsti izobrazbenemu poslušalcu glasbe, ki bi hotel glasbo globlje razumevati. Služila bo pa vsakemu inteligentu, ki se za umetnost zanima; saj ne zahteva, da bi bralec bil poznavatelj glasbe, nego uvaja početkoma v najelementarnejše glasbene pojme, da postopoma jame obravnavati najgloblje umetnostne kvalitete in stilne probleme na način, ki je sodobnosti povsem primeren. V doglednem času bo prvemu

delu sledil še zgodovinski del, pregled stilov. Knjiga bo nepogrešljiv učbenik za glasbene šole (konservatorij, orglarsko šolo itd.). Knjigo lahko dobiš v platno vezano ali broširano. Je tiskana na zelo finem papirju, okusno vezana in stane: vsa v platnu 30 Din, broširana 22 Din.

Simon Ogrin: Freska v Sostrem, 1922.

Naše slike.

Julien Dupré: **Ob košnji.** Troje oseb vidimo na sliki. Mlajši moški, bolj spredaj, je baš zamahnil s koso, ki ni prav takšna, kakor jih uporabljajo naši kmetje. Starejši se opira na koso in jo brusi z dolgo oslo. Oba moža sta videti utrujena, slabo oblečena, mlajši je obut v velike lesene cikle, kakršne nosijo francoski kmetje. Zada sediš ob kopici pokošenega sena ženska in južina. Grabljica je, ki počiva. Na levo v ozadju je na planjavi pristava, po ravnini, ki ji ni opaziti konca, so pa raztresene posamezne skupine drevja. Vsa slika je verna, točna podoba težkega kmetijskega dela brez olepšavanja in sentimentalnosti: podoba iz naporenega in truda polnega življenja francoskega kmeta, ki se v težkem boju s naravo često v pomanjkanju bori za obstanek. Izraz trudnosti, trpljenja in bridkosti je razlit po ljudeh in po pokrajini, ki se izgublja v sivini večernega otožnega nastrojenja. — Slika je iz leta 1880 in visi v Luksemburškem muzeju v Parizu.

Ferd. G. Waldmüller: **K procesiji pojdejo!** Vse vrline tega ljubeznivega umetnika, ki ga Mladikarji poznajo že po njegovih slikah »Na Miklavževo jutro« in »Na samostanski porti«, vsebuje tudi to delo, ki predstavlja prizor, ko se otroci odpravljajo na Telovo k procesiji. Skrbna babica je lepo oblekla in okrasila vnukinje, ki jim lica v radostnem pričakovanju lepe procesije kar žaré od zadovoljstva. Fantič, praznično oblečen in s svečo v roki, že odhaja. Ves je razigran in kar na smeh mu gre od zadovoljstva. Babica še nekaj popravlja najmlajši, ki gre prvič za procesijo, in se poslavlja od otrok. Zadaž stoji mati z otrokom v naročju, dedek pa se sam vase smehlja v spominih na daljno, že minulo mladostno srečo. Ob strani stoji deček in zavistno ogleduje prazničnega starejšega brata, dekletce pa briše grenke solze, ker ne more z drugimi. Na razgibano skupino sije pomladansko solnce, ki se igra po belih oblekah deklet, po osivelem zidovju stare dunajske predmestne hiše in zlati mlado zelenje ob zidu. Velika in iskrena radost je razlita preko vse slike, sveža barvitost ji daje sočnosti, sestava skupine je pa polna življenjskosti in resničnosti. — O Waldmüllerjevem (1795—1865) življenju smo v Mladiki že pisali. Omeniti bi bilo še, da je bil nekaj časa učitelj za risanje pri grofu Gyulayu v Zagrebu in da je bil na Dunaju profesor in varuh slovite Lambergovske slikarske zbirke.

Ludwig Richter: **Pomladansko svatovanje.** Po poti, ki vodi iz mračnega gozda, prihajajo svatje. Čisto spredaj mlada dva, pravkar poročena: postavni ženin vodi pod pazduho brhko nevesto, mlado mlinarjevo hčerko. Za njima gredo starši, veseli in zadovoljni, ker uživajo srečo mladega para. Za njimi bratje in sestre pa še drugi sorodniki, ki jih še zakriva gosto vejevje. Na starem hrastu visi z rožami ozaljšano znamenje, nad njim golobčka. Skozi drevje se vidi kapelica v gozdu, kjer se je vršil sveti obred, v ozadju pod gradom na skali pa leži ob potoku mlin, — zastava vihra izpod slemena —, kamor vodi pot svatovski sprevod. Pred njimi, že na brvi, gredo praznično oblečeni otroci, ob njih veselo poskakuje mlinarjev psiček. Na vrhu travnika, zadaž v sredini sloni drug par mladih zaljublencev. On piska na piščal, ona zamišljeno opazuje prijazni sprevod; gotovo misli nase in na ljubega in koliko ju še loči od takšne sreče. Ob njih se pokojno pasejo ovce, ki jih čuva ovčarski pes. Še ta pozorno motri svatovsko družbo. — Umetnik sam je dejal, da ni s svojo sliko čisto zadovoljen, ker se mu ni posrečilo ujeti vanjo vso krasoto pomladanskega dne, ki naj bi odsevala iz nje. In vendar je to ena najboljših, najbolj dovršenih Richterjevih slik, ki združuje vse vrline tega prikupnega, tako človečansko čutečega, iskreno čustvenega slikarja, katerega Nemci štejejo med največje in najbolj nemške umetnike. Poglej le, s kakšno ljubeznijo in kakšno pridnostjo in skrbnostjo je umetnik podal vse, tudi nebitvene podrobnosti. Poglej, kako nežno lepe so cvetlice levo v ospredju, kako natančno in vestno je podano listje. Vsak listič zase je studiran in z enako ljubeznijo naslikan. Ni čuda, da je to delo nastalo v letih 1845—1847, razširjeno v nekaj stotisoč reprodukcijah po vsej Nemčiji in še izven njenih mej. Saj je bilo celo v Parizu, še za življenja umetnikovega, odlikovano z zlato kolajno. — Adrian Ludovik Richter se je rodil l. 1805 v Dresdenu kot sin

skromnega bakrorezca. Že od doma je dobil ljubezen in prvo nagnjenje do risarstva in rezanja v les in baker. Več let je preživel v Italiji, potoval po Francoskem in postal naposled profesor na akademiji v Dresdenu, kjer je deloval nad štirideset let. Prav tam je l. 1884 umrl. Njegovi lesorezi so razširjeni v ogromnih množinah med nemškim narodom.

† Simon Ogrin, slovenski slikar.

Dne 5. maja 1950 je na svojem domu na Vrhniki umrl akademski slikar Simon Ogrin. Z njim je zatisnil oči edini še živeči umetnik-sodobnik bratov Janeza in Jurija Šubica, poslednji učenec mojstra Janeza Wolfa in eden najboljših, morda sploh največji sodobni slovenski slikar na presno.

Ogrin je bil rojen na Vrhniki leta 1851. Šestnajst let je bil star, ko je stopil v uk pri podobarju Avgustu Goetzlu v Ljubljani. Pri njem se je izučil podobarske obrti, nakar je že kot pomočnik odšel na Dunaj. Tamošnje umetnostne zbirke in javni spomeniki so bili zanj odločilnega pomena. Začutil je v sebi umetniški poklic. Bil je že v dvaindvajsetem letu, ko se je, vrnivši se z Dunaja odločil, da se posveti slikarstvu. Do leta 1875 se je učil pri mojstru Wolfu, ki je v tistih letih naslikal med drugim tudi veliko fresko »Krst v Jordanu« na severni fasadi ljubljanske stolnice, obrnjeni proti semenišču. Pri Wolfu se je mladi Ogrin mnogo naučil, in ko je odšel v Benetke na umetnostno akademijo, je po dveletnem učenju že toliko napredoval, da je bila njegova risba »Viscontijeva smrt« nagrajena. Ta karton, ki je prav za prav le osnutek za veliko stensko sliko, opisuje umetnostni zgodovinar Viktor Steska v svoji »Slovenski umetnosti« (Mohorjeve knjižnice 16. zvezek), iz katere so posneti ti življenjepisi podatki, takole: »Narisal je s kredo, kako omahuje smrtno ranjeni Visconti v prijateljevo naročje; morilec z bodalom beži; množica pa vsa prepadla in razburjena gleda prizor.«

Ogrin je nato studiral še na dunajski akademiji od leta 1877 do 1879. Nato je živel spet v Benetkah, v Florenci in v Rimu. Po povratku iz Italije se je naselil v vipavski dolini, kjer je poslikal dolgo vrsto cerkvâ. Ko se je po nekaj letih vrnil v domači kraj, se je tam za stalno naselil in živel na Vrhniki do smrti, čil in krepak, poln načrtov in zamisli, sredi neumornega in neprestanega dela. Šele smrt je skoro osemdesetletnemu bistremu starčku izvila čopič in paleta iz rok.

Simon Ogrin je naslikal nešteto cerkvenih slik križem slovenske zemlje. Posebno mnogo je njegovih fresk po cerkvah na Vipavskem, na Goriškem in po ljubljanski in vrhniški okolici. Dolga je vrsta njegovih križevih potov, ki vise po bivšem Kranjskem, Štajerskem, da celo v Istri in na Koroškem. Iz mlajših let je ohranjenih več dobrih žanrskih kompozicij in pokrajin, Ogrinova moč je pa cerkvena, religiozna umetnost. Kot slikar na presno je skoraj kot edini Wolfov učenec ohranil živo slavno tradicijo naših baročnih freskantov. V zgodovini slovenskega cerkvenega slikarstva bo ostal spomin na Simona Ogrina živ, dokler bodo stali nešteti božji hrami, ki jih je okrasil.

D.

Po okrogli zemlji.

Mogočno podjetje se mora imenovati namakanje severozapadne Indije. Da bi puščave ob dolenjem toku Inda namočili, nameravajo zgraditi (in deloma so že zgradili) okoli 10.000 km prekopov. (Štirikrat tako dolg prekop bi opasal vso zemljo, ki ima ob ravniku obsega 40.000 km!) Delajo pa na raznih krajih tako hitro, da ekskavatorji ali stroji-kopalci v s a k o m i n u t o dvignejo 74 ton zemlje — nad sedem vagonov.

Ljubitelji polžev na Kitajskem in Ruskem imajo spomladi svojo visoko sezono v zalivu pri Vladivostoku na daljnem Vzhodu. Kitajski morski polži pa tudi nekaj zaležejo, saj tehta en sam okoli 5 kg! Kitajski ribiči skoraj gotovo niso izbirčnejši od naših, ki se drže pravila: »Šta je u moru, sve se jede.«

Grenlandijo bodo raziskovali. Nemški učenjak Alfred Wegener, profesor graške univerze, je letošnjo pomlad s posebno ekspedicijo (odpravo) odrinil na Grenlandijo. Namen ima, poldrugo leto raziskovati ogromno ledeno plast, ki pokriva leto in dan razsežno notranjost velikega otoka in pošilja vsako pomlad ledene gore na jug; od teh prihajajo mrzli zračni tokovi, pa tudi mnogo ladij so že zdrobili.

Avto napreduje, zmaguje! V Južni Ameriki se je storila posebna prometna družba, ki bo oskrbela redno avtobusno zvezo med mestoma Buenos Aires v Argentini in Santjago v Čile. Proga bo dolga 1500 km in bo avtobus vozil čez prelaz Uspaljata, ki leži 5600 m nad morjem, to je tako visoko, kakor da bi na naš Triglav postavili Krim in preko te gore speljali cesto!

Java, otok v južnovzhodni Aziji, je eden najbogatejših otokov sveta. Med ostalimi pridelki otoka je na odličnem mestu sladkor, čigar pridelek računajo na 250 milijonov centov, dasi je pred nekaj leti znašal še 160 milijonov centov.

Stari ognjeniki se prebujajo, kakor da bi hoteli reči: Še smo tu, ne boste se nas iznebili! Severno od Sicilije je skupina Liparskih otokov, med njimi zloglasni delujoči vulkan Stromboli. Letos pa se je nejevoljno stresel tudi njegov bratec Filicudi, a je vendar vsaj človeškemu življenju prizanesel.

Kakao, ki ga imajo nekateri še bolj radi nego kavo, obirajo v času naše pomladi po Zahodni Indiji in Venezueli. Prvotno so iz njegovih zrn pripravljali opojno pijačo.

Slano jezero Eyre (Er) v osrednji Avstraliji se je lani posušilo in piloti, ki so leteli preko njega, priporočajo, da so njihova letala dvignila cele oblake prahu, tako zelo suho je dno.

Eskimova vila bi se lahko imenovalo njegovo poletno bivališče. Pozimi biva v zemlji in v ledeni koči, spomladi pa postavi na prostem v obliki piramide kole, nanje napne kože morskih psov, ki mu jih je žena pripravila pozimi, in poletni šotor je gotov.

Zavoljo kožuščka gojijo po farmah na Otoku Princa Edvarda v Zalivu sv. Lovrenca veliko število srebrnih lisic. Želijo pa jih zaploditi tudi drugod, kajti poročajo, da so lani samo za pleme izvozili 2500 teh živali.

Ledenikova brzina. Prostrana Grenlandija je domovina ledenih gorá, ki zlasti spomladi in poleti ogrožajo Atlantik. Ledeniki se namreč v tej dobi z gorá pomikajo proti morju, ko štrlijo nad morjem, se pa krušijo in treskajo v vodo ter plavajo na jug. Pri

mestu Upernivik so opazovali, za koliko se tak ledenik na potu proti morju na en dan pomakne naprej, in dognali so, da napreduje spomladi le okoli 10 m, poleti pa več.

Puščava ne več pokojna. Še prav pred nedavnim je veljal za velikega junaka, kdor je prepotoval veliko puščavo Saharo v Afriki od enega konca do drugega. Danes pa je ta pot igrača: 44 avtomobilov skrbi za reden promet skozi nekaj smrtonosne kraje Sahare, zaznamovane s kostmi potnikov in kamel.

Nov napredek gasilcev. Angleška tovarna je za londonske gasilce zgradila prav poseben gasilni avto. Opremljen je z veliko električno napravo, ki bo s tokom napajala mogočne žaromete. Žarometi se dajo obračati v vse mogoče smeri in bodo ponoči lahko razsvetlili reševalcem vse pozorišče in jim lajšali delo.

Pes rešil celo družbo. Antarktična (južnotečajna) ekspedicija (odprava) admirala Byrda je vzela s seboj tudi nekaj sani na pasjo vprego. In ni se kesala. Nekega dne je namreč en oddelek s pasjo vprego krenil proti jugu in pot za seboj zaznamoval z benderci. Že so bili več ko 500 km daleč, ko nastane strahovit vihar in izbriše vsako sled. Seveda so imeli s seboj kompas, pa vendar se niso mogli nanj popolnoma zanesti. Zanesli pa so se na pasji nos in se niso prevarili. Eskimski pes-vodnik je varno pripeljal nazaj v tabor vso vprego in vso družbo.

Bela mravlja v Avstraliji je velika škodljivka. Vsako leto razgrize in uniči povprečno do 20.000 drog za telegraf in telefon.

Angleški in ameriški stavbniki se kosajo med seboj, kdo bo v enem tednu »vzidal« več ton železa. Ameriške donebnike in angleške velike stavbe gradijo namreč tako, da postavijo najprej vse ogrodje, ki je kajpada iz jekla, tako da je stavba na zunaj podobna ogromni oglati košari, ki ji je pletar naredil rebra, ni pa še vpletel viter. Rekord so doslej nosili Američani, ki so v Olimpiji v enem tednu porabili pri stavbi 680 ton jekla. Zdaj pa so se Angleži še vse drugače odrezali. V enakem času so namreč z mogočnimi žerjavi v nadstropja dvignili, namestili, privili in privarili 1082 ton jekla!

Tkalkam pomoč. Lep načrt, kako bi pomagala brezposelnim delavkam v tkalnici svojega mesta, je zamislila neka angleška mati županja. Organizirati je začela veliko agitacijo, da bi vsaka žena kupila letos tri obleke iz domače predilnice. Čim več domačih oblek, tem manj bo delavk brez posla!

Molčati je zlato? Včasih bo ta pregovor že resničen, zlasti tedaj, kadar moraš govorjenje drago plačati. Ako hočeš n. pr. iz Nemčije v Brazilijo brezžično telefonirati, moraš za trminuten govor plačati 1874 Din.

Cela armada kolesarjev vozi vsak dan preko mostu Magdalen Bridge v Oxfordu; ta armada šteje 12.000 oseb.

Novi svet kupuje lepoto starega. Lani so Američani pokupili v Evropi umetnin za nič manj ko 50.000.000 funtov, to je skoraj 14 milijard dinarjev! (Ves državni proračun Jugoslavije znaša 15 milijard.) Nakupili so slike starih italijanskih mojstrov, portrete angleških slikarjev 18. stoletja, staro pohištvo, redke knjige, dragocene vezave i. dr.

Povodenj v Avstraliji. Prekocelinska železnica v Južni Avstraliji vozi skozi pokrajine, ki so navadno radi vročine kar posmojene. Pred kratkim pa je bila njena proga na razdaljo dobrih 150 km vsa pod vodo.

O sodobnem stanovanju.

Štefanija Humek, Ljubljana.

Spalnica.

Spalnica je stanovanjski prostor, ki je namenjen nočnemu počitku stanovalcev. V njej prebijemo najmanj eno tretjino življenja in še morebitne dneve bolezni. Medtem pa, ko opravljamo razna opravila lahko na raznoterih krajih in v različnih prostorih stanovanja ter pogostokrat tudi na prostem, smo glede spanja in nočnega počitka navezani le na spalnico; zato je zelo važno, kakšna je.

Navadno si mislijo mnogi še sedaj spalnico kot zelo veliko sobo, ki ima eno ali več precej zastrtih oken, udobno, mehko posteljo in nočno omario, pa seveda tudi velike, težke omare za perilo in obleko, neroden predalnik in še dosti druge oprave in navlake, ki ni niti potrebna niti pripravna in še zdravju škodljiva (sveže in suhe rože, nabiralniki za prah itd.).

Kakšna pa je sodobna spalnica? Res vzorna in vseskozi zdrava spalnica sodobnega stanovanja je svetla in prijazna soba, obrnjena proti vzhodu, z velikimi, nezastrtimi okni; če je mogoče, ima vrata, ki vodijo na balkon ali verando, z razgledom na vrt. Ker je opremljena le z zračno posteljo in morda z umivalnikom, ki dovaja mrzlo in toplo vodo, je precej prazna, zato snažna, in nudi vse potrebno za počitek, toaletno ter ima dosti prostora za zdravju potrebne vsakodnevne telesne vaje; pri pospravljanju pa je le malo dela z njo. Tako spalnico pa imajo le tam, kjer je bila že v načrtu hiše določena v ta namen. Da ne moremo imeti vsi takih spalnic, je popolnoma umevno; toda tudi ob misli na naše skromne spalnice ne smemo obupavati. Če imamo dobro voljo in malo smisla za zdravo stanovanje, tedaj nam jo bo skoro v vsakem primeru mogoče vsaj nekaj preurediti in izboljšati.

Za spalnico si izberemo rajši solnčno sobo namesto dosedanje sobe, ki je bila morda obrnjena proti severu. Če pa ne moremo sobe zamenjati in jo stavbno preurediti, pa preuredimo po pravilih sodobne stanovanjske higijene vsaj njeno notranjščino, vsaj kolikor dopuščajo razmere. Tudi v najslabšem primeru lahko popravimo, izboljšamo ali izpolnimo

nepravilnosti v spalnici, ki slabo vplivajo na duševnost, na zdravje stanovalcev in njihov počitek.

Majhna stanovanja in njih draginja nas pogostokrat primorajo, da združimo v enem samem prostoru spalnico in delavnico, ali spalnico in stovalnico itd. V najbolj neugodnem primeru pa združuje ena sama soba vse za stanovanje potrebne prostore. Tedaj je pa včasih težko, imeti vseskozi higijensko in prijetno spalnico. S temeljitim preudarkom pa tudi tukaj dosežemo lepe uspehe, tako da ne trpi spanje stanovalcev, ki je za zdravje tolike važnosti. V takih, skrajno neugodnih razmerah smo skoraj primorani in je tudi vsekakor priporočljivo, da uporabljamo razno, že sem in tja omenjeno izpremenljivo pohištvo, s katerim si uredimo za čez dan udobno stovalnico in delavnico, ponoči pa zdravo in prikladno spalnico.

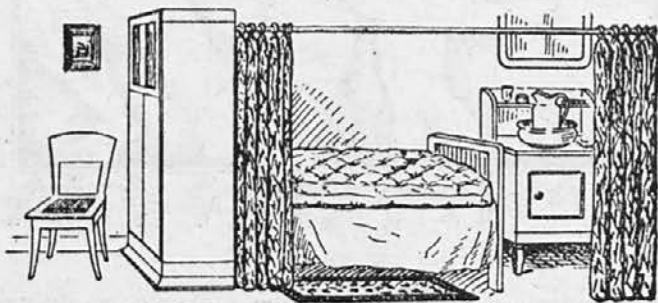
Sodobna spalnica je glede velikosti in opreme skromna sobica, ki ji je treba bolj nego vsem drugim prostorom najstrožje snažnosti. V njej so omare pogosto vzdane v steno, da je bolj prostorna in da je snažnje enostavnejše; razen omar je v njej še postelja in nočna mizica in v najugodnejšem slučaju (če imamo dosti sredstev) še toaletna mizica z zrcalom. Ker ima pa sodobno stanovanje, zlasti po mestih, vodovod, ni treba v spalnici umivalnika. Gotovo bo vsakdo pritrdil, da v spalnici, ki služi samo spanju, ni potrebno imeti še kaj drugega kot to, kar smo našli. Dobra postelja, zadostne srambe za perilo in obleko ter dovolj čistega zraka, naredi spalnico prav vzorno in vseskozi zdravo. V majhni spalnici pa nam seveda ne sme primanjkovati zraka; zato se navadimo spati pri odprtih ali priprtih oknih, ali pa opremimo sobo z ventilatorjem, ki dovaja svež, čist zrak.

Stene spalnice naj bodo svetle. Ker poudarjajo čisti, svetli barvni toni snažnost in svetlobo, je vprav tukaj svetla ali pa popolnoma bela stena najprimernejša. Le z raznobarnimi laki prevlečeno pohištvo kakor tudi nekaj neobhodno potrebnih tkanin poživljajo s svojo barvitostjo spalnico in jo napravljajo prijazno in domačo.

Še bolj važna so pa v spalnici tla, katera naj bodo vsaj v tem prostoru vedno brez špranj. V njih zaostaja namreč nesnaga, ki je ni mogoče nikdar temeljito odstraniti in v kateri se radi tega kaj rada zaredi neprijetna golazen. Tla iz mehkega ali trdega lesa, ki so špranjasta, je treba na vsak način popraviti.

V ugodnih denarnih razmerah je pa najbolje, da taka tla prevlečemo z linolejem. Špranje v njem so nemogoče, snaženje je temeljito in ne zamudno, njegova zunanost pa je nad vse lepa in privlačna.

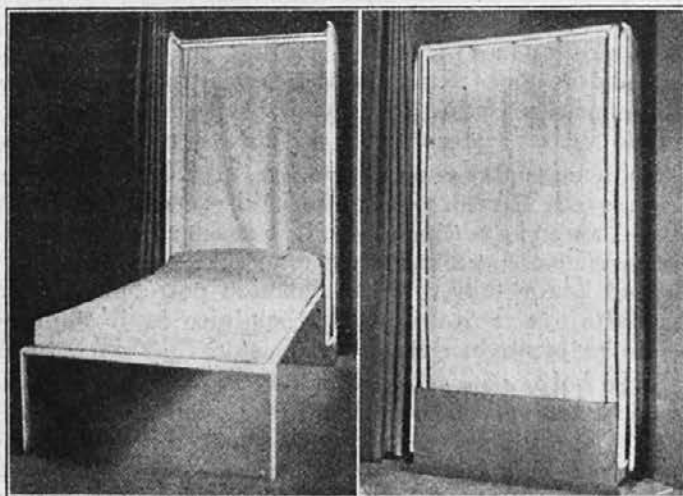
Najvažnejši kos opreme v spalnici je postelja. Ta je že od pamtiveka prevažno pohištvo za človeka in ga spremlja od zibelke do groba. Že odkar stoji svet, so ljudje potrebovali za spanje ležišča, zato je na-

Kako z omaro in zaveso narediš spalnico v sprejemnici.

stanek postelje izgubljen nekje v megli minulih časov. Že v najstarejših časih pa do srede 19. stoletja so posvečali ljudje posteljam mnogo več pozornosti in zanje žrtvovali več denarja kot pa dandanes. Že pri Rimljanih in Asircih so bila ležišča dokaj dragocena in okrašena na vse mogoče načine. Bila so postavljena visoko od tal in vanje so mogli le po stopnicah. Pokrita so pa bila s preginjali iz najlepšega platna, vezenega z zlatom. Ob propadu Rima je tako razkošje ponehalo. V 15. stoletju pa se je razkošje zopet dvignilo in ob koncu omenjenega stoletja so uvedli pri postelji baldahine in zastore, da so varovali stanovalce prepaha med spanjem. Tudi za vladanja Ludovika XIV. so bile postelje zelo razkošno opremljene. Ludovik XIV. sam jih je imel v svojih palačah 415. Velik pomen je pa imel ta kos pohištva v 17. stoletju, ki se je imenovalo »stoletje veličastnih postelj«. Te niso bile samo ležišča, ampak so imele pogosto tudi skrivne shrambe za dragocenosti.

Konec 18. stoletja so začele postajati postelje bolj in bolj podobne današnjim; bile so že enostavnejše in bolj higienske. V 20. stoletju pa je bilo konec vseh baldahinov in zaves, in končno se je spremenila po načelih higiene postelja tako, da je služila zopet samo svojemu prvotnemu namenu (ne za okrasek).

Postelja, odprta in zložena.

In postelja v sodobnem stanovanju? Bolj in bolj cenimo ležišča, ki so po obliki enostavna, vprav zato zelo higienska ter tudi udobna in lepa. Zdrava postelja ne sme biti preveč mehkužna, ne taka, da se kar pogreznemo vanjo; dosedanje postelje so bile namreč baš radi tega preveč tople in premalo zračne.

Sodobni posteljniki so pogostokrat kovinski, ki jih (hvala Bogu) dobimo naprodaj v izredno enostavnih oblikah iz okroglega cevnatga železa, ki je pobarvano z oljnato barvo (navadno belo) ali ponikljano, pa tudi iz medenine. Kovina se nam zdi sicer mrzla, ima pa to prednost, da jo lažje osnažimo in desinficiramo (razkužimo) kakor pa les. Železne postelje so zračne, nad vse snažne in dajejo pri brisanju malo dela. Zelo lahko jih premikamo, kamor se nam ljubi, predvsem v ta namen, da pometemo pod njimi. Navsezadnje jih tudi prepeljemo (so na kolesih!) na balkon ali teraso in spimo na prostem. Leseni posteljniki so v primeru s kovinskimi toplejši, a občutljivejši za snaženje. Po obliki naj bodo vedno enostavni, kar moč gladki, brez robov, zarez in okraskov in ne težki, da jih z lahkoto premikamo in pometamo pod njimi.

Prožne kovinaste mreže, ki jih vlagamo v posteljnjak, nosijo posteljnino. So zračne in jih lahko snažimo, le prevleči jih je treba z močnim blagom, da ne kvarijo žimnice. Žimnica naj bo, ako le količkaj dopuščajo sredstva, napolnjena z žimo; kajti razna rastlinska vlakna jo le slabo nadomeščajo, se ne dajo čistiti ter se kmalu stlačijo in zdrobe. Žima pa je v primeri z raznimi nadomestki mehka, prožna, trpežna, se da prati in zrahljati. Po obliki je žimnica eno-, dvo- ali trodelna, a najboljša je zadnja, ker se lahko vsi deli enakomerno uporabljajo. Posamezne dele žimnic nameščamo menjaje enkrat pri glavi, drugič v sredi, tretjič pri nogah; pa tudi zgornjo in spodnjo stran žimnice enakomerno menjavajmo. Posamezne dele opremimo s številkami, ter jih po tem številčnem redu menjavamo in obračamo. Če hočemo pa imeti res snažne žimnice, tedaj jih izdelamo le iz grobe tkanine, preoblečemo jih pa s prevleko, katero lahko poljubno slečemo in operemo. Iz iste tvarine in blaga kot žimnice smo imeli pogosto tudi blazine v obliki valja ali klina. Obe vrsti teh blazin pa spravljata telo iz prave, vodoravne, za spanje najboljše lege. Zato je dobro, da se jih odvadimo. Še lažje pa je, da navadimo že otroke prav od malega na spanje na nizkem zglavju, za katerega vzamemo navadno žimnato blazino.

Pokrivamo se z eno ali pa več odejami, v kakršnem letnem času pač smo. Zdrava odeja je koc. Perje kot material za posteljnino vedno bolj izgublja nekdanjo veljavo radi premajhne zračnosti, oziroma neprodušnosti. Tudi podglavna blazina naj bo napolnjena z žimo. Perje rabimo le še pozimi v prešitih odejah ali majhnih pernicah za na noge. Pernice pa nikoli ne devajmo podse, ker je to le pomehkuženje in več škoduje kot koristi. Če pa že imamo pernate blazine, tedaj velja zanje sledeče: Vsakih 5 let dopolnimo blazino z novim puhom in odstranimo staro, obrabljeno perje. Vsaj čez 20 let pa perje popolnoma obnovimo, t. j. nadomestimo z novim.

Posteljno perilo bodi skromno; kajti perilo, ki je preprosto, brez obilnih okraskov, daje pri pranju in likanju manj dela ter nam bolj in dlje časa služi

nego razkošno vezena posteljna oprema. Če imamo za perilo dovolj sredstev, jih rajši porabimo za nakup prvovrstnega, močnega blaga, ki se da lepo prati in je zelo trpežno.

V sobah, v katerih ponoči spimo, podnevi pa tudi delamo, postelje iz lepotnih in dostojnostnih ozirov radi skrijemo. To pa naredimo na več načinov:

a) Posteljo, ki je z eno stranjo naslonjena na steno, zagnemo z zavesami. To je starejši način, ki pa ni posebno pripraven, ker potrebujemo poleg postelje še lesen ali kovinast okvir in obilico blaga za zaveso.

b) Boljši je drugi način, pri katerem visoko omaro tako postavimo, da moli s svojo ozko stranico v sobo, kakor stena, ter oddeli s tem majhen prostorček. V ta oddeljeni del namestimo posteljo in morda tudi še umivalnik, če nimamo zanj bolj prikladnega prostora. Drog, ki naj drži zaveso, pa napeljemo samo od omare na steno. (Slika.) Zastor naj zagrinja posteljo seveda le podnevi, ponoči pa ga odgrnemo, da ima zrak neoviran dostop do ležišča. Tako ležišče v dnevni sobi je jako poceni, ker lahko porabimo za ta način vsako posteljo in si moramo nabaviti samo drog in kos blaga za zastor.

c) Posteljo pa skrijemo še na druge načine. Pri tem nam pomaga sodobna industrija s prav dobrimi izumi, ki so glede tehnike na višku, a so res še nekoliko dragi. Tak izum, ki na prav bistroumen način reši to vprašanje, je ležišče v nekakšni omari. Prostor okrog postelje (ki stoji pokonci) je izdelan kot omara; ležišče, ki je čez dan skrito tako, da tvori del te omare, pa spustimo zvečer navzdol v vodoravno lego.

č) Boljše kot postelja v omari so različne vrste kovinskih postelj, s katerimi si poleg prostora v sobi prištedimo tudi postiljanje, ki nam je precej težko, zamudno vsakdanje delo (vzdigovanje posteljnine, iztezanje, sklanjanje itd.). S temi posteljami je poenostavljeno in olajšano postiljanje, ki vzame pri eni sami postelji najmanj 6, pa tudi 7 do 10 minut časa, kakršna je pač spretnost dotičnega, ki opravlja to delo.

Omenjena postelja ima dva okvira; eden drži žimnico, drugi okvir pa drži s posebno privijalno pripravo ob vznožju postelje ostalo posteljino. Podnevi stojita oba okvira navpično ob steni. Ako potegnemo navzdol spodnji okvir (z žimnico), imamo pred seboj udobno ležišče za dnevni počitek (divan); če pa nagnemo še drugi okvir z odejo, imamo popolno posteljo. Zjutraj, ko vstanemo, postavimo posteljo zopet nazaj v prvotno pokončno stoji, rjuhe se pa v pokončnem stanju od lastne teže same gladko poravnajo. Ogrodje teh praktičnih ležišč ni težko za dviganje in tudi postelja se sama od sebe ne more poklopiti. Vsa naprava je zelo lepa in pripravna. Žimnica, ki je podnevi za divan, je prevlečena z barvastim blagom za pohištvo. V drugem okviru (za rjuhe, odejo) je vklejano tudi posteljno pregrinjalo, blazino pa vtaknemo v torbico, ki je našita na pregrinjalu. Pri postiljanju te postelje odpremo samo stiskalno pripravo, ki drži posteljino in položimo vse po vrsti lepo na okvir, pripravo zaklopimo in — postelja je gotova. Gospodinja, ki oskrbuje štiri ali še več navadnih postelj na dan, zgubi s postiljanjem toliko dragocenega časa, ki bi ga lahko uporabila zjutraj za važnejše stvari. Če pa ima v svojem domu te vrste postelje, pridobi mnogo časa in spočitosti.

Pravilno pa je, da si vsak družinski član postelje svojo posteljo sam.

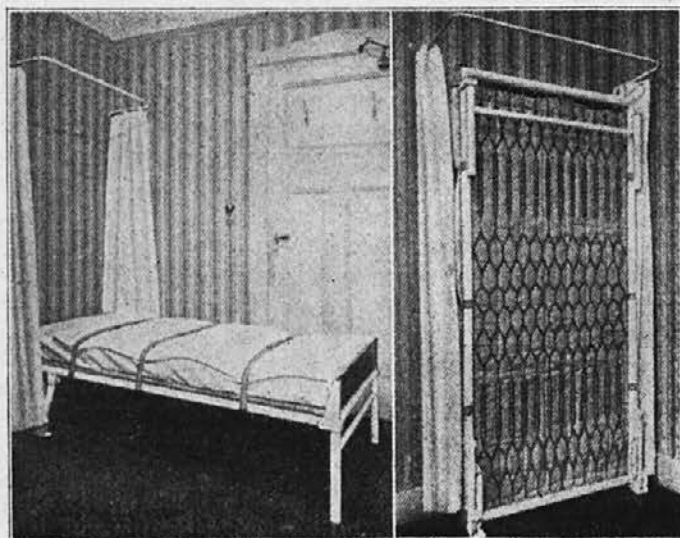
Pokonci stoječe poklopne postelje ob steni tudi ne zavzemajo prostora in niso nikoli napoti. Z zastorom jih zagnemo tako, da jih sploh ne opazimo. Te obstenske postelje izdelujejo v dveh vrstah: ene dvigamo (pokonci) k steni podolgem, druge pa počez. Obe vrsti sta enako praktični, ker ostane soba čez dan prazna in jo lahko uporabljamo kot stanovalnico, delavnico ali otroško igralnico. Ravnanje s posteljo je enostavno in lahko in še otrokom ne dela težave; ima pa še to vrlino, da prostor pod njo igraje pometemo in osnažimo.

d) Še večjo vrednost imajo postelje, ki so podnevi divani, ponoči pa postelje; le izdelane morajo biti tako, da spreminjamo način njihove uporabe z majhnim trudom in neznatno potratno časa. Ako potrebujemo v enem prostoru dve ležišči, tedaj namestimo v sobi dva taka spalna divana ali vzporedno (kot zakonski postelji), ali zapovrstjo kot nekakšno klop ob steni, ali pa v kotu enega pravokotno na drugega, da dobimo kotno klop. Te postelje imajo pa le to slabo lastnost, da jih moramo postiljati šele zvečer.

Pri skritih posteljah pa ne pozabimo na nočne mizice, ki nam postanejo neobhodno potrebne, če smo se navadili nanje. V ta namen je dobra vsaka majhna nizka mizica, katera nam služi podnevi kot čajna ali servirna mizica, ponoči pa jo primaknemo k postelji.

O postelji bi bilo potrebno omeniti še tole: Pogostoma opažamo, da družinski člani, posebno otroci (50 %), nimajo vsak svoje postelje. Pomnimo, da je kakršenkoli divan ali zložljiva postelja bolj zdrava in priporočljiva, nego spanje dveh ali več otrok v eni sami postelji. Ko pa otroci nekoliko dorastejo, jim lahko nabavimo postelje, ki so nameščene ena nad drugo in ki sličijo posteljam na ladjah ali v spalnih vozovih. Tudi te postelje zavzamejo jako malo prostora. Podnevi jih skrijemo z zastorom, ali pa tudi ne, saj so že same na sebi posebnost, ki ne napravlja nelepega vtisa. — Ob sedanji stiski za stanovanja, ob redno premajhnih stanovanjih, so te sodobne iznajdbe za postelje silno važne. Kdor si nabavlja kaj novega, naj si kupi res takih postelj.

(Dalje prihodnjič.)

Zložljiva postelja iz jeklenih cevi (odprta in zložena).

Iz duhovnega življenja družine.

Milica in Ivan Grafenauer.

Nadnaravna moč in čast.

Kristus Gospod pa je dal zakonu ne le tisti red in namen, tisto čast in veljavo, tisto čistost in svetost, ki mu gre že od začetka pri naravnem redu, storil je še vse več: zakonskemu občestvu, ki je že po naravi sami vzvišeno nad vsa druga človeška občestva, je podelil še nadnaravno čast in veličastvo zakramenta, ki ni samo svet, ampak je tudi vir svetosti. Zakonsko občestvo je uvrstil kot živ člen v nadnaravno občestvo Cerkve, v svoje mistično telo. Zakon se sklepa v Kristusu samem in v pričo njega in sam mu daje sankcije. Vršitev vseh nalog zakoncev je tako postala v pravem zmislu služba božja. Zakonsko ljubezen samo obseva nadnaravni svet, saj se družita po njej brat in sestra v Kristusu; težnja po sreči drugovi, ki je v tej ljubezni že po naravnem bistvu, dobi nadnaravni cilj, združitev duše z Bogom. In sam Kristus je postavljen tej ljubezni za merilo: »Možje, ljubite svoje žene, kakor je tudi Kristus Cerkve ljubil in samega sebe zanjo dal, da bi jo... posvetil.« (Ef 5, 25—26.)

Če je torej Bog sam že ob stvarjenju človeštva dal zakonu tako vzvišeno dostojanstvo, če ga je Kristus Zveličar postavil v svoji Cerkvi kot zakrament v naše posvečenje in je s tem naravno smotrenost in vrednost zakona povzdignil v vir svetosti, kaj je storiti nam? Vrzimo daleč od sebe prav zadnji konček privzgojenih predsodkov in pridobljenih krivih misli, da bi bila vršitev kateregakoli zakonskega namena, če že ne greh,* pa vsaj nekaj sramotnega in poniževalnega. Pomnimo: najsi živimo v zakonu ali ne, če premišljamo ali govorimo o zakonu in njega namenih, o množitvi človeškega rodu ali o tem, odkod so otroci, pokličimo si v spomin, da je zakon sveta stvar, velik zakrament, a v Kristusu in njegovi Cerkvi, in da zahteva od nas tudi svete misli in spoštljive, svete besede. Tudi zanj veljajo, rekla bi, besede, ki jih je zaklical Gospod Mozesu, ko se je bližal gorečemu grmu: »Sezuj svoje obuvalo z nog, zakaj kraj, na katerem stojiš, so sveta tla.« (2 Moz 3, 5.) Tudi zakon in družina naj so »sveta tla«!

In iz najsvetejših misli, najčistejšega srca in z najblažjo voljo moramo o tem govoriti najdražjemu, kar imamo, našim otrokom, razume se, da tako, kakor je primerno njihovi starosti. Proč torej s starim, iz zadrege in napačnega sramu porojenim prikrivanjem, proč z lažnivimi bajkami, kot da bi nam otroci po Savi priplavali, da bi jih iz luž lovili, iz peska kopali ali bogve kje kupovali in kar je temu podobnega. Če hočemo vzgojiti mladino čisto in nravno zdravo, pomnimo, da ji je treba misli čim bolj odvrčati od vsega, kamor jo zoritvena doba kar sili in jo sili tudi

* Nekateri, v katoliškem nauku premalo poučeni ljudje si vsaj razlagajo psalmistove besede »et in peccatis concepti me mater mea« (in v grehah me je spočela moja mati, ps. 50, 7) z nekakim »zakonskim« grehom, in ne z izvirnim grehom. Naj pogledajo v katerokoli izdajo sv. pisma z razlago in bodo videli, kako in kaj. Glej n. pr. Aug. Arndt, S. J., Biblia sacra — Die heilige Schrift (mit dem Urtexte der Vulgata), Pustet, Regensburg, 1910, II., 79, op. 8. ali Lampe-Krek, Zgodbe sv. pisma, I., 1894—1902, 468 a, op. 4.

slaba družba, ulica, slika. Čim manj misli na take stvari, toliko bolje.

Le nekaj zgledov, vzetih iz življenja. Otroci so stali okrog kopalne banje, ko je mati kopala dojenčka. Petletni Francek je gledal kot sokol, da bi mu kaj ne ušlo, kako se vede mali. Pa ti nenadoma vpraša: »Mamica, saj mali ne zna plavati, kako pa je v Savi plaval?« ... Drugod: »Mamica, sosedomi bi tako radi majhnega otročička; Mica je povedala (sosedova dekla). Pa tako bogati so! Zakaj ga le ne kupijo?« — »Že ne vedo, kje bi ga.« — »Mamica, pa jim ti povej! Kje si kupila Mimico?«

Tako otroci začno dvomiti, začno čutiti prikrivanje in zadrego in skušajo zvedeti drugod. S tem prepustimo golemu slučaju, kdo jih bo poučil o materinstvu, očetovstvu in zakonu in kako. Ali naj kar prvi umazani zapeljivec razgali te svete skrivnosti in jih potepta v blato? Otroci bi morali gledati in doživljati svoje razmerje do roditeljev, razmerje med očetom in materjo s stališča spoštovanja in ljubezni kot nekaj lepega, vzvišenega in svetega, z Bogom in njegovo ljubeznijo zvezanega. Gledali in doživljali pa bodo — ako so po grdi tovarišiji pohujšani — vse to s stališča greha, kot nekaj grdega, sramotnega in gnusnega. Kako naj se potem s tako umazano domišljijo varujejo greha in zla? Kolikokrat se potem zgodi, da otrok izgubi svojo nedolžnost, preden sploh ve, da jo ima, da zaide v skrivni mladostni greh in druge zablode, preden sploh ve, da je to greh. A kako težka je potem pot ozdravljanja!

Znani asketični in verskovzgojni pisatelj Alban Stolz pravi o tem: »Brez izrečnega svarila in primerne pouka je mladina napram nečistim izkušnjam brez vesti, najsi so notranje ali zunanje. Komaj da se jim časih upre kak prav slaboten in nejasen občutek, tako rekoč slepo rojena vest. Nasprotno pa mi ni znan niti en primer, da bi bil pouk o teh zadevah pripravil mlado dušo v kako nevarnost ali jo oškodoval, če se je le podal za resno, previdno izbrano besedo. Vprav diabolčna zaslepljenost je to, če mislijo duhovniki in roditelji, da si bo mladina, njim poverjena, najgotevje ohranila nedolžnost, ako ji sami o takih skušnjavah sploh ne govore. Kakor da bi mogla temà nevednosti varovati greha, ki sam temo ljubi, ki teme potrebuje in v temi najbujneje uspeva. Eno bodo pač dosegli, to namreč, da bo mladina vzgojiteljem in v spovednici greh zamolčala, že ker mu pravega imena ne ve, ker temno sluti, da je o takih rečeh najbolje molčati, in ker ji vest glede njih še spi.« (Gatterer S. J.-Krus S. J., Die Erziehung zur Keuschheit, Rauch, Innsbruck, 1910, 45—46, podobno 40.)

Tako se spoji že ob prvem pogledu v spolno doživljanje slepi prirodni nagon z najnižjimi čuti in predstavami, z veseljem do umazanega poželenja in skrivanja, in nesrečneža se polasti kmalu docela zgolj sebični gon za nizkotnim uživanjem. In vendar je odvisna prav tu vsa življenjska sreča od tega, da se nagoni poduhovijo s pogledom na večnostne smotre, z zvezo z najblažjimi človeškimi čustvi. In ko odide tak mladenič, taka mladenka v svet, mislijo tako starši, da zadosté svoji doslej docela zanemarjeni dolžnosti, če jih ob slovesu kratko posvare, naj ostanejo pošteni. In zdaj naj se mladi človek v mestu, pri vojaki, v tvornici, delavnici, v službi s svojim, z vseh temnih kotov nabranim umazanim znanjem ustavlja skušnja-

vam, ki jim more biti kos le tenka, čista vest z živo vero, upanjem in ljubeznijo. Najhujše pa je, da se taka mladina navadi gledati na spolno življenje zgolj s stališča osebnega, telesnega ugodja in uživanja. Vse drugo znanje, ki se podaja mlademu človeku, je ali brezosebno, kakor računstvo, prirodnoznanstvo, znanje jezikov, rokodelske in druge spretnosti, ali pa npravno usmerjeno navzgor, kakor verouk, zgodovina, književnost. Le znanje o spolnih dejstvih in razmerjih pa naj se mladini podaja zgolj s pritenjenimi, spogledljivimi migljaji na sebične, hotljive užitke. Kako pogosto srečaš zato moške, ki so drugače čisto pošteni, dostojni in celò vestni, a v spolnih zadevah so docela brez vesti in z največjo brezmiselnostjo gazijo človeško srečo in dostojanstvo, le da ugrade svoji pohoti. In če se kdaj tudi zavedo, da je spolnost po svoji naravi uvrščena v višji red, večinoma nimajo več moči, da bi se prelevili. (Glej Fr. W. Foerster, Jugendlehre, Reimer, Berlin, 1906, 605; Gatterer-Krus, n.d.84.)

Ali nismo zato pred svojo vestjo dolžni, da mladini to vest zbudimo? Ali nismo pohujšanja in iz njega izvirajoče nesreče sokrivi, če ga ne zabranimo, ko bi ga lahko? »Kdorkoli pohujša katerega teh malih, ki v me verujejo, bi mu bilo boljše, če bi mu obesili mlinski kamen na vrat in ga vrgli v morje.« (Mr 9, 42.) Ali naj velja ta strašna beseda drugače tako ljubeznivega Zveličarja tudi nam?

In še nekaj. Vsa vzgoja se gradi na ljubezni in spoštovanju do staršev, na veljavnosti njih naukov in svaril, na zglednosti njih življenja. Saj malemu otroku »naš oče«, »naša mati« vse najboljše vesta, vse najboljše znata. Kako kruto je razočaranje, ko ga »dober« tovariš pouči, da so ga starši varali, ko so mu govorili o tem, odkod so otroci, da so se sramovali povedati resnico — seveda na pravi način. Da so starši tako gnusno umazani, starši, ki so mu bili dotodaj najvišji vzor! Kakšna bolečina mora raniti srce otrokovo!

Bila je blizu desetletna deklica, danes je ugledna gospa. Doma so dobili otročička, majhnega, ljubkega. Odkod? Iz neke peščene jame so ga izkopali, dekla ji je tisto jamo celo pokazala. In ljuba desetletna nedolžnost ti pove vso to veliko srečo in radost učiteljici vpričo vsega razreda. Smeh in krohot! Učiteljica sama v največji zadregi. Po šoli pa ji sošolka s smehom in zasmehom razloži »vso resnico«, in kakšno! Krčevit, neutešen jok! In za leta in leta je bila pokopana ljubezen, pokopano spoštovanje do matere. »Grda, grda mamica, grda!« Le očka — ljuba otroška nedoslodnost! — ta je ostal še vedno ljubi očka. In takó nesreča ni bila tako huda, kakor bi bila lahko. Bog malih ne zapusti!

Ali pa moremo tudi mi ob nevarnostih, ki prete mladini na vsak korak, kar slepo računati s tako, dejala bi, čudežno srečo? In počem se čudimo, če postanejo otroci, čim pridejo v razvojna leta, tako neposlušni, da so uporni in trmastí, da uhajajo iz hiše in da nimajo zaupanja do staršev tudi tedaj ne, če se le še boje očetove trde roke! In to v letih, ko

prete mladini od vseh strani toliko nevarnosti, ko potrebujejo ob silnem zagonu mladih sil tako zelo zelo — modrega prijatelja, zvestega vodnika v življenje. In kdo je razrušil v otroku zaupanje? (Prim. Foerster, n. d., 604.)

Jasno je tedaj, če hočemo storiti s svoje strani res vse, da bo mladina kós življenju in njega nevarnostim, zapeljevanju in izkušnjam, tedaj m o r a m o govoriti.

Toda kako? Ali naj se primemo tistega kričavo vsiljivega, sirovega razjašnjevanja o spolnosti (sexuelle Aufklärung), ki so ga oznanjali in ga oznanjajo še sedaj glasniki materializma in za njimi razni nespretni nazovi-vzgojitelji? Tudi pri nas so še pred kratkim vodili šolsko mladino, celo iz meščanskih šol, razredoma v higienski razstavi na velesejmu v oddelek za spolne bolezni. Tudi »vzgojni« film te vrste so že predvajali pri nas.

Za nas, ki verujemo v Boga in Kristusa, je docela jasno, da moramo tako početje z vso resnostjo in odločnostjo zavrniti. Kakor v življenju nikoli ne moremo spolnosti iztrgati iz bogopravnega reda, ne da bi grešili zoper Boga in njegove zapovedi, tako tudi v vzgoji ne. S takim pojašnjevanjem, namesto da bi mladini misli odvrnili od gole fiziološke plati spolnosti, bi njeno domišljijo naravnost napojili v vprav odurnimi predstavami. Saj je že narava zavarovala to stran spolnosti s čutom sramežljivosti, da se ne iztrga iz zveze s svetimi nameni, katerim naj služi po božji volji, čisto in sveto. Skladajo se z nami glede tega prav vsi razsodni vzgojitelji in vzgojeslovci. Filozof Paulsen, protestant, je imenoval preroke tega spolnega razjašnjevanja zbor pijancev; Fr. W. Foerster, tudi protestant, pa pravi: »Najboljša spolna vzgoja je tista, ki pove naravnost o spolnih zadevah le najpotrebnejše, sicer pa skuša zbuditi in okrepiti tiste sile značaja in take življenske navade, ki mladega človeka že same po sebi postavijo v pravo razmerje do zbujujočih se nagonov (Foerster misli pri tem zlasti tudi na versko

Macedonka tke na posebnih statvah preprogo.

utemeljitev vzgoje). Najboljša spolna vzgoja je **prava celotna vzgoja**. (Fr. W. Foerster, Sexualethik und Sexualpädagogik, 1907, 59.)

A tudi tega najpotrebnejšega, kar se mora povedati, nikdar in nikoli brez zveze z nravnim redom, brez odnosa do Boga in do svetosti zakona in njega naravnih in nadnaravnih smotrov! In nikoli z zadrego ali z okornim obotavljanjem. Otrok naj čuti, da govorimo iz vsega srca, iz čiste misli in z vso ljubeznijo do njega. Da pa moremo tako govoriti, zato je treba pred vsem, da je naše življenje samo čisto in v skladu z božjim redom. Le tedaj bodo čiste tudi naše misli, naša čustva in ne bo se nam treba bati, da bi zardevali v zadregi, ko bomo govorili mladini o tem, kar je vsej naši duši sveto. Da se človek sramuje tega svetega, prihaja — **od nečistosti**.

Ko je sveti Janez Zlatousti v homiliji o pismu sv. apostola Pavla na Kološane (12. hom.) razlagal svetopisemsko besedo »bosta oba eno meso« in povsem odkrito govoril o odnošajih med zakonci in o velikem pomenu in svetosti zakonske združitve, je opazil, da je dosti poslušalcev ob tem zardevalo. Zato je završil govor s temile besedami: »Vidim, da mnogi ob mojih besedah zardevajo. Odkod to? Ali sem govoril o stvarih, katerih bi se morali sramovati? Prav gotovo ne. To, kar sem govoril, je čisto in sveto. Svet (častit) bodi zakon v vsem in (zakonska) postelja neomadeževana (Hebr., 16, 4). Če se kdo vendarle sramuje, prihaja to od nečistosti.« (Gatterer-Krus, n. d., 10.) Živimo torej čisto, imejmo to, kar je sveto, za sveto, za nečisto pa to, kar je temu nasprotno! Kakor sem dejala že v drugem članku: tu je treba zastaviti vzgojo najprej, zastaviti pri naš starših samih!

Kako varstvo pa je otroku, če se mu nikoli ne lažeš, ampak mu, njegovi starosti primerno, poveš, kar je treba povedati, o tem naj priča majhna zgodbica: Bilo je v vojni dobi. Razgovarjala sem se z otroki, o čem, se ne spominjam več. Tedaj se nenadoma spomni najstarejša hčerka, hodila je v drugi ali tretji razred v Lichtenturnu, vsa ponosna in vesela je bila svojega znanja: »Veš, mamica, na poti iz šole me je vprašala sošolka, ali vem, odkod so otroci. Pa sem ji rekla: 'Seveda vem, mamica me je rodila.' Kajne, da sem prav povedala.« »Prav, prav, deklica moja. Pa s takimi se rajši ne zgovarjaj. Navadno govore o starših grdo in brez spoštovanja. Saj veš: Spoštuj očeta in mater! Bog hoče tako in Jezuščku boš v veselje. Kar doma vprašaj, če bi česa ne razumela.« — Vsa sem trepetala od strahu in veselja. Kako sem zahvalila Boga, da sem bila povedala otroku o pravem času pravo besedo!

(Dalje prihodnjic.)

Kuharica.

Pražen ječmenček z grahom.

Namoči zvečer četrt litra bolj debelega ječmenčka. Drugi dan ga operi in odcedi. Deni v kozo žlico sesekljanje slanine (ali slanine kuhane šunke) in odcejeni ječmen ter mešaj nekaj časa, da se nekoliko oprži, nato ga zalij z gorko vodo ali juho (od kosti), prideni 1—2 stroka na drobno zrezanega česna, na drobno zrezan por, nekaj soli, vse pokrij in kuhaj dve uri, da se ječmen zgosti. Posebej pa skuhaj četrt litra svežega graha in kuhanega stresi z vodo vred k ječmenu, prideni še velik ščep popra in žlico na drobno

zrezanega, zelenega peteršilja ter vse skupaj kuhaj še 10 minut. Ta ječmen postavi s čisto juho ali kot samostojno jed na mizo.

Ječmen s paradižniki.

Pripravi vse kakor za ječmen z grahom; četrt ure prej, preden ga daš na mizo, dodaj še 1—2 kuhana in pretlačena paradižnika.

Bolgarska solata.

Osnaži in operi glavno solato, stresi jo v skledo in zabeli s tole omako: zmešaj žlico gorčice, nekaj zrn soli, 2 žlici kisa in olja ter polij s to omako solato.

Janeževih listov omaka.

Zreži 1—2 pesti janeževih listov z eno čebulo vred, stresi jih v kozo in prilij 3—4 žlice olja ter pokrito duši četrt ure. Posebej pa zmešaj žlico moke z dvema žlicama vode, ki ju prilij listju, in tudi še nekaj gorke vode, da je omaka primerno gosta: vse osoli in kuhaj še nekaj minut, prideni še 2 žlici kisle smetane in postavi z mesom na mizo.

Telečje ali svinjske ocvrte noge.

Osnažene noge kuhaj do mehkega v slani vodi z žlico kisa, z nekaj peteršilja, s koščkom korenja in nekaj zrn celega popra. Kuhanim še gorkim nogam odloči kosti in jih takoj povaljaj v moki, raztepenem jajcu in drobtinah ter jih v masti rumenkasto ocvri. Postavi jih s tartarsko omako, s kako prikuho, n. pr. s špinačo, kislom repo ali solato na mizo.

Riževe-grahove klobasice.

Duši četrt litra riža in ko se nekoliko ohladi, mu prideni tole: dve žlici kuhane, sesekljanje šunke ali kakega drugega mesa, 2—4 pesti kuhanega, svežega graha, jajce, nekoliko na drobno zrezane čebule, zelenega peteršilja, ščep popra ter nekoliko soli. Vse dobro zmešaj in nadevaj palačinke, ki si jih pripravila iz četrt litra mleka, enega jajca in nekaj moke. Ko si vse palačinke nadevala, jih zvij in položi drugo poleg druge ter jih polij z jajcem, ki si ga dobro razmotala z 2 žlicama kisle smetane. Postavi palačinke v pečico, da se rumenkasto zapečejo.

Spomladanski sir.

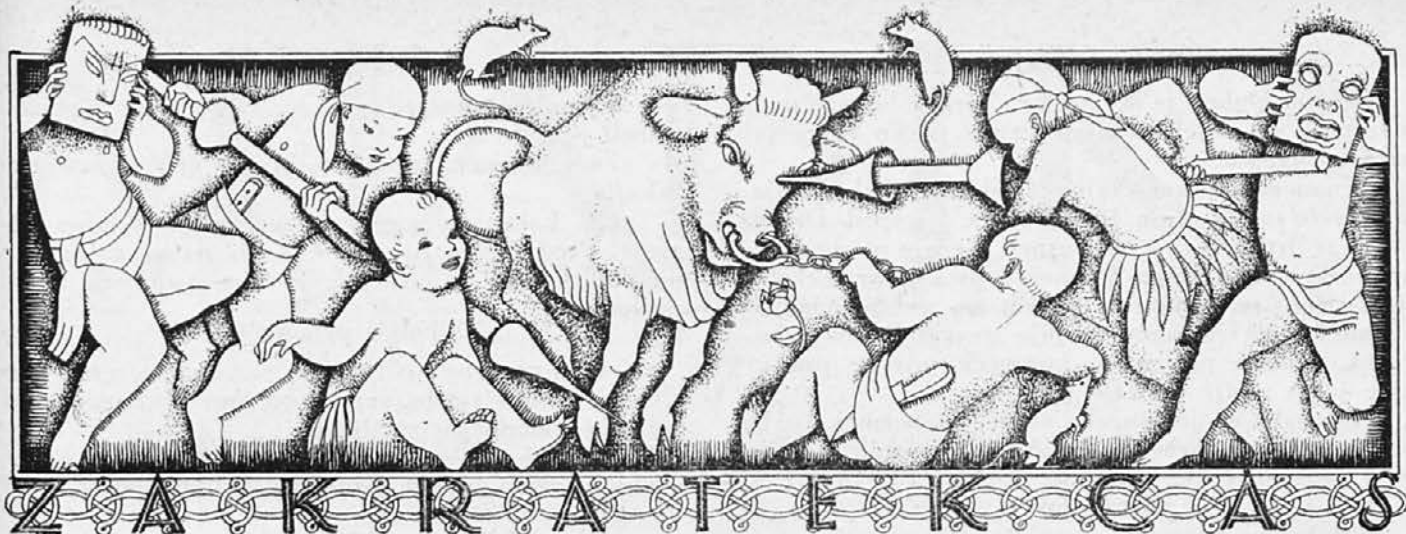
Zmešaj svež sir iz kislega mleka z nekoliko sirovim maslom, prideni nekoliko soli, kumne in dobro zmešano naloži v stekleno skledo ali krožnik. Vse pa potresi z drobno zrezanim drobnjakom, obloži z rdečo redkvico in postavi z rženim kruhom na mizo.

Špinačna solata.

Operi nežne liste špinače, jih zreži na rezance, položi za uro v mrzlo vodo, daj na rešeto, da se odtečejo, stresi v skledo, zabeli z oljem in kisom in potresi z drobno zrezanim drobnjakom ali česnom.

Črešnjeva torta s pecilnim praškom (pekinom).

Mešaj četrt ure 3 rumenjake, 10 dkg sladkorja, 5 dkg sirovega masla, 5 dkg masti in nekoliko na drobno zrezane limonove lupine, prilij osminko litra mleka in prideni 12 dkg moke, sneg 3 beljakov in še 13 dkg moke ter pol pecilnega praška. Vse skupaj narahlo premešaj, stresi v dobro pomazan tortni model, razravnaj enakomerno in položi po vrhu očiščene črešnje. Pečeno potresi s sladkorjem in postavi gorko ali mrzlo na mizo.

Smešnice.

Neutešni vdovec.

Brivcu Milovarju je umrla žena. Njegov prijatelj, krojač Iglíč, ga je spremljal in podpiral na žalostni poti na pokopališče. Vse njegove tolažilne besede ubogega Milovarja niso mogle utešiti. Opotekaje se, je visel na krojačevi roki. Kar se le-temu zazdi, da mu usoda sama ponuja tolažila: bogata, pa še prav mladikava vdova Hrepenelka je gledala skozi okno svoje štirinadstropne, jako dobičkonosne hiše.

»Tu gori poglej,« poskuša Iglíč čustveno in obzirno tolažiti brivca, »tu gori poglej, vidiš, to bi bila zdaj nevesta zate!«

»Le kako moreš kaj takega misliti,« odvrne skoraj užaljeno Milovar, »zdaj, ko gremo šele ljubo ženo pokopavat. Sploh se svoj živi dan več ne oženim, sem imel svojo staro preveč rad.«

In so jo pokopali.

Domov gredé gresta brivec in krojač isto pot, kakor sta šla na pokopališče. Iglíč se ni upal več, da bi obrnil pogovor na bogato štirinadstropno vdovo. Hipoma pa od žalosti strti in neutešni soprog sredi ceste obstoji ter s solznimi očmi in s tresočim se glasom vpraša: »Kje praviš, da je prej skozi okno gledala?«

Zakaj!

Pepček si je na sosedovem vrtu brez dovoljenja nabral klobuk črešenj. Ne da bi ga kdo videl, spleza čez plot, pri čemer si seveda raztrga hlače, in odbeži ko blisk. — Kar mu Francelj pot zastavi:

»Le čakaj, ti si črešnje kradel! Kakor hitro jih ne daš meni polovico, pa te bom zatožil!«

Pepček se prestraši, mu da polovico in jo hoče pobrisati, a Franceljev starejši brat, ki je oba opazoval, ga zadrži:

»Odkod pa imata črešnje? Tako? Pepček jih je ukradel? Že povem očetu! To bo šiba pela!«

Pepček se vda. »Če ne boš povedal, pa ti dam črešnje!«

Starejši brat je zadovoljen in jokaje se Pepček izmaže: »Čemu sem si pa zdaj hlače raztrgal?!«

Zmagoslavje.

Nedeljski lovec (ki je streljal zajca): »Zadel ga sicer nisem — ampak strah ima pa le!«

Imeniten zet.

»Nakit, ki ga je moja hči dobila od svojega moža za poročno darilo, ni veljal nič manj nego štirideset tisoč dinarjev!«

»Veste to tako natanko?«

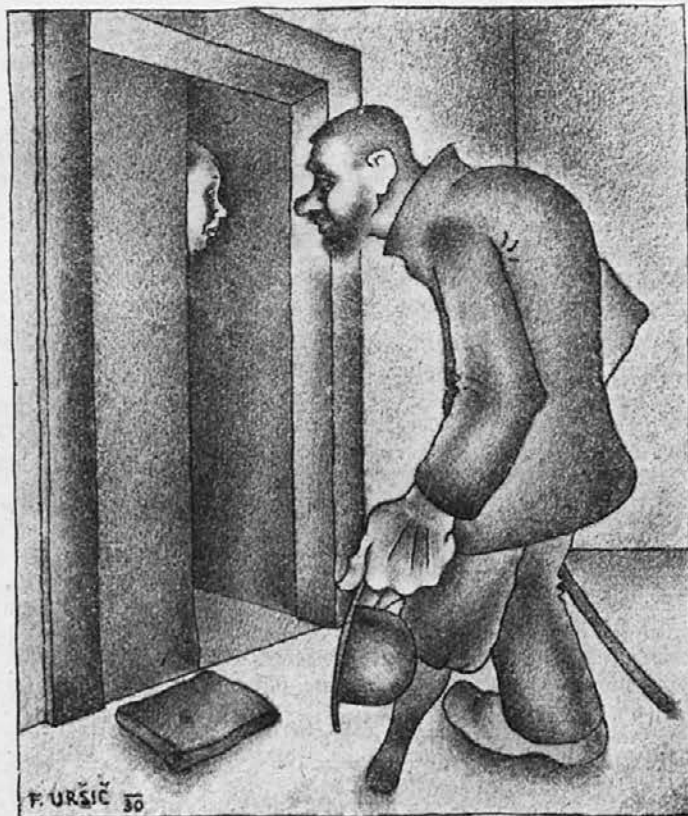
»Seveda... Saj sem ga moral pozneje jaz sam plačati!«

Dokaz.

Sodnik: »Pravite torej, da ste bili pijani, ko ste vzeli v restavraciji tuj površnik?«

Obtoženec: »Seveda, gospod sodnik, če ne, bi bil boljšega vzela!«

Dvoumno vprašanje.

»Ali bi morda radi žganja?«

»Oprostite, gospa — je li to radovednost ali povabilo?«

Nesramen zajec.

Gospod Duhek je šel na lov. Njegov lovski čuvaj Lovrenček je nesel za njim drugo puško in peljal privezanega psa.

Nenadoma poskoči zajec. Gospod Duhek strelja. Zajec teče nekaj časa in — gleda. Gospod Duhek ustrelji iz druge cevi — isti uspeh. Režaje se mu poda Lorenček drugo puško. Ponovi se ista stvar. Pri četrtem strelu se postavi zajec celo na zadnje noge in si gladi brke. Ves besen zavpije gospod Duhek: »Lorenček, izpusti psa!« No, Lorenček odveže psa in zajec jo je zdaj vendarle pobral.

»Gospod,« se je muzal Lorenček, »permej, če bi psa ne imeli, bi mrhe res še zapoditi ne bili mogli!«

»Divji« lovec.

Letoviščar: »Ali je v vašem gozdu kaj divjačine?«

Gostilničar: »Prej je bilo tukaj nekaj jelenov, pa je prišel letoviščar, ki je bil strasten lovec, in ta je tako divje streljal na te živali, da so se vse — izselile!«

Beračeva modrost.

»Oprostite, gospod, da se Vas usojam ponižno prositi podpore!«

»Za vraga vendar, saj ste bili že predvčerajšnjim tukaj!«

»Oh, kako sem vesel, da me, gospod, danes poznate! Predvčerajšnjim ste mi rekli, da mi ne morete nič dati, ker me ne poznate, danes me pa, hvala Bogu, poznate!«

Najboljše priporočilo.

Čmerna gospodinja: »... Sicer ste bili eno leto pri meni v službi, vendar pa Vam ne morem dati dobrega odhodnega izpričevala!«

Služkinja: »Veste kaj, gospa, pa mi v poselsko knjižico zraven zaznamka, koliko časa sem pri Vas služila, pritisnite svojo sliko!«

Med tovariši.

»Kakšno mnenje imaš o doktorju Žavbarju?«

»Ta človek je popolnoma nesposoben!... Ko sem imel dopust, me je zastopal in mi dva najboljša pacienta ozdravil!«

Uganke.

Urednik: Peter Butkovič - Domen, Sgonico, p. Prosecco, Trieste, Italia.

Enačba.

(France, Središče. — 18 točk.)

$$(x - ko) + (y - a + o) = z$$

x = ime, y = reka, z = mesto.

Šestevalnica.

(M. R., Starj trg. — 12 točk.)

$$\begin{aligned} 21 + 19 + 16 + 5 + 1 + 13 + 14 &= ? \\ 5 + 7 + 10 + 8 + 10 + 11 + 0 &= ? \\ 21 + 19 + 16 + 18 + 1 + 21 + 19 &= ? \\ 5 + 7 + 10 + 24 + 25 + 15 + 7 &= ? \\ ? \quad ? \quad ? \quad ? \quad ? \quad ? & \end{aligned}$$

Cenik.

(B. J., Ljubljana. — 10 točk.)

Naslov in avtor	nevez. vez.	
	Din	Din
Zakrajšek: Oglenica	6.—	8.—
Jaklič: Zadnja na grmadi	5.—	9.—
Verne: Carski sel	5.—	6.—
Lésar: Perpetua	5.—	6.—
Staré: Kitajci in Japonci	18.—	40.—
Cankar: Erotika	51.—	45.—
Finžgar: Iz modernega sveta	29.—	41.—
Krek: Turški križ	4.—	8.—

Kolo.

(Vinko, Tolmin. — 15 točk.)

Črkovnica.

(—ol—, Št. Vid. — 9 točk.)

cep, iob, amr, din, gče, lma, hne, bzl, eih, kje, čeeč.

Poišči pregovor!

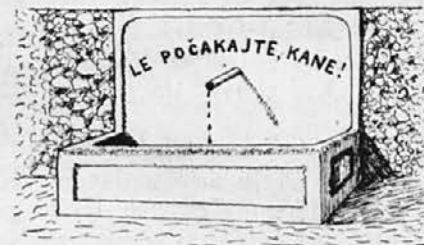
Besedna uganke.

(Janez Ložar, Ljubljana. — 16 točk.)

$\frac{1}{3}$	del telesa,
$\frac{1}{2}$	umetnik,
$\frac{1}{2}-2$	mesto v Sloveniji,
$\frac{1}{3}-5$	riba,
$\frac{1}{3}-1$	žuželka,
$\frac{2}{3}-2$	južna rastlina,
$\frac{1}{3}-5$	služabnik,
$\frac{2}{3}-1$	ptica.

»Pri koritu ob suši.«

(Vinko, Tolmin. — 20 točk.)

Rešitve je pošiljati do 20. vsakega meseca na naslov: G. višji šolski nadzornik Josip Novak, Vižmarje, p. Št. Vid nad Ljubljano.

Rešitev ugank v majski številki.

Potence s podlogo »žoga«. Razdeli abecedo na skupine: ž-o, o-g, g-a, a! Štej v posameznih skupinah nazaj črke kakor ti pove eksponent dotične podloge, tako dobiš:

Da vsaka je tretja beseda dejanje, največje bi bilo stoletje sedanje.

(A. Medved.)

Sestavnica. Poslanec, brajda, struna, platina, majolika, krematorij, nevesta, proračun = Sarajevo, Ljuto-mer.

Posetnica. Veleposestnik.

Skrit pregovor.

Ključ v besedah: Ključ v številih:

R	I	Š	10	6	5
		p			5
	d			15	
E	a	O	2	7	12
		n			1
	v			11	
Z	E	L	9	8	4

Pregovor: Sila ni prida, ne zida.

Star testament. Zrcalna slika: Starost vsem lase pobeli. Nar. preg.

Zamenjalnica. Potica, otočje, kletev, mladič, skopuh, narava, zagata, kosilo, panter, srebro, svečar, zvezda, soprog, glagol: »Ti očeta do praga, sin tebe čez prag.«

Vremensko poročilo. $14 + 9 = 23$, vzameš 23. črko v abecedi = V; nato začetno črko kraja = r. $1 + 5 = 6$, 6. črka v abecedi je e; začetna črka kraja je m; 6. črka v abecedi je e itd. Dobiš:

Vreme nosi svoje breme.